

سال ۱۳۹۵

معرفی اجمالی ابزارهای تأمین مالی

فهرست مطالب

۵.....	مقدمه
۶.....	بازار سرمایه
۶.....	اوراق مشارکت
۶.....	اوراق صکوک اجاره تأمین نقدینگی
۷.....	اوراق صکوک اجاره تأمین دارایی
۸.....	اوراق مرباحه
۹.....	اوراق سلف
۱۰.....	صندوق زمین و ساختمان
۱۱.....	صندوق پروژه
۱۱.....	اوراق استصناع
۱۱.....	اوراق منفعت
۱۲.....	اوراق مضاربه
۱۲.....	اوراق وکالت
۱۲.....	مزایای تأمین مالی از طریق انتشار اوراق بدھی
۱۳.....	چارچوب کلی تأمین مالی از طریق بازار سرمایه
۱۴.....	شرکت‌های تأمین سرمایه فعال
۱۶.....	تسهیلات مالی خارجی (فاینانس)
۱۶.....	الف) شرایط استفاده از تسهیلات مالی خارجی (فاینانس) برای تأمین مالی پروژه‌ها
۱۷.....	ب) مراحل و فرایندهای استفاده از تسهیلات مالی خارجی (فاینانس) برای تأمین مالی پروژه‌ها
۲۱.....	صندوق توسعه ملی
۲۱.....	اساسنامه صندوق توسعه ملی
۲۷.....	مراحل اعطای تسهیلات از محل سپرده‌گذاری ریالی صندوق توسعه ملی نزد بانک‌های عامل
۲۸.....	مراحل اعطای تسهیلات از محل منابع ارزی صندوق توسعه ملی
۲۹.....	نظامنامه ضوابط و شرایط اعطای تسهیلات ارزی
۳۴.....	نظامنامه ضوابط و شرایط اعطای تسهیلات ریالی
۳۷.....	فعالیت‌های واجد اولویت پرداخت تسهیلات ارزی صندوق

۳۹	فعالیت‌های واجد اولویت پرداخت تسهیلات ریالی صندوق
۴۱	قراردادهای ساخت
۴۵	انتشار اوراق مشارکت برای طرح‌های دولتی
۴۸	۱) قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت:
۴۹	۲) قانون بازار اوراق بهادر جمهوری اسلامی ایران
۵۰	ابزارهای مالی اسلامی (صُکوک)
۵۴	بورس کالای ایران
۵۶	بنیاد برکت
۵۶	مأموریت و چشم‌انداز بنیاد برکت
۵۷	ویژگی فعالیت‌های بنیاد برکت
۵۷	توانمندسازی اقتصادی و کارآفرینی، اولویت نخست بنیاد برکت
۵۸	خدمات بنیاد برکت
۵۸	نحوه مشارکت بنیاد برکت در طرح‌های اقتصادی
۶۱	بانک جهانی
۶۱	بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه
۶۲	نوع تسهیلات اعطائی
۶۲	نحوه ارائه تسهیلات
۶۳	شرایط اعطائی تسهیلات
۶۳	پروسه اخذ وام
۶۴	مراحل استفاده از تسهیلات اعتباری خارجی
۶۵	موسسه مالی بین‌المللی
۶۵	تسهیلات اعطائی
۶۶	موسسه توسعه بین‌المللی
۶۷	میگا، آرنس چندجانبه تضمین سرمایه‌گذاری
۶۹	شرایط سرمایه‌گذاران و دول میزبان
۶۹	مراحل درخواست تضمین و جبران خسارت
۷۲	بانک توسعه اسلامی

..... ۷۲	تسهیلات پروژه‌ای بانک توسعه اسلامی به بخش دولتی
..... ۷۲	فرآیند داخلی و خارجی و مراحل اخذ تسهیلات اعتباری پروژه‌ای
..... ۷۷	بانک تجارت و توسعه سازمان همکاری اقتصادی «اکو»
..... ۷۷	شیوه‌های تأمین مالی توسط بانک تجارت توسعه اکو
..... ۷۸	منابع و مأخذ

مقدمه:

اهمیت توسعه بخش مالی و در پی آن توسعه تأمین مالی کشور از آن جا نشأت می‌گیرد که بخش مالی کارآمد، نقش اساسی در تجهیز منابع برای سرمایه‌گذاری، تشویق برای ورود و تجهیز سرمایه خارجی و همچنین بهینه‌سازی ساز و کار تخصیص منابع ایفا می‌کند و یک نظام مالی توسعه یافته در یک کشور، با تأمین مالی مناسب برای بخش حقیقی اقتصاد، فرصت‌های مناسبی را برای رشد و توسعه اقتصادی به وجود می‌آورد.

تأمین مالی پروژه‌ها چه مربوط به بخش دولتی باشد و چه بخش خصوصی یا از طریق منابع داخل کشور صورت می‌گیرد یا از طریق جذب منابع خارجی. در هر کدام از این روش‌ها گزینه‌های مختلفی وجود دارد که کارفرمای پروژه با توجه به نیاز خود از یکی از این دو روش پروژه خود را تأمین مالی می‌کند. روش‌های تأمین مالی داخلی در دو گروه تأمین مالی کوتاه‌مدت و بلندمدت مورد مطالعه قرار می‌گیرد. در این میان موضوع جذب منابع مالی خارجی راهکاری مورد توجه برای تأمین مالی پروژه‌های با حجم مالی بالا می‌باشد. تأمین مالی خارجی در حالت کلی به دو شکل استقرار از بانک‌های خارجی یا موسسات مالی بین‌المللی یا به شکل سرمایه‌گذاری خارجی باشد.

نظر به اهمیت تأمین منابع مالی برای پروژه‌ها، معاونت اقتصادی این اداره کل بر آن شد شیوه‌های تأمین مالی از طریق بازار سرمایه، فاینانس، بورس کالا، صندوق توسعه ملی و موسسات مالی بین‌المللی را در مجموعه‌ای گرد آورده و در اختیار علاقه‌مندان قرار دهد.

بازار سرمایه

از مهم‌ترین و رایج‌ترین شیوه‌های تأمین مالی در دنیا، انتشار اوراق قرضه دولتی و شرکتی است که در ایران و کشورهای اسلامی به دلایل شرعی و قانونی نمی‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. بنابراین ابزارها و روش‌هایی جایگزین اوراق قرضه جهت انجام تأمین مالی طراحی شده که از جمله آنها اوراق مشارکت و انواع اوراق صکوک می‌باشد.

صکوک جمع کلمه عربی صُك می‌باشد که آن هم معرب واژه‌ی چک در زبان فارسی است. در عرف زبان عربی این واژه، حواله، انواع سفته، سند و هر آن چه که تهدید یا اقراری از آن برداشت شود را در بر می‌گیرد. در بازار سرمایه اوراق صکوک، به عنوان اوراق بهادری تعریف می‌گردد که به منظور تأمین مالی یک شرکت و بر اساس عقود شرعی مانند اجاره، مرابحه و غیره منتشر می‌گردد. صکوک انواع مختلفی دارد که سازمان حسابداری و حسابرسی نهادهای مالی اسلامی،^{۱۴} نوع آن را معرفی کرده است. از بین انواع صکوک تعدادی از آن‌ها مانند صکوک اجاره و سلف در ایران بیشتر مورد استفاده قرار گرفته است. در کنار اوراق صکوک، تأسیس صندوق‌های زمین و ساختمان و صندوق سرمایه‌گذاری پروژه نیز می‌تواند متناسب با نوع پروژه مورد استفاده قرار گیرد. در این گزارش، به معرفی مختصر انواع روش‌های تأمین مالی در بازار سرمایه ایران پرداخته می‌شود.

اوراق مشارکت:

اوراق مشارکت، اوراق بهادر بانام و یا بی‌نامی است که به قیمت اسمی مشخص برای مدت معین و به منظور تأمین بخشی از منابع مالی مورد نیاز جهت ایجاد، تکمیل و توسعه طرح‌های سودآور تولیدی، ساختمانی و خدماتی بکار گرفته می‌شود. الزامات کلی انتشار اوراق مشارکت شامل؛ ثبت اطلاعات مالی پروژه و طرح در صورت‌های مالی ناشر، مثبت بودن سودآوری شرکت در دو سال مالی اخیر، آورده ناشر^۱ معادل ۴۰ درصد منابع مالی مورد نیاز، کمتر از دو بودن نسبت بدھی به حقوق صاحبان سهام ناشر و توان پوشش سود علی‌الحساب می‌باشد. در این روش حجم اوراق قابل انتشار (حجم تأمین مالی ناشر) حداقل معادل اقل ۶۰ درصد سرمایه‌گذاری مورد نیاز جهت تکمیل پروژه و جمع حقوق صاحبان سهام (به شرطی که نسبت بدھی به حقوق صاحبان سهام ناشر از ۳ فراتر نرود) می‌باشد.

از جمله محدودیت‌های استفاده از این روش تأمین مالی آن است که وجود تامین شده از محل انتشار اوراق مشارکت صرفاً می‌باشد در طرح موضوع انتشار اوراق مصرف گردد و هم‌چنین شرکت می‌باشد توان پرداخت سود علی‌الحساب در مقاطع زمانی ۳ ماهه طی دوره عمر اوراق را داشته باشد.

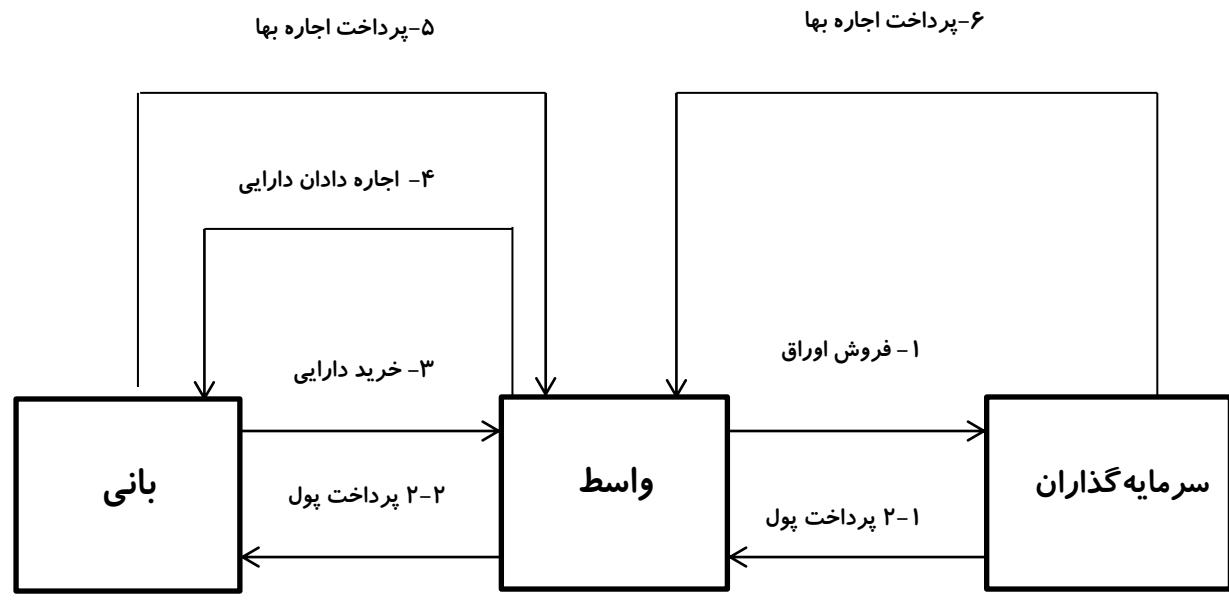
اوراق صکوک اجاره تأمین نقدینگی:

در این شیوه تأمین مالی، شرکت می‌تواند با فروش دارایی‌های (واجد شرایط) تحت تملک خود به نهاد واسط (ناشر)، که توسط شرکت مدیریت دارایی مرکزی بازار سرمایه تشکیل خواهد شد، معادل ارزش دارایی‌های فروخته شده اقدام به تأمین مالی نماید. بدین ترتیب شرکت با انعقاد قرارداد اجاره به شرط تملیک با نهاد واسط، دارایی‌های فروخته شده را اجاره و در انتهای عمر اوراق مجدداً در اختیار خواهد گرفت. در طول عمر اوراق، اجاره‌بها (براساس الزامات و شرایط حاکم بر تأمین مالی از طریق اوراق)

^۱. آورده ناشر می‌تواند غیرنقدي، در قالب پيشرفت فيزيكى و ... باشد.

توسط شرکت به نهاد واسط پرداخت می‌گردد. ضمانت پرداخت‌های مربوط به این اوراق توسط رکن ضامن بر عهده گرفته می‌شود.

الگوی کلی تأمین مالی از طریق انتشار اوراق اجاره تأمین نقدینگی به شرح نمودار ذیل می‌باشد.

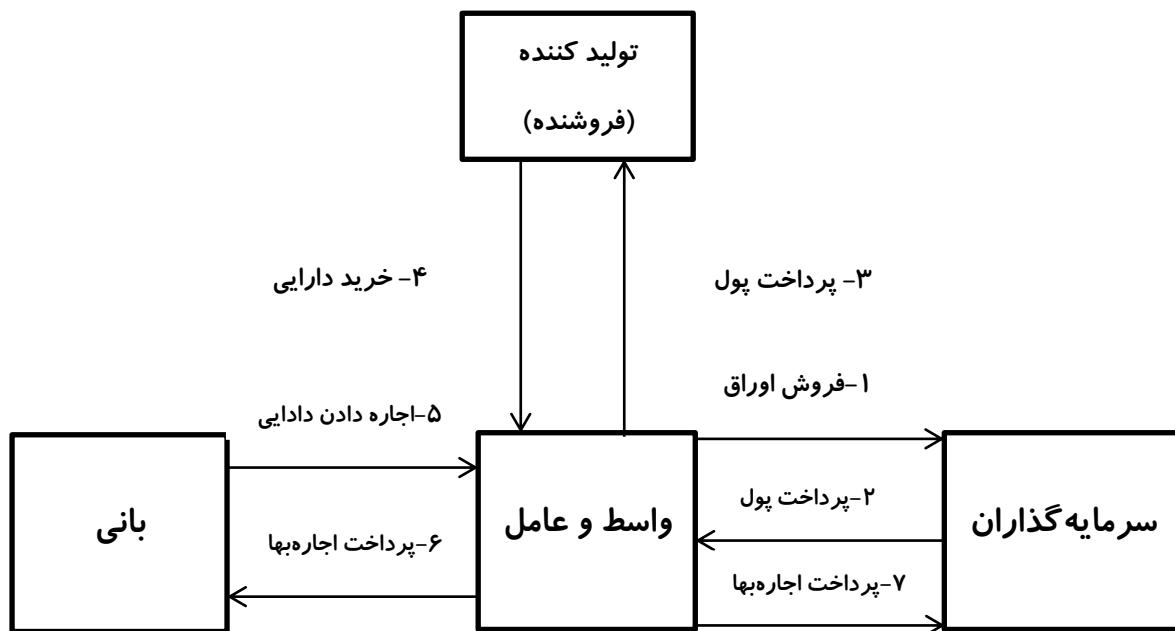
حجم اوراق قابل انتشار (حجم تأمین مالی) متناسب با ارزش روز دارایی پایه و توان پرداخت مبلغ اجاره‌بهای توسط شرکت تعیین می‌گردد. بدین ترتیب از یک سو با در نظر گرفتن میزان تقریبی ارزش روز دارایی‌ها و از سوی دیگر با درنظر گرفتن توان پرداخت مبالغ اجاره‌بهای در مقاطع زمانی مقرر (یکماهه، دوماهه، سه ماهه و ...) می‌توان حداقل مبلغ قابل انتشار اوراق را برآورد نمود. سایر هزینه‌های مربوط به ارکان شامل: متعهدپذیره‌نویسی، بازارگردانی، هزینه نهاد واسط و ضمانت، در انتشار اوراق اجاره بر اساس شرایط روز بازار می‌باشد.

اوراق صکوک اجاره تأمین دارایی:

در این شیوه تأمین مالی، نهاد واسط (ناشر) با انتشار اوراق اجاره و جمع‌آوری وجهه از سرمایه‌گذاران (خریداران اوراق)، دارایی‌های مورد نیاز شرکت (بانی) را خریداری و از طریق عقد اجاره به شرط تمیک در اختیار شرکت مزبور قرار می‌دهد و در طول عمر اوراق، اجاره‌بهای توسط شرکت به نهاد واسط (به منظور پرداخت به سرمایه‌گذاران) پرداخت می‌گردد. بر اساس دستورالعمل انتشار اوراق اجاره در این حالت می‌بایست وجهه حاصل از انتشار اوراق جهت خرید دارایی ثابت مبنای انتشار به مصرف برسد و در نتیجه نقدینگی وارد چرخه عملیات شرکت نخواهد شد. بر همین اساس به دلیل وجود مشکلات و محدودیت‌های ناشی از تحریم‌ها، در صورتی که خرید دارایی از خارج از کشور (وارداتی) مدنظر باشد امکان انتشار این اوراق و

دسترسی به وجوه حاصله از طریق آن تا زمان تحویل دارایی در گمرک وجود ندارد. به عبارتی در این حالت (خرید دارایی از خارج از کشور) بانی می‌بایست ابتدا وجوه مورد نیاز جهت خرید دارایی را از طریق سایر منابع تأمین نماید و پس از تحویل دارایی به گمرک، امکان جایگزینی منابع تأمین شده با وجوه حاصل از انتشار اوراق وجود خواهد داشت.

الگوی کلی تأمین مالی از طریق انتشار اوراق اجاره تأمین دارایی به شرح نمودار ذیل می‌باشد.

در این حالت حجم اوراق قابل انتشار متناسب با ارزش دارایی پایه (دارایی واحد شرایط* جهت خرید) و توان پرداخت مبلغ اجاره‌بهای توسط شرکت تعیین می‌گردد. هزینه‌ها و کارمزد مربوط به ارکان شامل: معهد پذیره‌نویسی، بازارگردانی، هزینه نهاد واسط و ضمانت، در انتشار اوراق اجاره بر اساس شرایط روز بازار می‌باشد.

* طبق ماده ۱۰ دستورالعمل انتشار اوراق اجاره، دارایی‌های قابل قبول جهت انتشار اوراق عبارتنداز:

زمین، ساختمان و تاسیسات، ماشین آلات و تجهیزات، وسایل حمل و نقل.

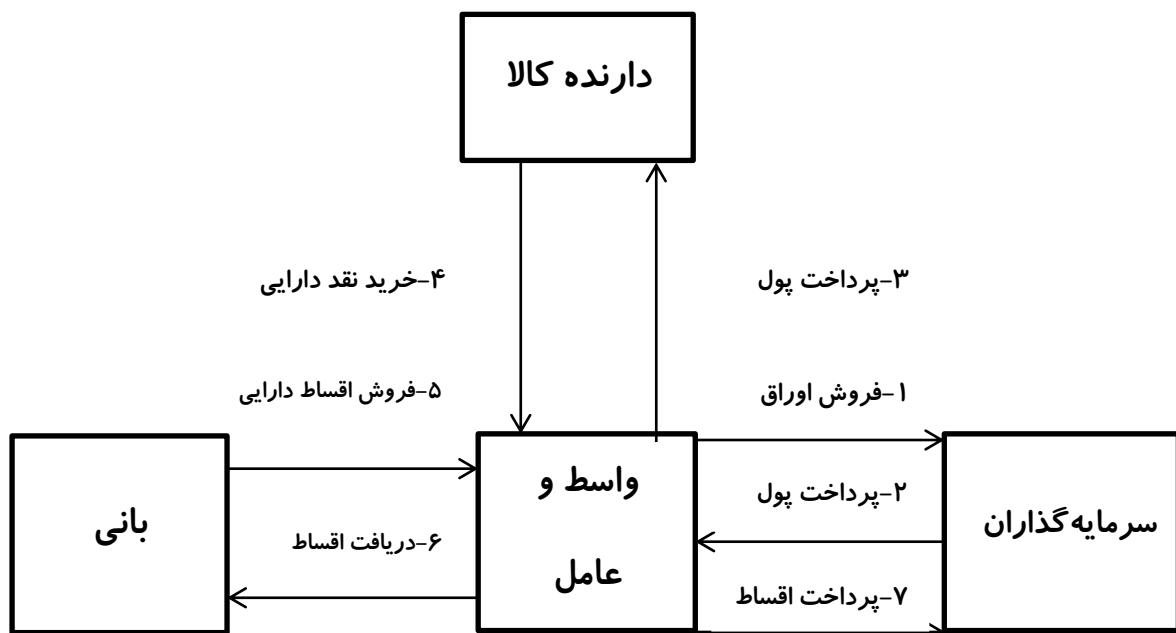
اوراق مرابحه:

اوراق مرابحه، ابزار تأمین مالی است که ناشر (نهاد واسط) پس از واگذاری آن به سرمایه‌گذاران (خریداران اوراق) و جمع‌آوری وجوه حاصل از انتشار، به وکالت از طرف آن‌ها، دارایی واحد شرایط* را از فروشنده خریداری نموده و به صورت فروش اقساطی به بانی^۱ واگذار می‌نماید. این اوراق وقتی کاربرد دارد که شرکت خواهان تملک یک دارایی بوده، اما توان مالی جهت خرید نقد آن را ندارد لذا بر اساس قرارداد مرابحه و به صورت اقساطی، آن را خریداری می‌کند. این اوراق جهت تأمین سرمایه در گردش نیز قابلیت کاربرد دارد و با توجه به ماهیت عقد مرابحه و فروش اقساطی، مالکیت دارایی بلاfaciale از نهاد

۱. شرکتی که انتشار اوراق با هدف تأمین مالی آن صورت گرفته است.

واسط به بانی قابل انتقال است. در این حالت نیز حجم اوراق قابل انتشار مناسب با ارزش دارایی پایه (دارایی واجد شرایط^{*} جهت خرید) و توان پرداخت مبلغ اجاره‌بها توسط شرکت تعیین می‌گردد. هزینه‌ها و کارمزد مربوط به ارکان شامل: متعهدپذیره‌نویسی، بازارگردانی، هزینه نهاد واسط و ضمانت، در این روش تأمین مالی بر اساس شرایط روز بازار می‌باشد.

*طبق ماده ۱۰ دستورالعمل انتشار اوراق مرباحه دارایی‌های قابل قبول جهت انتشار اوراق عبارتند از: زمین، ساختمان و تأسیسات، ماشین‌آلات و تجهیزات، وسائل حمل و نقل و موجودی مواد و کالا.

اوراق سلف، اوراق بهادری است که بر اساس آن، عرضه‌کننده (متقاضی تأمین مالی) محصولات خود را با قیمت توافقی به سرمایه‌گذاران پیش‌فروش می‌کند و دارنده اوراق در سرسید، مالک دارایی پایه اوراق می‌شود. دارندگان اوراق، اختیار دارند دارایی پایه را به "قیمت اعمال اختیار فروش^۱" تعیین شده در "مشخصات قرارداد" در تاریخ سرسید به عرضه‌کننده بفروشنند. همچنین عرضه‌کننده اختیار دارد که دارایی پایه را به "قیمت اعمال اختیار خرید^۲" تعیین شده در "مشخصات قرارداد" در تاریخ سرسید خریداری نماید.

در صورتی که قیمت دارایی پایه در سرسید از "قیمت اعمال اختیار فروش" کمتر باشد، دارندگان اوراق اختیار خود را اعمال می‌نمایند و سود آن‌ها برابر مابه التفاوت قیمت اولیه اوراق و "قیمت اعمال اختیار فروش" خواهد بود. همچنین در صورتی که قیمت دارایی پایه در سرسید از قیمت اعمال اختیار خرید بیشتر باشد، عرضه‌کننده اختیار خود را اعمال نموده و دارایی پایه را خریداری می‌کند و سود دارندگان اوراق برابر مابه التفاوت قیمت اولیه اوراق و "قیمت اعمال اختیار خرید" خواهد

۱. اختیاری است که همراه با معامله سلف، از سوی عرضه‌کننده به خریدار داده می‌شود و خریدار می‌تواند بر اساس این اختیار در تاریخ سرسید، دارایی پایه را به قیمت تعیین شده در قرارداد به عرضه‌کننده بفروشد. به عبارت دیگر خریدار مخیر به اعمال حق اختیار خود و عرضه‌کننده در مقابل وی متهمد می‌باشد.

۲. اختیاری است که همراه با معامله سلف، از سوی خریدار به عرضه‌کننده داده می‌شود و عرضه‌کننده می‌تواند بر اساس این اختیار در تاریخ سرسید، دارایی پایه را به قیمت تعیین شده در قرارداد از دارنده اوراق سلف خریداری نماید. بدیهی است قیمتی که عرضه‌کننده برای خرید دارایی در سرسید نسبت به آن حق اختیار دارد از قیمتی که خریدار اوراق سلف مخیر به فروش دارایی به عرضه‌کننده در سرسید می‌باشد، بالاتر خواهد بود.

بود. به طور کلی، مابه التفاوت قیمت اولیه اوراق و قیمت دارایی پایه، سود سرمایه‌گذاران را تشکیل می‌دهد مشروط بر این که قیمت دارایی پایه مابین "قیمت اعمال اختیار خرید" و "قیمت اعمال اختیار فروش" باشد. این اوراق، به پشتوانه قرارداد سلف موازی استاندارد، قابل نقل و انتقال در بازار ثانویه است. در طول دوره معاملاتی در بازار ثانویه، خریداران می‌توانند به فروش دارایی پایه به میزان خریداری شده از طریق ورود به قرارداد سلف موازی استاندارد اقدام نمایند. این دو قرارداد از هم مستقل هستند و فروشنده به استناد گواهی سلف موازی استاندارد، خریدار ثانویه را به فروشنده اولیه جهت تحويل فیزیکی موضوع قرارداد، حواله می‌دهد. در این حالت پذیرنده حواله (خریدار ثانویه) مسئولیت مراجعته به فروشنده اولیه (عرضه کننده کالا) را پذیرفته و حق رجوع به فروشنده اوراق در معامله ثانویه را ندارد. انتشار این نوع اوراق، از یک سو منجر می‌شود که دارندگان اوراق سلف از تغییرات قیمت دارایی پایه مبنای انتشار اوراق در بازار ثانویه منتفع شوند و از سوی دیگر می‌توانند منجر به ارتقای سطح تولید و تأمین مالی در شرکت‌های تولیدی گردد. قراردادهای سلف و اوراق مبتنی بر آن دارای ویژگی‌ها و خصوصیاتی شامل: مبتنی بودن بر دارایی (ارزش آن مشتق شده از دارایی پایه است)، عدم پرداخت سود میان دوره‌ای، مبتنی بر عقود اسلامی بودن و دارای قابلیت نقل و انتقال، دارای قابلیت معامله در بورس کالای ایران، دارای قابلیت معامله در بورس انرژی، برخورداری از معافیت مالیاتی، امکان تحويل فیزیکی کالا به جای تسويه نقدی در سراسید و به تبع آن توسعه فروش محصولات شرکت، عدم اعمال الزامات سخت‌گیرانه بر ساختار مالی شرکت جهت اعطای مجوز انتشار و غیره می‌باشد. حجم تأمین مالی از طریق انتشار اوراق سلف حداقل معادل توان تولید و تحويل فیزیکی محصول در سراسید و همچنین توان نقدینگی شرکت جهت پوشش تعهد خرید محصول در سراسید به قیمت اعمال اختیار فروش، می‌باشد.

صندوق زمین و ساختمان

صندوق زمین و ساختمان یک نهاد مالی است که با اخذ مجوز از سازمان بورس و اوراق بهادر تأسیس شده و به فروش واحدهای سرمایه‌گذاری مربوط به یک پروژه ساختمانی مشخص به مردم اقدام نموده و با استفاده از وجوده تجمعی شده، آن را در زمان مقرر تکمیل می‌نماید. پس از تکمیل پروژه، پروژه به فروش رسیده و سود حاصل بین دارندگان واحدهای سرمایه‌گذاری متناسب با سهم هر یک تقسیم می‌گردد. صندوق زمین و ساختمان در دو قالب (۱) با تضمین حداقل سود و (۲) بدون تضمین سود امکان‌پذیر می‌باشد.

صندوق بدون تضمین، یک ابزار مشارکتی است و سود حاصل از ساخت و فروش واحدها بین سرمایه‌گذاران و موسسان، متناسب با مبلغ آورده تقسیم می‌شود. در صندوق با تضمین حداقل سود، یک حداقل سودی برای سرمایه‌گذاران در نظر گرفته شده که ساز و کار آن مبتنی بر اعطای اختیار فروشی است که در زمان عرضه واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق به خریداران اعطا می‌شود، بدین صورت که سرمایه‌گذار در این حالت اختیار خواهد داشت در صورتی که بازدهی حاصل از سرمایه‌گذاری در صندوق کمتر از سود علی‌الحساب اعلام شده باشد اختیار فروش خود را اعمال نماید و سهم الشرکه مشاع خود از واحدهای ساخته شده را به مقاضی تأسیس صندوق به قیمت از پیش تعیین شده واگذار نماید.

صندوق پروژه:

صندوق سرمایه‌گذاری پروژه، صندوقی است که مجوز سازمان بورس و جهت تامین مالی طرح‌های اقتصادی تشکیل می‌گردد. برای این منظور کلیه هزینه‌های اجرایی ساخت پروژه در قالب امیدنامه صندوق تهیه و ارائه می‌شود. در بعد عملیاتی صندوق سرمایه‌گذاری پروژه در چارچوب اساسنامه مصوب سازمان بورس، یک شرکت سهامی خاص به نام "شرکت پروژه" تأسیس می‌کند. شرکت مذکور کلیه اقدامات لازم برای ساخت پروژه را بر عهده دارد. دارندگان واحدهای سرمایه‌گذاری "صندوق پروژه" در صورت تمایل می‌توانند قبل از اتمام طرح، واحدهای سرمایه‌گذاری خود را در بازار ثانویه بورس به بازارگردان یا اشخاص دیگر فروخته و آن را به نقد تبدیل کنند.

پس از تکمیل طرح، شرکت پروژه به شرکت سهامی عام تبدیل شده و به بورس اوراق بهادر ایران وارد می‌گردد. در این حالت فعالیت "صندوق پروژه" پایان پذیرفته و تمامی دارایی‌ها و بدهی‌های آن به "شرکت پروژه" منتقل می‌گردد. دارندگان واحدهای "صندوق پروژه" نیز به نسبت سهام‌شان مالک سهام "شرکت پروژه" می‌شوند.

اوراق استصناع:

اوراق سفارش ساخت (اوراق استصناع) اوراق بهادری است که ناشر براساس قرارداد ساخت منتشر می‌کند و یکی از ابزارهایی تامین مالی مبتنی بر عقود اسلامی است که می‌تواند برای تامین مالی طرح‌ها و پروژه‌ها مورد استفاده قرار گیرد. قرارداد سفارش ساخت؛ قراردادی است که به موجب آن یکی از طرفین قرارداد در مقابل مبلغی معین، ساخت و تحویل دارایی مشخصی را در زمان معینی در آینده متعهد می‌شود، هدف از طراحی این اوراق فراهم کردن شرایط لازم برای تامین مالی فعالیت‌های پیمانکاری است و وزارت‌خانه‌ها، شهرداری‌ها، شرکت‌های دولتی و بخش خصوصی برای تأمین مالی طرح‌های عمرانی و توسعه‌ای می‌توانند از طریق استصناع اقدام نمایند.

در این شیوه تامین مالی با فروش اوراق استصناع، سرمایه‌گذاران منابع خود را به ناشر مصالحه می‌کنند، ناشر (نهاد واسط) نیز با سازنده دارایی (بانی)، قرارداد استصناع منعقد می‌کند و وجهه جمع آوری شده ناشی از فروش اوراق را به منظور ساخت دارایی معین شده در اختیار وی قرار می‌دهد، پس از تأمین منابع مالی، عملیات ساخت دارایی توسط بانی و یا پیمانکار انتخاب شده توسط وی، صورت می‌پذیرد. پس از اتمام عملیات ساخت، نهاد واسط دارایی تکمیل شده را به قیمت معین از پیش تعیین شده (معادل اصل منابع به اضافه سود دارندگان اوراق) به صورت نقد، یا اجاره به شرط تملیک به بانی و اگذار می‌نماید، ناشر اوراق (نهاد واسط) نیز وجهه حاصل از فروش دارایی را از طریق عامل پرداخت در اختیار سرمایه‌گذاران (دارندگان اوراق) قرار می‌دهد.

اوراق منفعت

اوراق منفعت، اوراق بهادری است که بیانگر مالکیت دارنده آن بر مقدار معینی از خدمات یا منافع آتی حاصل از یک دارایی فیزیکی بادوام است که در ازای پرداخت مبلغ معینی به وی منتقل شده است؛ به عبارت دیگر، صاحبان دارایی‌های بادوام

می‌توانند جهت تأمین نقدینگی مورد نیاز خود، بخشی از منافع حاصل از دارایی‌های بادوام خود را با قیمت توافقی پیش‌فروش کنند. در این روش تأمین مالی، نهاد واسطه با جمع‌آوری پول از مردم به وکالت از طرف آنان، بخش معینی از منافع آتی حاصل از دارایی بادوام را با قیمت توافقی پیش‌خرید می‌کند. صاحبان اوراق منفعت حق دارند در طول دوره از منافع دارایی استفاده کنند و یا در قبال دریافت وجود آن را به غیر واگذار نمایند. وجود دریافت شده به عنوان سود سرمایه‌گذاری محسوب می‌گردد.

اوراق مضاربه

اوراق مضاربه اوراق بهادری است که بر اساس عقد مضاربه طراحی می‌شود. ناشر اوراق مضاربه با واگذاری اوراق، وجود متقاضیان اوراق را جمع‌آوری کرده به عنوان مضاربه در اختیار بانی قرار می‌دهد، بانی در فعالیت اقتصادی سودآور (بازرگانی) به کار می‌گیرد و در پایان هر معامله یا پایان هر دوره مالی سود حاصله را براساس نسبت‌های توافق شده، میان خود و صاحبان اوراق تقسیم می‌کند. دارندگان اوراق نقش مالک و بانی نقش عامل قرارداد مضاربه را دارند. این اوراق را می‌توان با کاربری‌های مختلف و بر اساس سه مدل اوراق مضاربه خاص، اوراق مضاربه عام با سرسید و اوراق مضاربه عام بدون سرسید طراحی کرد.

اوراق وکالت

اوراق وکالت گواهی‌هایی هستند که به وسیله بانی به منظور تأمین مالی جهت تملک یا سرمایه‌گذاری در دارایی‌ها، کالاهای خدمات منتشر می‌شود. این اوراق بیانگر مالکیت مشاع دارندگان آن‌ها در دارایی‌ها، کالاهای خدمات پایه‌ای این اوراق است. در مرحله بعد، این تملک‌ها یا سرمایه‌گذاری‌ها در اختیار وکیل قرار می‌گیرد تا آن‌ها را از طرف دارندگان اوراق مدیریت کند. دارندگان اوراق ریسک این تملک‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها را پذیرفته و در عوض، حق کسب سود ناشی از آن‌ها را به دست می‌آورند.

مزایای تأمین مالی از طریق انتشار اوراق بدھی

تأمین مالی از طریق بازار سرمایه دارای مزایای فراوانی می‌باشد که از جمله آن می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- تأمین مالی از طریق بازار سرمایه در واقع اخذ وام از مردم است لیکن برخلاف وام‌های بانکی، شرکت متقاضی در طول دوره فقط موظف به پرداخت سود وام به مردم است و بازپرداخت اصل وام در پایان عمر اوراق است. به عبارت دیگر دوره تنفس برای بازپرداخت اصل وام، به اندازه عمر اوراق (غالباً ۴ سال) می‌باشد.
- انتشار اوراق بدھی را می‌توان منبع نامحدودی جهت تأمین مالی فعالیت‌های اقتصادی دانست؛ زیرا منبع تأمین آن سرمایه‌های خرد و کلان مردمی می‌باشد. تأمین مالی از طریق اخذ وام از مردم بر اساس مقررات مربوط به صکوک و مشارکت، میتواند به دفعات و برای پروژه‌های مختلف یک شرکت انجام. در مقایسه با روش اخذ تسهیلات از سیستم بانکی، این مسئله بسیار حائز اهمیت می‌باشد، زیرا بانک‌ها همواره با مسئله محدودیت منابع و محدودیت‌های قانونی در زمینه اعطای تسهیلات مواجه هستند.

۳- سرمایه‌گذاری در این اوراق بدون ریسک بوده و بازپرداخت اصل سرمایه تضمین شده و حتمی می‌باشد، زیرا بدليل وجود ارکان و روش‌های نظارتی متعدد مانند وجود بازارگردان (در طی دوره) و ضامن بانکی (در پایان دوره)، ریسک نکول بسیار پایین و در حد صفر می‌باشد.

۴- با انتشار اوراق، سرمایه‌های راکد جامعه و نقدینگی خرد افراد جذب شده و صرف پروژه‌ها و طرح‌های دارای توجیه اقتصادی می‌شود که این مسئله می‌تواند رشد اقتصادی کشور را به دنبال داشته باشد.

۵- تأمین مالی از طریق بازار سرمایه در راستای به تحقق اصل اول سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در خصوص حضور سرمایه‌های آحاد مردم در فعالیت‌های اقتصادی بود و به تحقق آن کمک می‌نماید.

۶- تأمین مالی از طریق بازار سرمایه تخصیص بهینه وجهه را افزایش داده و با هدایت مستقیم وجهه قابل سرمایه‌گذاری به طرح‌های عمرانی، از ورود این وجهه به فعالیت‌های کاذب و واسطه گری جلوگیری می‌نماید.

۷- تأمین مالی از طریق بازار سرمایه دارای اثرات تورمی نیست. این اوراق در واقع تأمین مالی درون سیستمی است و باعث افزایش پایه پولی، حجم نقدینگی و نهایتاً تورم نمی‌گردد. علت این امر تجمعی سرمایه‌های درون شبکه اقتصاد، جهت تحصیص به ساخت طرح‌های درون سیستم اقتصادی است.^۱

چارچوب کلی تأمین مالی از طریق بازار سرمایه

روش‌ها و ابزارهای مختلفی برای تأمین مالی به منظور تأمین تجهیزات، سرمایه در گردش و ... برای پروژه‌های صنعتی، معدنی، ساختمانی و ... در بازار سرمایه وجود دارد که از آن جمله می‌توان به ابزارهای مبتنی بر بدھی (اوراق بهادر اسلامی یا همان صکوک، اوراق مشارکت، گواهی سپرده مدت‌دار ویژه سرمایه‌گذاری، اوراق رهنی و ...) و ابزارهای مبتنی بر سرمایه (افزایش سرمایه، شرکت‌های سهامی عام، صندوق‌های زمین و ساختمان برای تأمین مالی بخش مسکن و صندوق‌های پروژه محور) اشاره نمود.

یکی از سازوکارهای موجود برای استفاده از ظرفیت‌های بازار سرمایه برای تأمین مالی ایجاد و توسعه واسطه‌ها و شرکت‌های مالی ارائه دهنده خدمات مربوط تسهیل تأمین مالی متقاضیان از بازار سرمایه می‌باشد. این واسطه‌ها و شرکت‌های ارائه دهنده خدمات تحت عنوان شرکت‌های تأمین سرمایه از سازمان بورس اوراق بهادر (به شرح جدول ذیل^۲) دارای مجوز فعالیت می‌باشند و بر اساس بند ۱۸ ماده یک قانون بازار اوراق بهادر به عنوان واسطه بین ناشر اوراق بهادر و عامله سرمایه‌گذاران فعالیت می‌کند و می‌تواند فعالیت‌های کارگزاری، معامله گری، بازارگردانی، مشاوره، سبدگردانی، پذیره‌نویسی، تعهد پذیره‌نویسی و فعالیت‌های مشابه را با اخذ مجوز از سازمان بورس اوراق بهادر انجام دهد.

شرکت‌های تأمین سرمایه به عنوان واسطه بین متقاضیان تأمین مالی و بازار سرمایه نقش مهمی را بر عهده داشته و مجموع فرایندهای تأمین مالی را اجرا نموده و به شرکت‌ها در تأمین منابع مالی از بازار سرمایه کمک نموده و با ایجاد تسهیلات

۱. مرجع کلیه مطالب مربوط به بازار سرمایه شرکت تأمین سرمایه امید

۲. سازمان بورس و اوراق بهادر

مختلف و متعدد فرایند تأمین مالی را در قالب ابزارهای مبتنی بر بدھی (اوراق بهادر اسلامی یا همان صکوک، اوراق مشارکت، گواهی سپردھی مدت دار ویژه‌ی سرمایه‌گذاری، اوراق رهنی و ...) و ابزارهای مبتنی بر سرمایه (افزایش سرمایه، شرکت‌های سهامی عام، صندوق‌های زمین و ساختمان برای تأمین مالی بخش مسکن و صندوق‌های پروژه محور) با شرکت‌های متقاضی تأمین مالی همکاری نموده و موضوع تأمین مالی از طریق بازار سرمایه را برای متقاضیان انجام می‌دهند.

شرکت‌های تأمین سرمایه فعال

ردیف	شرکت تأمین سرمایه	تلفن دفتر مرکزی	سایت
۱	امین	۰۲۱-۸۸۶۵۹۶۲۲-۳۳	www.aminib.com
۲	نوین	۰۲۱-۸۴۳۴۱۰۰۰	www.novinib.com
۳	بانک ملت	۰۲۱-۸۸۴۹۸۸۰۳-۹	www.mellatib.com
۴	امید	۰۲۱-۸۸۵۳۶۸۸۰	www.omidib.com
۵	سپهر	۰۲۱-۸۸۱۹۳۸۷۰	www.sepehrib.com
۶	لوتوس پارسیان	۰۲۱-۸۸۹۷۶۶۲۳	www.parsianlotusib.com
۷	آرمان	۰۲۱-۸۸۱۷۱۷۹۴-۵	www.armanib.com
۸	کاردان	۰۲۱-۲۶۲۰۲۲۰۹	www.kardan.ir
۹	مسکن آباد	۰۲۱-۲۲۰۹۶۱۳۲	www.abadib.com

به منظور بهره‌مندی از ظرفیت‌ها و روش‌های موجود در بازار سرمایه برای تأمین مالی، نقطه شروع و آغازین مراجعه متقاضیان تأمین مالی به مشاورین عرضه به منظور اخذ مشاوره‌های اولیه می‌باشد. مشاورین عرضه دارای مجوز از سازمان بورس اوراق بهادر می‌باشند و خدمات ذیل را به مراجعه‌کنندگان ارائه می‌کنند:

۱. بررسی برنامه یا طرح موضوع تأمین مالی ناشر و ارائه مشاوره در خصوص شیوه تأمین مالی مناسب.
۲. ارائه مشاوره در خصوص قوانین و مقررات عرضه اوراق بهادر و تکالیف قانونی ناشر.
۳. ارائه راهنمایی‌های لازم جهت تهیه گزارش توجیهی.
۴. بررسی اطلاعات، مدارک و مستندات تهیه گزارش توجیهی و در صورت لزوم اخذ نظر کارشناسان یا اشخاص حقوقی ذی صلاح در خصوص گزارش‌های یادشده.
۵. تأیید نهایی گزارش توجیهی به استناد رسیدگی انجام شده و اظهارنظر کارشناسان یا اشخاص حقوقی ذی صلاح.
۶. تهیه بیانیه ثبت یا درخواست معافیت از ثبت اوراق بهادر در دست انتشار ناشر.

۷. نمایندگی قانونی ناشر نزد مراجع ذیصلاح به منظور پیگیری مراحل قانونی انتشار اوراق بهادر.
  ۸. تهیه گزارش توجیهی.
  ۹. انجام مطالعات بازاریابی اوراق بهادر در دست انتشار و ارایه مشاوره به ناشر در خصوص میزان انتشار اوراق بهادر، شرایط انتشار، نحوه فروش یا پذیرهنویسی اوراق، زمان‌بندی انتشار و عرضه اوراق بهادر و راهنمایی ناشر در انتخاب عامل مناسب برای عرضه اوراق بهادر.
  ۱۰. بازاریابی و فروش اوراق بهادر.
  ۱۱. تعیین قیمت فروش یا پذیرهنویسی اوراق بهادر.
  ۱۲. تعهد پذیرهنویسی یا تعهد خرید اوراق بهادر در دست انتشار.
- متقارضیانی که در نظر دارند هر یک از موارد ذیل را انجام دهنده می‌توانند از خدمات مشاورین عرضه استفاده نمایند.**
۱. انتشار آن دسته از اوراق مشارکتی که نیاز به مجوز سازمان دارد.
  ۲. انتشار هرگونه اوراق بهادری به غیر از سهام و اوراق مشارکت که نیاز به مجوز سازمان دارد.
  ۳. انتشار سهام در زمان تبدیل شرکت‌های سهامی خاص به عام.
  ۴. انتشار سهام به قیمت اسمی در زمان افزایش سرمایه شرکت‌های سهامی عام پذیرفته شده در بورس.
  ۵. انتشار سهام به قیمت اسمی در زمان افزایش سرمایه شرکت‌های سهامی عام ثبت شده نزد سازمان.
  ۶. افزایش سرمایه شرکت‌های سهامی عام ثبت شده نزد سازمان با سلب حق تقدیم و عرضه عمومی سهام جدید.

تسهیلات مالی خارجی (فاینانس)

مقدمه:

استفاده از منابع مالی و خطوط اعتباری خارجی که در ایران به نام فاینانس متداول گردیده برای اجرای پروژه‌ها و خرید تجهیزات و کالاهای سرمایه‌ای طرح‌های تولیدی و همچنین خدمات فنی و مهندسی پروژه‌ها، وفق قراردادهای مالی منعقده با اعتباردهنگان خارجی صورت می‌پذیرد.

چنان‌چه طرف خارجی بخواهد منابع مالی خارجی را در چارچوب تسهیلات وامی (اعتباری) در اختیار طرف ایرانی قرار دهد، صدور تضمین‌های لازم جهت بازگشت اصل و فرع منابع وامی اعطایی مستلزم طی مراحلی است که ذیلاً اشاره می‌گردد، بدیهی است در این روش امکان برخورداری موسسه اعتبار دهنده خارجی از حمایت‌های قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی فراهم نبوده و باز پرداخت منابع اعطایی صرفاً متکی به ابزارهای تضمینی دولتی و یا بانکی خواهد بود.

اولاً) تسهیلات ارزی مذکور صرفاً به شکل خرید خدمات، تجهیزات، ماشین‌آلات و دانش فنی از خارج از کشور و به میزان ۸۵٪ ارزش آن قابل دریافت می‌باشد. لذا تأمین مالی ۱۵٪ از خرید خارجی و همچنین هزینه بخش داخلی طرح (Civil) بر عهده مجری و از محل منابع داخلی قابل تأمین می‌باشد. منظور از بخش داخلی در این بند کلیه هزینه‌های ساخت و خدمات و تجهیزات و ماشین‌آلاتی است که متقاضی در داخل کشور و به صورت ریالی خرید یا هزینه می‌نماید.

ثانیاً) در این روش وجه نقد به متقاضی تسهیلات پرداخت نمی‌گردد. بلکه تسهیلات اعطایی به صورت خرید ماشین‌آلات و تجهیزات مورد نیاز هر پروژه می‌باشد که پس از طی مراحل تأمین مالی و صدور ضمانتنامه توسط این سازمان، پس از تایید و اعلام متقاضی تسهیلات، از سوی بانک تسهیلات دهنده خارجی در وجه پیمانکار یا فروشنده خارجی پرداخت می‌شود.

الف) شرایط استفاده از تسهیلات مالی خارجی (فاینانس) برای تأمین مالی پروژه‌ها:

۱) فعالیت‌های قابل قبول:

۱. اجرای پروژه‌های جدید زیربنایی / تولیدی و طرح‌های توسعه‌ای از طریق فروشنده‌گان و پیمانکاران خارجی.
۲. خرید فن‌آوری، ماشین‌آلات و تجهیزات سرمایه‌ای و خدمات فنی مهندسی از خارج از کشور.

۲) واجدین شرایط:

کلیه موسسات، شرکت‌ها و اشخاص حقوقی دولتی، عمومی و غیردولتی (خصوصی) که نیاز به خرید از خارج از کشور دارند.

۳) وثایق مورد نیاز:

وثایق مورد نیاز، حسب تشخیص مراجع اعتباری بانک، عبارت از مورد یا مواردی از وثایق زیر خواهد بود:

(الف) بخش خصوصی: وثایق بخش خصوصی برای استفاده از تسهیلات فاینانس با توجه به تشخیص مراجع اعتباری بانک عامل تعیین می‌گردد که می‌توان به این موارد اشاره نمود: طرح مورد نظر؛ اموال غیرمنقول؛ سفتة/ برات؛ برگ سپرده بانکی بلندمدت؛ اوراق سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس؛ اوراق بهادر و ....

(ب) بخش دولتی: برای بخش دولتی اسناد و مجموعه زیر مورد نیاز است: مصوبه شورای محترم اقتصاد و مجوز ماده ۶۲ قانون محاسبات عمومی.

۴) نرخ سود و هزینه‌های مترقب بر تسهیلات:

سود تسهیلات براساس نوع قرارداد با بانک خارجی و شرایط دوره انعقاد خط اعتباری تعیین می‌گردد. استفاده از تسهیلات مالی خارجی علاوه بر نرخ سود دارای یک سری هزینه‌های دیگر نیز می‌باشد که عبارتند از:

۱. هزینه مدیریت به صورت درصدی از مبلغ تسهیلات، که یک بار و در هنگام شروع استفاده از تسهیلات اخذ می‌گردد.
۲. هزینه تعهد به صورت درصدی از مبلغ اعتبار استفاده نشده، که به صورت سالیانه اخذ می‌گردد.
۳. حق بیمه صادراتی کشور فروشنده ماشین‌آلات که مبتنی بر رتبه ریسک هر کشور محاسبه و اخذ می‌گردد.

(۵) سقف استفاده از تسهیلات مالی خارجی (فاینانس):

۱. پرداخت حداقل ۸۵ درصد مبلغ قرارداد تجاری / پروفورما از محل تسهیلات فاینانس.
۲. پرداخت ۱۵ درصد کل مبلغ قرارداد تجاری سهم مجری طرح به بانک عامل توسط مجری طرح.

(۶) دوره استفاده از تسهیلات مالی خارجی (فاینانس):

دوره استفاده از تسهیلات قراردادهای مالی بر اساس دوره حمل و اجرای پروژه مندرج در قراردادهای تجاری با توجه به خطمشی سازمان توسعه همکاری‌های اقتصادی (OECD) تعیین می‌گردد.

۱. این دوره معمولاً یک دوره ۵ الی ۸/۵ ساله می‌باشد که پس از پایان دوره تنفس آغاز می‌گردد.

(۷) دوره و نحوه بازپرداخت اقساط اعتبار دریافتی (فاینانس):

اعتبار گیرنده به استناد و بر اساس توافقات به عمل آمده در خصوص شرایط کلی اعتبار (نرخ‌ها و هزینه‌ها) مندرج در قرارداد تأمین مالی که فی‌مابین سیستم بانکی کشورمان (بانک‌عامل) و اعتبار دهنده خارجی منعقد می‌گردد در دوره باز پرداخت نسبت به باز پرداخت اقساط اعتبار دریافتی اقدام می‌نماید.

با توجه به مفاد ماده ۶۲ قانون محاسبات عمومی کشور گشایش اعتبار اسنادی فاینانس جهت وزارت‌خانه‌ها، سازمان‌ها و شرکت‌های وابسته دولتی که از بودجه عمومی استفاده می‌کنند موکول به ارائه تأییدیه سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور مبنی بر پیش‌بینی معادل ریالی اصل و فرع اقساط تسهیلات در بودجه سنواتی کشور به منظور بازپرداخت اقساط در سرسیدهای مقرر خواهد بود.

۱. اقساط پرداختی به صورت شش‌ماهه تقسیم‌بندی می‌شود. به عبارت دیگر دوره باز پرداخت شامل ۱۰-۱۷ قسط مساوی شش‌ماهه می‌باشد.

۲. سرسید اولین قسط شش‌ماهه پس از شروع دوره باز پرداخت می‌باشد که با توجه به مفاد قراردادهای تأمین مالی تعیین می‌گردد.

۳. جدول بازپرداخت که در حقیقت جدول پیش‌بینی بازپرداخت وجه دریافتی و نشان‌دهنده نحوه و زمان دریافت و باز پرداخت وام و هزینه‌های مترتب بر وام دریافتی از جمله سود، هزینه مدیریت، هزینه تعهد و بیمه می‌باشد توسط بانک مرکزی تنظیم می‌گردد.

۴. توجه: کلیه عملیات بانکی مربوط به اخذ اعتبار خارجی از جمله گشایش اعتبار اسنادی مربوط به وجود پیش‌پرداخت و میان‌پرداخت و یا باز پرداخت اقساط مربوطه در زمان سر رسید از طریق بانک عامل انجام می‌شود.

(ب) مراحل و فرایندهای استفاده از تسهیلات مالی خارجی (فاینانس) برای تأمین مالی پروژه‌ها:

بر اساس اصلاحات انجام شده در فرایند تأمین مالی خارجی و مطابق با آخرین تغییرات صورت گرفته و بر اساس تصویب‌نامه شماره ۱۵/۰۷/۰۸/۱۳۸۵ به تاریخ ۱۵/۰۷/۱۴۹۸ شماره ۳۵۹۱۵ می‌باشد که وزیران، متقاضیان بخش دولتی و غیردولتی استفاده از تسهیلات خارجی می‌باشد که مدارک مورد نیاز را در اختیار سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران قرار دهند تا بر اساس فرایند مشروح زیر نسبت به تأمین مالی آن‌ها اقدام گردد:

(۱) فرایند بخش دولتی:**مرحله اول:**

ارسال مدارک، استناد و مستندات مربوط به طرح توسط متقاضی / مجری طرح به سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران مشتمل بر:

۱. نامه تاییدیه وزیر یا بالاترین مقام اجرایی دستگاه ذی‌ربط مبنی بر دارا بودن توجیه فنی، اقتصادی و مالی طرح (اولویت‌دار بودن طرح) و امکان اجرای کامل طرح در قالب هزینه‌های تعیین شده به عنوان سقف هزینه.
۲. گزارش طرح توجیه اقتصادی، فنی و مالی طرح.
۳. قرارداد تجاری یا پروفرمای دریافتی از فروشنده ماشین‌آلات و خدمات خارجی.
۴. اعلام و معرفی ردیف سهمیه ارزی از سوی وزیر و یا معاون وزیر وزارت‌خانه ذی‌ربط و یا بالاترین مقام اجرایی دستگاه ذی‌ربط (وزارت‌خانه ناظر).
۵. تصویر مصوبه شورای اقتصاد و در صورت عدم اخذ مصوبه موصوف، فرم‌های تکمیل شده مربوطه.
۶. معرفی بانک عامل از سوی متقاضی / مجری طرح.

مرحله دوم:

۱. ارسال مدارک اخذ شده در مرحله اول از سوی سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران به بانک عامل معرفی شده توسط مجری طرح و درخواست پذیرش اولیه عاملیت و اظهارنظر در این خصوص از سوی بانک عامل.
۲. ارسال مدارک مربوط به سهمیه ارزی توسط سازمان سرمایه‌گذاری به بانک مرکزی جهت مسدودی سهمیه ارزی.
۳. ارسال مدارک مربوط به شورای اقتصاد به منظور اخذ مصوبه شورای اقتصاد.

مرحله سوم:

۱. اقدام از سوی مجری طرح به منظور اخذ مصوبه شورای اقتصاد.
۲. اقدام از سوی مجری طرح جهت اخذ مجوز ماده ۶۲ قانون محاسبات عمومی کشور از سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
۳. اقدام از سوی مجری طرح جهت اخذ مجوز ماده ۲۱۵ قانون برنامه پنجم توسعه از سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
۴. بررسی گزارش طرح توجیه اقتصادی، فنی و مالی طرح و نیز قرارداد تجاری منعقده فی‌مابین متقاضی و فروشنده و یا پیمانکار خارجی (تایید شده از سوی وزارت‌خانه ناظر) از لحاظ انطباق با مقررات ارزی جاری، توسط اداره اعتبارات بانک عامل به منظور اعلام نظر بانک عامل در خصوص پذیرش عاملیت طرح یا رد آن و در صورت پذیرش، اخذ وثایق مورد نیاز از مجری طرح.
۵. بررسی ردیف سهمیه ارزی معرفی شده توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، معرفی شده توسط متقاضی طرح.

مرحله چهارم:

۱. صدور مجوز شورای اقتصاد و ارسال مصوبه شورای اقتصاد به بانک مرکزی، دستگاه اجرایی و سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران به طور همزمان.

۲. صدور مجوز ماده ۶۲ قانون محاسبات عمومی کشور از سوی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و ارسال این مجوز به بانک عامل. لازم به توضیح است که در این مجوز تامین و پیش‌بینی اصل و فرع باز پرداخت اقساط تسهیلات در بودجه سنواتی از سوی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور اعلام می‌شود.

۳. صدور مجوز ماده ۲۱۵ قانون برنامه پنجم توسعه توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.

۴. صدور گواهی مسدودی سهمیه ارزی توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

۵. صدور مصوبه نهایی اعتباری و تأییدیه مفاد قرارداد تجاری مبنی بر بالامانع بودن گشایش اعتبار اسنادی فاینانس توسط بانک عامل و اعلام مراتب به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران. لازم به ذکر است که صدور مصوبه نهایی اعتباری بانک عامل منوط به ارائه تأییدیه ماده ۶۲ قانون محاسبات عمومی کشور از سوی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور می‌باشد.

۶. بررسی طرح در ارکان اعتباری بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

مرحله پنجم:

۱. معرفی اعتباردهنده (Financer) به بانک عامل از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

۲. انجام مراحل ثبت سفارش توسط مجری طرح.

۳. انعقاد قرارداد تامین مالی توسط بانک عامل با اعتباردهنده خارجی و ارسال مدارک به سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران.

۴. در نهایت صدور ضمانتنامه توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی و ارسال نسخه اصلی ضمانتنامه به اعتباردهنده خارجی و ابلاغ به بانک عامل و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران توسط سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران.

(۲) فرایند بخش غیردولتی:

مرحله اول:

مراجعه متقاضی به سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران و ارائه درخواست استفاده از تسهیلات مالی خارجی (فاینانس) توسط متقاضی / مجری طرح به انصمام سایر اسناد، مدارک و مستندات مربوطه مشتمل بر:

۱. گزارش طرح توجیه اقتصادی، فنی و مالی طرح.

۲. معرفی بانک عامل از سوی متقاضی / مجری طرح.

۳. قرارداد تجاری یا پروفرمای دریافتی از فروشنده ماشین‌آلات و خدمات خارجی.

مرحله دوم:

۱. اعلام مراتب موافقت توسط سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران همراه با مدارک اخذ شده در مرحله اول به بانک عامل به منظور پذیرش عاملیت طرح.

۲. اعلام مراتب توسط سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران به دستگاه اجرایی (وزارت‌خانه ناظر) به منظور موافقت در خصوص اعلام اولویت اجرای طرح.

۳. اعلام مراتب توسط سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران به دستگاه اجرایی (وزارت‌خانه ناظر) به منظور معرفی سهمیه ارزی مورد نظر جهت صدور گواهی مسدودی ارزی.

مرحله سوم:

۱. ارسال تاییدیه وزیر یا بالاترین مقام اجرایی دستگاه اجرایی ذی‌ربط (وزارت‌خانه ناظر) مبنی بر اولویت‌دار بودن طرح و ردیف سهمیه ارزی به بانک عامل برای بررسی توجیه اقتصادی، فنی و مالی طرح و سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران.

۲. اعلام ردیف سهمیه ارزی توسط دستگاه اجرایی ذی‌ربط (وزارت خانه ناظر) به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران جهت انسداد سهمیه ارزی و سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران.

مرحله چهارم:

۱. بررسی گزارش توجیه اقتصادی و مالی طرح توسط اداره اعتبارات بانک عامل و در صورت پذیرش، اخذ وثایق مورد نیاز و صدور مصوبه اعتباری و اعلام مراتب به سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران و متقاضی.

۲. بررسی قرارداد تجاری یا پروفرامی ارسالی توسط اداره خارجه بانک عامل و اعلام موافقت به بانک مرکزی و سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران.

مرحله پنجم:

۱. معرفی اعتبار دهنده (Financer) به بانک عامل از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

۲. انجام مراحل ثبت سفارش توسط مجری طرح.

۳. انعقاد قرارداد تأمین مالی توسط بانک عامل با اعتبار دهنده خارجی و ارسال مدارک به سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران.

۴. در نهایت صدور ضمانتنامه توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی و ارسال نسخه اصلی ضمانتنامه به اعتبار دهنده خارجی و ابلاغ به بانک عامل و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران توسط سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران.^۱

۱. سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران

صندوق توسعه ملی^۱

مقدمه:

مفهوم جدیدی که در دنیای اقتصاد توجه بسیاری را به خود جلب کرده است، مفهوم صندوق ثروت ملی است. این صندوق‌ها با اهداف گوناگون از جمله انتقال سرمایه به نسل‌های بعدی و ثبات اقتصادی تشکیل می‌شوند و دارای فواید متعددی در تمام بخش‌ها و سطوح کشور هستند. مزیت‌های تجربه شده این صندوق‌ها به حدی است که شاهد رشد قابل توجه تعداد صندوق‌های ثروت ملی در دنیا هستیم.

در ایران این مفهوم با نام صندوق توسعه ملی و در راستای برنامه پنجم توسعه تشکیل شده است. در ماده ۸۴ قانون برنامه پنجم؛ تشکیل صندوق توسعه ملی با هدف تبدیل بخشی از عواید ناشی از فروش منابع نفتی به ثروت‌های ماندگار و سرمایه‌های مولده حفظ سهم نسل‌های آینده از منابع نفت و گاز و واریز حداقل معادل ۲۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت به این صندوق طی سال‌های برنامه و تعیین مبلغ آن در قوانین بودجه سنتی مطرح و به تصویب مجلس رسید.

اساس‌نامه صندوق توسعه ملی:

ماده ۸۴ قانون پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۰-۱۳۹۴) تصریح می‌کند: صندوق توسعه ملی که در این ماده صندوق نامیده می‌شود با هدف تبدیل بخشی از عواید ناشی از فروش نفت و گاز و میانات گازی و فرآورده‌های نفتی به ثروت‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده اقتصادی و نیز حفظ سهم نسل‌های آینده از منابع نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی تشکیل می‌شود.

صندوق در تهران مستقر است و در تهران و سایر نقاط کشور شعبه‌ای نخواهد داشت. اموال و دارایی‌های این صندوق متعلق به دولت جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. این ماده در حکم اساس‌نامه صندوق است.

الف – ارکان صندوق عبارتند از:

- ۱- هیأت امناء
- ۲- هیأت عامل
- ۳- هیأت ناظرات

ب – هیأت امناء به عنوان بالاترین رکن صندوق، دارای وظایف و اختیارات زیر است:

- ۱- راهبری، تعیین سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها
- ۲- تصویب شرایط و نحوه اعطای تسهیلات برای تولید و سرمایه‌گذاری به بخش‌های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی
- ۳- تصویب نظام‌نامه‌ها، برنامه‌های راهبردی، بودجه سالانه، صورت‌های مالی و گزارش عملکرد صندوق
- ۴- انتخاب رئیس و سایر اعضاء هیأت عامل مطابق بندهای د و ه
- ۵- عزل رئیس و اعضای هیأت عامل با پیشنهاد هر یک از اعضای هیأت امناء و تصویب هیأت امناء
- ۶- اتخاذ تصمیم درباره ارجاع دعاوى به داوری و صلح دعاوى با رعایت اصل یکصد و سی و نهم قانون اساسی
- ۷- تعیین انواع فعالیت‌های مورد قبول و واجد اولویت پرداخت تسهیلات در بخش‌ها و زیربخش‌های تولیدی و خدماتی زاینده و با بازده مناسب اقتصادی

(۱) مطالب برگرفته از صندوق توسعه ملی می‌باشد.

۸- تعیین حداقل نرخ بازده مورد انتظار از منابع صندوق و همچنین نرخ بازده مورد قبول طرح‌های تولیدی و سرمایه‌گذاری برای پرداخت تسهیلات و تعیین نرخ سهم مشارکت در طرح‌های سرمایه‌گذاری به نحوی که میانگین این نرخ‌ها کمتر از متوسط نرخ بازده سپرده‌های بانک مرکزی در بازارهای خارجی نباشد.

ج- هیأت امناء

ترکیب اعضای هیأت امناء به شرح زیر است:

۱- رئیس جمهوری (رئیس هیأت امناء)

۲- سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور (دبیر هیأت امناء)

۳- وزیر امور اقتصادی و دارائی

۴- وزیر تعاون، کار و امور اجتماعی

۵- وزیر نفت

۶- رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

۷- رئیس اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران به عنوان عضو ناظر و بدون حق رأی

۸- رئیس اتاق تعاون ایران به عنوان عضو ناظر و بدون حق رأی

۹- دو نفر نماینده از کمیسیون‌های اقتصادی و برنامه و بودجه و محاسبات به انتخاب مجلس شورای اسلامی

۱۰- دادستان کل کشور

تبصره ۱- جلسات هیأت امناء حداقل سالی دو بار تشکیل می‌شود.

تبصره ۲- جلسات هیأت امناء با حداقل دو سوم اعضاء صاحب رأی رسمیت یافته و تصمیمات آن با حداقل پنج رأی اتخاذ می‌گردد.

تبصره ۳- رؤسای هیأت عامل و هیأت نظارت بدون حق رأی می‌توانند در جلسات هیأت امناء شرکت نمایند.

تبصره ۴- هرگونه تصمیم هیأت امناء در مورد تصویب ترازname و صورت‌های مالی صندوق و نیز انتصاب رئیس و اعضای هیأت عامل در روزنامه رسمی کشور و نیز یکی از روزنامه‌های کثیرالانتشار به انتخاب هیأت امناء، درج می‌گردد.

تبصره ۵- دستور جلسه، تاریخ و محل جلسات هیأت امناء توسط دبیر هیأت امناء تعیین و حداقل پانزده روز قبل از تشکیل جلسه برای اعضاء هیأت ارسال می‌شود.

تبصره ۶- بودجه ستاد صندوق به تصویب هیأت امناء می‌رسد.

د- به منظور اداره امور صندوق در چارچوب مفاد اساسنامه و مصوبات هیأت امناء، هیأت عامل مرکب از پنج نفر از افراد صاحب‌نظر، با تجربه و خوش‌نام در امور اقتصادی، حقوقی، مالی، بانکی و برنامه‌ریزی با حداقل ده سال سابقه مرتبط و مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد توسط هیأت امناء انتخاب و با حکم رئیس جمهوری منصوب می‌شوند و دارای وظایف و اختیارات زیر می‌باشند:

۱- پیشنهاد فعالیت‌های مورد قبول و واحد اولویت پرداخت تسهیلات در بخش‌ها و زیربخش‌های تولیدی و خدماتی زاينده و بازده مناسب اقتصادی به هیأت امناء

۲- پیشنهاد موارد سرمایه‌گذاری در بازارهای پولی و مالی بین‌المللی و داخلی به هیأت امناء

۳- تعیین چهارچوب قراردادهای عاملیت با بانک‌های عامل و تعیین مسؤولیت‌ها و اختیارات بانک عامل در چارچوب این قراردادها

۴- برقراری نظام حسابرسی داخلی و استقرار نظام کنترل‌های داخلی مناسب

۵- تأیید صورت‌های مالی ارزی و ریالی و ارائه آن به هیأت امناء

۶- ارائه پیشنهاد به هیأت امناء در خصوص نظام‌نامه‌ها و شرایط و نحوه اعطای تسهیلات

۷- اتخاذ تصمیم نسبت به هرگونه اقدامی به نام صندوق در محدوده وظایف و اهداف مندرج در اساسنامه به جز آنچه تصمیم درباره آنها به صراحة در حوزه صلاحیت هیأت امناء یا رئیس هیأت عامل است و هیچ‌کدام از وظایف هیات امناء قابل تفویض به هیات عامل و مراجع دیگر نیست و اختیارات تفویض شده قبلی نیز لغو می‌شود.

۸- اتخاذ تصمیم راجع به کلیه اموری که توسط رئیس هیأت عامل در محدوده اختیارات خود در دستور کار هیأت عامل قرار می‌گیرد.

۹- اجرای مصوبات هیأت امناء

۱۰- پیشنهاد ارجاع دعاوی به داوری، تعیین داور و صلح دعاوی به هیأت امناء

۱۱- افتتاح یا بستن حساب‌های ارزی در حساب‌های مورد نظر بانک مرکزی و حساب‌های ریالی نزد بانک مرکزی و معرفی صاحبان امضای مجاز از بین اعضای هیأت عامل، رئیس و سایر مدیران صندوق

۱۲- انعقاد قرارداد با مشاور معتبر بین‌المللی در امور سرمایه‌گذاری و مهندسی مالی برای ارزیابی، بهبود و ارتقاء عملکرد صندوق.

۱۳- سایر موارد ارجاعی از سوی هیأت امناء.

تبصره ۱- برکناری و قبول استغای اعضای هیأت عامل مشروط به تأیید دو سوم اعضای صاحب رأی هیأت امناء خواهد بود.

تبصره ۲- اعضای هیأت عامل باید تمام وقت بوده و هیچ‌گونه فعالیت اقتصادی و شغل دیگری به استثناء تدریس نداشته باشند. اعضای هیأت عامل مشمول حکم مندرج در اصل یکصد و چهل و دوم قانون اساسی می‌باشند.

تبصره ۳- دوره تصدی هیأت عامل پنج سال بوده و انتخاب مجدد اعضاء بلامانع است.

تبصره ۴- کلیه اوراق بهادرار، چک‌ها، سفته‌ها، بروات، قراردادها و سایر استناد تمهدآور با امضای دو عضو از سه عضو هیأت عامل که توسط این هیأت تعیین می‌شوند همراه با مهر صندوق معتبر خواهد بود.

تبصره ۵- تصمیمات هیأت عامل با حداقل سه رأی نافذ است.

ه - رئیس هیأت عامل که بالاترین مقام اجرائی صندوق است از بین اعضای هیأت عامل توسط هیأت امناء انتخاب و با حکم رئیس جمهوری منصوب می‌شود. رئیس هیأت عامل دارای وظایف و اختیارات زیر می‌باشد:

۱- ابلاغ و صدور دستور اجرای تصمیمات هیأت عامل و نظارت بر حسن اجرای آن

۲- تعیین دستور جلسه و اداره جلسات هیأت عامل

۳- اداره صندوق در چهارچوب مصوبات هیأت عامل و هیأت امناء

۴- تهییه و تنظیم طرح‌ها و برنامه‌های اجرائی در حیطه فعالیت‌های موضوع صندوق

۵- تهییه و تنظیم برنامه، بودجه، صورت‌های مالی صندوق و پیش‌نویس گزارش هیأت عامل به هیأت امناء

۶- اداره امور داخلی صندوق، به کارگیری نیروی انسانی و انجام هزینه‌های جاری و اداری صندوق

۷- تهییه و تنظیم گزارش عملکرد صندوق برای ارائه به هیأت عامل حداقل هر سه‌ماه یک بار

- ۸- نمایندگی صندوق در برابر اشخاص ثالث و کلیه مراجع داخلی و خارجی اعم از قضائی، اداری، ثبتی و مشابه آنها با حق توکیل به غیر ولو به طور مکرر
- ۹- اقامه یا دفاع از دعاوی یا شکایات مربوط به امور صندوق اعم از حقوقی و کیفری با کلیه اختیارات مربوط به امور دادرسی به جز حق مصالحه و ارجاع امر به داوری
- ۱۰- سایر امور ارجاعی از سوی هیأت اعمال

و - به منظور حصول اطمینان از تحقق اهداف صندوق و نظارت مستمر بر عملیات جاری آن و جلوگیری از هرگونه انحراف احتمالی از مفاد اساسنامه، خطمشی‌ها و سیاست‌ها، هیأت نظارت با ترکیب رئیس دیوان محاسبات کشور، رئیس سازمان حسابرسی کشور، رئیس سازمان بازرگانی کل کشور تشکیل می‌شود.

- تبصره ۱- نظارت این هیأت نافی وظایف قانونی دستگاه‌های نظارتی نظیر دیوان محاسبات و بازرگانی کل کشور نخواهد بود.
- تبصره ۲- هیأت نظارت دارای رئیس، نایب رئیس و دبیر خواهد بود که در اولین جلسه هیأت نظارت انتخاب خواهد شد.

ز - وظایف هیأت نظارت:

- ۱- رسیدگی به صورت‌ها و گزارش‌های مالی صندوق و تهیه گزارش‌های موردنی و ادواری برای هیأت امناء و مجلس شورای اسلامی؛
- ۲- رسیدگی به صورت ریزدارانی‌ها، مطالبات، تعهدات و خلاصه حساب‌های صندوق و گواهی آنها برای انتشار در روزنامه رسمی کشور؛
- ۳- رسیدگی به عملکرد صندوق از لحاظ انطباق با موازین قانونی و اساسنامه و اهداف صندوق این هیأت در ایفاء وظایف خود و بدون مداخله در امور جاری، کلیه اسناد و دارائی‌ها و حساب‌های صندوق را مورد رسیدگی قرار داده و می‌تواند به اطلاعات و مدارک و مستندات صندوق که لازم می‌داند دسترسی داشته باشد. این هیأت موظف است گزارش نظارتی خود را هر شش ماه یک‌بار به هیأت امناء و مجلس شورای اسلامی ارائه دهد.
- تبصره - هیأت نظارت می‌تواند برای حسابرسی از عملکرد صندوق از خدمات اشخاص حقیقی و حقوقی صاحب صلاحیت استفاده نماید.

ح - منابع صندوق:

- ۱- حداقل معادل بیست درصد از منابع حاصل از صادرات نفت (نفت‌خام، و میغانات گازی، گاز و فرآورده‌های نفتی) در سال‌های برنامه و تعیین مبلغ آن در قوانین بودجه سنواتی
- ۲- حداقل بیست درصد ارزش صادرات تهاتری اقلام فوق‌الذکر
- ۳- افزایش سهم واریزی از منابع بندهای (۱) و (۲) هر سال به میزان سه واحد درصد
- ۴- پنجاه درصد مانده نقدی حساب ذخیره ارزی در پایان سال ۱۳۸۹ و سال‌های بعد
- ۵- منابع قابل تحصیل از بازارهای پولی بین‌المللی با مجوز هیأت امناء با رعایت قوانین مربوط.
- ۶- سود خالص صندوق طی سال مالی
- ۷- درآمد حاصل از سود موجودی حساب صندوق در بانک مرکزی، معادل میانگین نرخ سود سپرده‌های بانک مرکزی در بازارهای خارجی با محاسبه و پرداخت هر سه ماه یک‌بار
- ۸- بیست درصد منابع موضوع جزء (د) بند (۴) قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور

تبصره ۱- بازپرداخت اصل و سود تسهیلات پرداختی از محل صندوق توسعه ملی به حساب صندوق واریز و مجدداً در جهت اهداف صندوق به کار گرفته می‌شود.

تبصره ۲- منابع صندوق فقط در حساب‌های مورد نظر بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نگهداری خواهد شد.

ط - مصارف صندوق:

۱- اعطای تسهیلات به بخش‌های خصوصی، تعاونی و بنگاه‌های اقتصادی متعلق به مؤسسات عمومی غیردولتی برای تولید و توسعه سرمایه‌گذاری‌های دارای توجیه فنی، مالی و اقتصادی

۲- اعطای تسهیلات صادرات خدمات فنی و مهندسی به شرکت‌های خصوصی و تعاونی ایرانی که در مناقصه‌های خارجی برنده می‌شوند از طریق منابع خود یا تسهیلات سندیکایی

۳- اعطای تسهیلات خرید به طرف‌های خریدار کالا و خدمات ایرانی در بازارهای هدف صادراتی کشور

۴- سرمایه‌گذاری در بازارهای پولی و مالی خارجی

۵- اعطای تسهیلات به سرمایه‌گذاران خارجی با در نظر گرفتن شرایط رقابتی و بازدهی مناسب اقتصادی به منظور جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری در ایران با رعایت اصل هشتادم (۸۰) قانون اساسی می‌باشد.

۶- تأمین هزینه‌های صندوق

تبصره ۱- استفاده از منابع صندوق برای اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارائی‌های سرمایه‌ای و بازپرداخت بدھی‌های دولت به هر شکل ممنوع است.

تبصره ۲- اعطای تسهیلات موضوع این ماده فقط به صورت ارزی است و سرمایه‌گذاران استفاده‌کننده از این تسهیلات اجازه تبدیل ارز به ریال در بازار داخلی را ندارند.

تبصره ۳- اعطای کلیه تسهیلات صندوق صرفاً از طریق عاملیت بانک‌های دولتی و غیردولتی خواهد بود.

ی - سایر مقررات:

۱- سهم عاملیت بانک‌ها در شرایط رقابتی متناسب با نرخ کارمزد و توان تخصصی و کارشناسی بانک‌ها توسط هیأت عامل تعیین می‌شود.

۲- سهم صندوق از منابع موضوع جزء (۱) و (۲) بند (ح) این ماده ماهانه توسط بانک مرکزی به حساب صندوق واریز و در پایان سال مالی با توجه به قطعی شدن منابع تسویه می‌شود.

۳- پرداخت تسهیلات از محل منابع صندوق بدون تأیید توجیه فنی، اقتصادی، مالی و اهلیت متقاضی توسط بانک عامل ممنوع است و در حکم تصرف غیرقانونی در اموال عمومی خواهد بود. ارزیابی گزارش‌های توجیه فنی، اقتصادی و مالی و احرار کفایت بازدهی طرح‌های سرمایه‌گذاری با لحاظ عامل خطرپذیری، به میزانی که از نرخ سود تسهیلات مورد انتظار اعلام شده توسط هیأت امناء کمتر نباشد به عهده بانک عامل و به مثابه تضمین بانک عامل در بازپرداخت اصل و سود تسهیلات به صندوق است.

۴- منابع موردنیاز طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی، آب و منابع طبیعی را از طریق بانک عامل یا صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی به صورت ارزی و با سود انتظاری کمتر در اختیار سرمایه‌گذاران بخش قرار می‌دهد.

۵- مجموع تسهیلات اختصاص یافته از منابع صندوق با عاملیت بانک‌ها به مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و شرکت‌های تابعه و وابسته در هر حال نباید بیش از بیست درصد منابع صندوق باشد.

تبصره ۱- از نظر این ماده مؤسسات و شرکت‌ها در صورتی غیرعمومی محسوب می‌شوند که حداقل هشتاد درصد سهام، یا سهم الشرکه آنها مستقیم و یا با واسطه اشخاص حقوقی متعلق به اشخاص حقیقی باشد.

تبصره ۲- شرکت‌هایی که اکثریت مطلق سهام آنها متعلق به مؤسسات عمومی و عام المنفعه نظیر موقوفات، صندوق‌های بیمه‌ای و بازنشستگی و مؤسسات خیریه عمومی است از نظر این ماده در حکم مؤسسات و شرکت‌های وابسته به نهادهای عمومی غیردولتی هستند.

تبصره ۳- صندوق موظف است در توزیع منابع بین بخش‌های اقتصادی و استان‌ها، توازن منطقه‌ای را مدنظر قرار دهد.

۵ - سال مالی صندوق از اول فروردین ماه هر سال تا پایان اسفندماه همان سال است.

۶ - صندوق در امور اداری، استخدامی، مالی و معاملاتی تابع این اساس‌نامه و قوانین مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و سیاست‌های پولی و ارزی می‌باشد. آینه‌نامه‌های لازم به پیشنهاد هیأت امنی صندوق به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید و طبق اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی اقدام خواهد شد.

۷ - رئیس هیأت‌عامل صندوق توسعه ملی موظف است هر شش ماه یک‌بار میزان منابع و مصارف و محل مصارف صندوق را به هیأت امناء، هیأت نظارت و مجلس شورای اسلامی گزارش نماید.

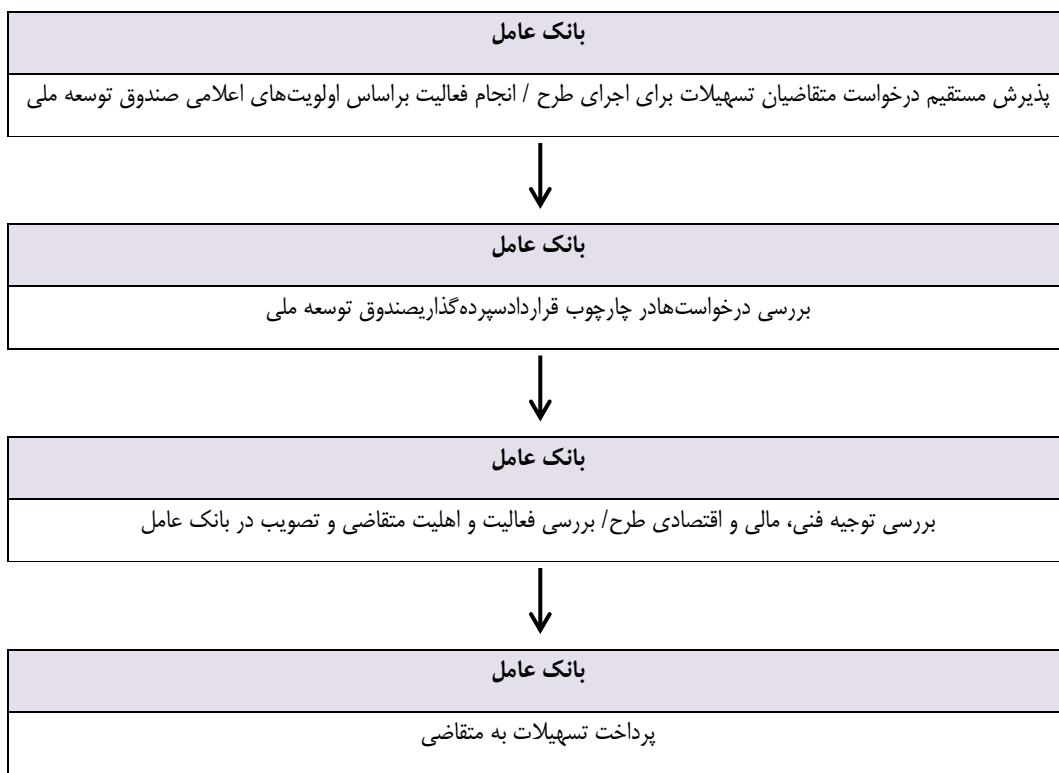
۸ - هیأت نظارت در صورت برخورد با تخلف و جرم در اجرای احکام این ماده حسب مورد مراتب را به مراجع صالحه اعلام می‌دارد.

۹ - ترازنامه و حساب سود و زیان صندوق به همراه گزارش و اظهارنظر هیأت نظارت باید حداقل پانزده روز قبل از تشکیل جلسه به هیأت امناء تسلیم گردد.

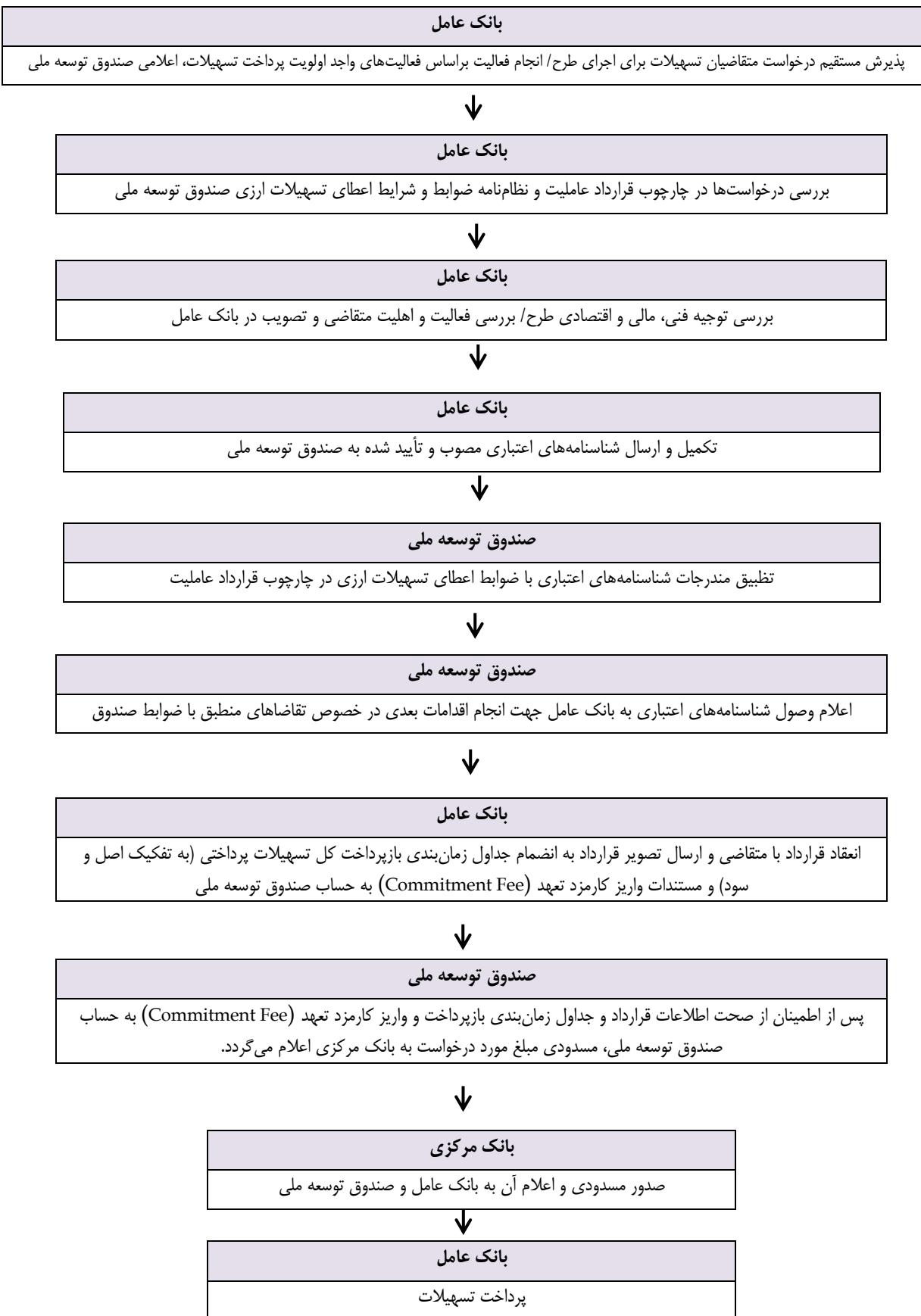
۱۰ - صدور هرگونه خمامتنامه و پرداخت هرگونه تسهیلات از محل منابع صندوق فقط از طریق بانک‌های عامل اعم از دولتی یا غیردولتی و صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی انجام می‌شود.

۱۱ - تغییر در اساس‌نامه و انحلال صندوق تنها با تصویب مجلس شورای اسلامی است.

مراحل اعطای تسهیلات از محل سپرده‌گذاری ریالی صندوق توسعه ملی نزد بانک‌های عامل

مراحل اعطای تسهیلات از محل منابع ارزی صندوق توسعه ملی

بخش ششم - وجه التزام

ب - وجه التزام طبق آخرین مقررات و آییننامه‌های ابلاغی از سوی بانک مرکزی خواهد بود.
تبصره - سود تسهیلات اعطایی از تاریخ برداشت منابع از حساب صندوق نزد بانک مرکزی محاسبه و توسط بانک عامل پرداخت می‌گردد.

بخش هفتم - سایر الزامات

الف - تسهیلات ارزی اعطایی به هر طرح از محل منابع صندوق حداکثر معادل بخش ارزی هزینه‌های سرمایه‌گذاری طرح خواهد بود.

ب - به استناد تبصره دو ذیل بند ط ماده ۸۴ قانون، اعطای تسهیلات موضوع این نظامنامه فقط به صورت ارزی است و سرمایه‌گذاران استفاده کننده از این تسهیلات اجازه تبدیل ارز به ریال را در بازار داخلی ندارند. این موضوع باید در قرارداد بانک عامل با متقاضی استفاده کننده از منابع صندوق تأکید و ضمانت اجرایی مناسب نیز برای آن پیش‌بینی شود.

تبصره - گشایش اعتبار اسنادی داخلی ارزی و یا هرگونه روش پرداخت دیگری که منجر به پرداخت ارز در داخل کشور شود، ممنوع است.

ج - سقف‌های مجاز تسهیلاتی صندوق برای اشخاص حقیقی و حقوقی در چارچوب مفاد قرارداد عاملیت منعقده و در صورت عدم تصريح در آن، در چارچوب مقررات بانک مرکزی خواهد بود.

د - رعایت مفاد قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی در تأمین نیازهای کشور و تقویت آنها در امر صادرات و اصلاح ماده ۱۰۴ قانون مالیات‌های مستقیم، مصوب ۱۳۹۱/۰۵/۰۱، برای تمام استفاده کنندگان از تسهیلات موضوع این نظامنامه الزامی است.

ه - اعطای تسهیلات به اشخاص حقوقی مجاز، مشروط به آن است که نسبت حقوق صاحبان سهام به مجموع دارایی‌های شرکت (نسبت مالکانه) در زمان تسلیم درخواست به بانک عامل و هر مقطع زمانی از ۲۰ درصد کمتر نباشد.

و - منابع صندوق صرفاً در چارچوب اولویت‌های اعلام شده از طرف صندوق به طرح‌ها و فعالیت‌های دارای توجیه اختصاص خواهد یافت.

ز - بانک عامل ملزم به دقت در برآورد دقیق و صحیح از میزان کل هزینه مورد نیاز فعالیت یا طرح در تمامی مراحل طراحی، ساخت و بهره‌برداری می‌باشد، بطوری که فعالیت یا طرح با اعتبار اختصاص یافته در مدت زمان پیش‌بینی شده در قرارداد فی‌ما بین متقاضی و بانک عامل به اتمام برسد. در صورت عدم تکمیل طرح یا فعالیت، صندوق مسئولیتی در قبال تأمین اعتبارات تکمیلی این‌گونه طرح‌ها و فعالیت‌ها خواهد داشت.

ح - پرداخت تسهیلات به بنگاه‌های اقتصادی متعلق به مؤسسات عمومی غیردولتی و شرکت‌های تابعه و وابسته در سقف ۲۰ درصد منابع صندوق مجاز است.

ط - بانک مرکزی موظف است براساس مفاد قرارداد عاملیت صندوق با بانک عامل، در صورت تأخیر بانک عامل در بازپرداخت اقساط مربوط به تسهیلات صندوق، حسب اعلام صندوق نسبت به برداشت مبلغ اصل، سود و وجه التزام تسهیلات پرداختی به نفع صندوق، از حساب/حساب‌های بانک عامل اقدام نماید.

بخش هشتم - سهم آورده متقاضی

الف - سهم آورده متقاضی اعم از شخص حقیقی یا حقوقی در هر طرح حداقل معادل ۲۵ درصد کل هزینه‌های ریالی و ارزی طرح بر مبنای ارزیابی فنی، مالی و اقتصادی بانک عامل خواهد بود.

تبصره - سهم آورده متقاضی نمی‌تواند از محل منابع استقراضی وابسته به طرح باشد.

ب - سهم آورده متقاضی در طرح‌های تعاونی حداقل معادل ۲۰ درصد کل هزینه‌های ارزی و ریالی طرح خواهد بود.

ج - سهم آورده متقاضی در طرح‌های بخش آب و کشاورزی حداقل معادل ۲۰ درصد کل هزینه‌های ارزی و ریالی طرح خواهد بود.

د - سهم آورده متقاضی برای طرح‌های صادراتی اعم از صادرات کالا و خدمات حداقل معادل ۲۰ درصد کل هزینه‌های ارزی و ریالی طرح خواهد بود.

ه - سهم آورده متقاضی در مناطق کمتر توسعه یافته حداقل ۱۰ درصد کل هزینه‌های ارزی و ریالی طرح خواهد بود.

و - سهم آورده بنگاه‌های اقتصادی وابسته به مؤسسات عمومی غیردولتی حداقل ۳۰ درصد هزینه‌های ارزی و ریالی طرح خواهد بود.

ز - سهم آورده متقاضی جهت استفاده از تسهیلات سرمایه در گردش حسب مورد در قرارداد عاملیت با بانک‌های عامل توسط هیأت عامل مشخص می‌شود.

تبصره - اولویت پرداخت تسهیلات به طرح‌هایی است که سهم آورده متقاضی و اشتغال زایی بیشتری داشته باشند (به استثنای طرح‌های مربوط به مناطق کمتر توسعه یافته)

بخش نهم - مدت تسهیلات

الف - مدت زمان لازم برای دوره اجرا تا بهره‌برداری آزمایشی از طرح‌ها حداقل ۳ سال، دوره تنفس حداقل ۶ ماه و دوره بازپرداخت تسهیلات اعطایی حداقل ۵ سال خواهد بود. در هر حال با احتساب مجموع دوره‌های اجرا تنفس و بازپرداخت نبایستی از ۸ سال تجاوز نماید.

تبصره ۱ - هیأت عامل می‌تواند مدت زمان لازم برای دوره اجرا و بازپرداخت طرح‌های واقع در مناطق کمتر توسعه یافته را در مجموع حداقل دو (۲) سال بیشتر از مدت زمان‌های مذکور در این بند تعیین نماید.

تبصره ۲ - مجموع دوره تأمین مالی برای اعطای تسهیلات خرید در قالب اعتبار خریدار به طرف‌های خریدار کالا و خدمات ایرانی (موضوع جز (۳) بند (ط) ماده ۸۴ قانون) حداقل دو (۲) سال و برای صدور خدمات فنی - مهندسی (موضوع جز ۲ بند ط ماده ۸۴ قانون) با توجه به نوع و ماهیت آن حداقل ۸ سال (با تشخیص بانک عامل) تعیین می‌گردد.

تبصره ۳ - پرداخت تسهیلات از منابع صندوق توسط بانک عامل، به فعالیتها و طرح‌های مصوب در ارکان اعتباری بانک عامل، بسته به ماهیت فعالیت به صورت یک‌جا (دفعتاً واحد) و یا مرحله‌ای و متناسب با پیشرفت فیزیکی هر طرح صورت خواهد گرفت. ب - در صورتی که تسهیلات پرداختی به صورت تلفیقی (منابع داخلی بانک عامل و منابع صندوق) باشد، شرایط و ضوابط موضوع این نظامنامه (اعم از نرخ سود، سهم آورده، مدت زمان بازپرداخت و ...) صرفاً ناظر به منابع صندوق بوده و بانک عامل می‌تواند در مورد بخشی از منابع که خارج از منابع صندوق تجهیز نموده است وفق ضوابط و مقررات خود عمل نماید.

بخش دهم - مسؤولیت‌ها و تعهدات بانک عامل

الف - صندوق می‌تواند در قرارداد عاملیت، بانک‌های عامل را ملزم به رعایت موارد ذیل نماید:

الف - ۱ - ایجاد واحد پذیرش، بررسی و نظارت بر طرح‌های متقاضیان سرمایه‌گذاری.

الف - ۲ - تجهیز واحدهای پذیرش، بررسی و نظارت از نظر تخصص‌های فنی، مالی و اقتصادی مورد نیاز.

الف - ۳ - اطلاع‌رسانی به هنگام، کافی و عام دستورالعمل‌ها و مقررات مربوط به اعطای و بازپرداخت تسهیلات از منابع صندوق به متقاضیان و نیز اطلاع‌رسانی در خصوص طرح‌های مصوب از طریق تارنمای بانک عامل.

- الف - ۴- اعتبارسنجی و احراز اهلیت متقاضیان دریافت تسهیلات از منابع صندوق.
- الف - ۵ - تکمیل و ارسال خلاصه‌ای از اطلاعات طرح‌های مصوب دارای توجیه.
- ب - ارزیابی گزارش توجیه طرح و تصویب یا رد آن در ارکان اعتباری بانک عامل.
- ج - احراز کفایت بازدهی طرح‌ها به میزانی که از حداقل نرخ بازده مندرج در این نظامنامه کمتر نباشد.
- د - انعقاد قرارداد تأمین مالی طرح‌های مصوب با متقاضی پس از اعلام صندوق.
- ه - احراز اطمینان از تأمین منابع ریالی مورد نیاز طرح توسط متقاضی، منابع داخلی بانک و یا هر ساز و کار دیگر.
- و - نظارت بر نحوه مصرف تسهیلات اعطایی و حصول اطمینان از طرف آن در محل پیش‌بینی شده و همچنین نظارت بر پیشرفت فیزیکی و مالی طرح‌ها و ارسال گزارش‌های ادواری (سه‌ماهه، شش‌ماهه، سالانه و حسب مورد) به صندوق.
- ز - بانک عامل معهد می‌شود اقساط سرسید شده در هر ماه اعم از اصل و سهم سود صندوق، طی هر ماه حداکثر تا پنج‌ماه بعد به همان ارز تسهیلات پرداختی به حساب صندوق واریز و اعلامیه واریزی را به صندوق ارسال نماید. در صورت عدم واریز اقساط سرسید شده هر ماه تا زمان مذکور، بانک عامل معهد می‌شود علاوه بر پرداخت اصل و سود تسهیلات، وجه التزام را براساس نرخی که مقررات و آیین‌نامه‌های ابلاغی از سوی بانک مرکزی مقرر می‌دارد به صندوق پرداخت نماید.
- تبصره - بانک عامل با امضای قرارداد عاملیت به صندوق و کالت می‌دهد در صورت تأخیر بانک عامل در بازپرداخت اقساط مربوط به تسهیلات صندوق، معادل مبلغ اصل، سود و وجه التزام تسهیلات به همان ارز تسهیلات پرداختی را از حساب/حساب‌های بانک عامل نزد بانک مرکزی برداشت نماید. بانک مرکزی موظف است در برداشت از حساب بانک‌های عامل و بدھکار نمودن آن‌ها اولویت را به مطالبات صندوق بدهد.
- ح - به منظور جلوگیری از تضییع منابع صندوق و حصول اطمینان از مصرف بهینه آن منطبق با درخواست‌های واصله، بانک عامل موظف است تمہیدات لازم را از طریق کارشناسان یا مشاوران ذی‌صلاح جهت اطمینان از مناسب بودن قیمت موضوع پروفرما به کارگرفته و ضمانت اجرایی لازم، اعم از دریافت سود و کلیه خسارت‌های وارد را در قرارداد خود با متقاضی پیش‌بینی نماید.
- ط - آگاه نمودن مشتریان و تشریح ریسک و شیوه پوشش ریسک‌های محتمل و موجود از جمله ریسک تغییرات برابری نرخ ارزها در دوران تأمین مالی و سایر موارد مرتبط قبل از انعقاد قرارداد توسط بانک عامل الزامی است.
- ی - مدیرعامل و اعضای هیأت مدیره بانک عامل مسؤولیت اجرای کلیه تعهدات مندرج در قرارداد عاملیت که براساس این نظامنامه تنظیم می‌شود را داشته و نیز با امضای قرارداد عاملیت پاسخ‌گویی نسبت به تصمیمات اتخاذ شده در رابطه با منابع صندوق در دوره تصدی خود را پذیرفته و به عهده می‌گیرند.
- بخش یازدهم - سایر**
- الف - خرید دانش فنی و ورود ماشین‌آلات و تجهیزات انباری (stock) نو و دست اول از محل تسهیلات صندوق در صورت انطباق مشخصات آن با هدف طرح و استانداردهای فنی با تأیید دستگاه اجرایی ذی‌ربط و بانک عامل و همچنین وجود گارانتی معتبر از سوی شرکت سازنده بالامانع است.
- ب - صادرکنندگانی که نسبت به انعقاد قرارداد صدور کالاها و خدمات با شعب یا نمایندگی‌های خود یا خریدارانی که وابسته یا تابع آن‌ها هستند، اقدام می‌کنند، مشمول استفاده از تسهیلات صندوق نخواهند بود.

ج - متقاضیان استفاده از تسهیلات صندوق می‌توانند مخاطرات نوسانات نرخ برابری ارزها در مقابل یکدیگر را با استفاده از سازوکار پیش‌بینی شده در ماده ۷۲ قانون برای مبلغ تسهیلات ارزی دریافتی پوشش دهند. در صورت عدم پوشش، آثار ریسک نوسانات بر عهده استفاده کننده از تسهیلات خواهد بود.

د - نحوه عمل در موارد غیرمصحح در این نظامنامه،تابع اساسنامه صندوق موضوع ماده (۸۴) قانون و سیاستهای پولی و ارزی ابلاغی بانک مرکزی خواهد بود.

«پیوست شماره دو»

نظامنامه ضوابط و شرایط اعطای تسهیلات ریالی مصوب جلسه ۱۷/۴/۱۳۹۳ هیأت امنای صندوق توسعه ملی

با استناد به ماده ۸۴ قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران نظامنامه ضوابط و شرایط اعطای تسهیلات ریالی از محل منابع صندوق توسعه ملی در قالب ۱۱ بخش، ۴۶ بند و ۷ تبصره به شرح ذیل می‌باشد:

بخش اول – تعاریف و مفاهیم

الف - قانون: قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۰ – ۱۳۹۴)

ب - صندوق: صندوق توسعه ملی

ج - هیأت امنا: هیأت امنای صندوق (موضوع بند (ج) ماده (۸۴) قانون)

د - هیأت عامل: هیأت عامل صندوق (موضوع بند (د) ماده (۸۴) قانون)

ه - بانک مرکزی: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

و - بانک عامل: هر یک از بانک‌های دولتی و غیردولتی که دارای قرارداد عاملیت با صندوق می‌باشد.

ز - نظامنامه: نظامنامه ضوابط و شرایط اعطای تسهیلات ریالی.

ح - قرارداد عاملیت: قراردادی است که براساس مفاد ماده (۸۴) قانون و نظامنامه، میان صندوق و بانک عامل منعقد و مطابق آن منابع صندوق برای پرداخت تسهیلات به متقاضیان در اختیار بانک عامل قرار می‌گیرد.

ط - توجیه: توجیه فنی، مالی و اقتصادی طرح.

ی - مناطق کمتر توسعه یافته: مناطق موضوع مصوبه شماره ۱۳۹۱/۱۲/۲۸ ت/۴۸۸۷۴ هـ مورخه ۲۶۲۶۵۰ هیأت وزیران به همراه کلیه نقاط استان‌های خراسان شمالی، کرمانشاه، کهکیلویه و بویراحمد، آذربایجان غربی، ایلام، سیستان و بلوچستان، کردستان و لرستان.

بخش دوم – مقررات عام

الف - بانک مرکزی صرفاً پس از اعلام صندوق، نسبت به فروش منابع تخصیصی اقدام نموده و معادل ریالی آن را به حساب صندوق نزد خود واریز می‌نماید.

ب - منابع صندوق در قالب قرارداد عاملیت که با شرط رعایت ماده (۸۴) قانون، مفاد نظامنامه و قوانین بودجه سنتی توسط هیأت عامل با بانک‌های عامل منعقد می‌شود، به متقاضیان سرمایه‌گذاری در بخش‌های خصوصی، تعاونی و بنگاه‌های اقتصادی متعلق به مؤسسات عمومی غیردولتی اختصاص می‌یابد.

ج - بازپرداخت اصل و سود تسهیلات پرداختی از محل منابع صندوق به حساب صندوق نزد بانک مرکزی واریز و مجددأ در جهت اهداف صندوق به کارگرفته خواهد شد.

د - متقاضیان استفاده از منابع صندوق نسبت به ارائه طرح‌های خود به بانک‌های عامل اقدام می‌نمایند. بانک‌های عامل بر اساس اولویت‌های اعلامی از طرف صندوق نسبت به پذیرش، بررسی و تصویب (قبول یا رد) طرح‌ها در ارکان اعتباری خود اقدام می‌نمایند.

ه - واحد پولی محاسبات، واحد رسمی پول کشور (ریال) است.

بخش سوم – فعالیت‌های قابل قبول

فعالیت‌های قابل قبول عبارتند از فعالیت‌های سرمایه‌گذاری که در قوانین بودجه سنواتی تصریح و نیز اولویت‌های تعیین شده توسط هیأت امنا (پیوست شماره ۴) که طبق گزارش بانک عامل دارای توجیه می‌باشند.

بخش چهارم – اشخاص مجاز

اشخاص مجاز به عنوان متقاضی استفاده از تسهیلات صندوق عبارتند از:

الف - تمام اشخاص حقیقی ایرانی دارای اهلیت و مجوزهای قانونی لازم از مراجع ذی‌ربط که براساس مقررات بانک مرکزی منعی برای دریافت تسهیلات بانکی ندارند.

ب - تمام اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی ثبت شده در ایران و بنگاه‌های اقتصادی متعلق به مؤسسات عمومی غیردولتی دارای اهلیت که مطابق اساسنامه خود فعالیت نموده و براساس مقررات بانک مرکزی منعی برای دریافت تسهیلات بانکی ندارند.

تبصره ۱ - پرداخت تسهیلات به مؤسسات و شرکت‌هایی مجاز است که حداقل ۸۰ درصد سهام یا سهم الشرکه آن‌ها مستقیم و یا با واسطه اشخاص حقوقی متعلق به اشخاص حقیقی باشد.

تبصره ۲ - پرداخت تسهیلات به اشخاص حقوقی و بنگاه‌های اقتصادی که صرف نظر از نوع مالکیت، بیش از ۲۰ درصد اعضای هیأت مدیره آن‌ها توسط مقامات دولتی تعیین می‌شوند ممنوع است.

تبصره ۳ - مؤسسات و شرکت‌هایی که اکثریت مطلق سهام آنها متعلق به مؤسسات عمومی و عام المنفعه نظیر موقوفات، صندوق‌های بیمه‌ای و بازنیستگی و مؤسسات خیریه عمومی است، در حکم مؤسسات و شرکت‌های متعلق به نهادهای عمومی غیردولتی هستند.

ج - مؤسسات و شرکت‌هایی که به صورت مشترک با سرمایه‌گذاران خارجی فعالیت می‌نمایند.

د - استفاده مجدد از منابع صندوق توسط اشخاص حقیقی و حقوقی منوط به بازپرداخت اقساط و تسویه کامل تسهیلات اعطایی قبلی می‌باشد.

بخش پنجم – وجه التزام

الف - وجه التزام، طبق آخرین مقررات و آیننامه‌های ابلاغی از سوی بانک مرکزی خواهد بود.

بخش ششم – سایر الزامات

الف - اعطای تسهیلات به اشخاص حقوقی مجاز مشروط به آن است که نسبت حقوق صاحبان سهام به مجموع دارایی‌های شرکت (نسبت مالکانه) در زمان تسلیم درخواست به بانک عامل و هر مقطع زمانی از ۲۰ درصد کم‌تر نباشد.

ب - بانک عامل ملزم به دقت در برآورد دقیق و صحیح از میزان کل هزینه مورد نیاز فعالیت یا طرح (در تمامی مراحل طراحی، ساخت و بهره‌برداری) می‌باشد به‌طوری که فعالیت یا طرح با اعتبار اختصاص یافته در مدت زمان پیش‌بینی شده در قرارداد فی‌ما بین متقاضی و بانک عامل به اتمام برسد. در صورت عدم تکمیل طرح یا فعالیت، صندوق مسئولیتی در قبال تأمین اعتبارات تکمیلی این‌گونه طرح‌ها و فعالیت‌ها نخواهد داشت.

- الف - ۳- اطلاع‌رسانی به هنگام، کافی و عام دستورالعمل‌ها و مقررات مربوط به اعطای و بازپرداخت تسهیلات از منابع صندوق به متقارضیان و نیز اطلاع‌رسانی درخصوص طرح‌های مصوب از طریق تارنمای بانک عامل.
- الف - ۴- اعتبارسنجی و احراز اهلیت متقارضیان دریافت تسهیلات از منابع صندوق.
- الف - ۵- تکمیل و ارسال خلاصه‌ای از اطلاعات طرح‌های مصوب دارای توجیه.
- ب - ارزیابی گزارش توجیه طرح و تصویب یا رد آن در ارکان اعتباری بانک عامل.
- ج - احراز کفایت بازدهی طرح‌ها به میزانی که از حداقل نرخ بازده مندرج در این نظامنامه کمتر نباشد.
- د- انعقاد قرارداد تأمین مالی طرح‌ها و فعالیت‌های مصوب در ارکان اعتباری بانک عامل با متقارضی پس از اعلام صندوق.
- ه - نظارت بر نحوه مصرف تسهیلات اعطایی و حصول اطمینان از صرف آن در محل پیش‌بینی شده و همچنین نظارت بر پیشرفت فیزیکی و مالی طرح‌ها و ارسال گزارش‌های ادواری (سه ماهه، شش ماهه، سالانه و موردی حسب درخواست) به صندوق.
- و - بانک عامل معهد می‌شود در سررسید اقساط، اصل و سهم سود صندوق را براساس مفاد قرارداد عاملیت به حساب ریالی صندوق نزد بانک مرکزی واریز کند. در غیر این صورت مشمول وجه التزام از زمان سررسید اقساط خواهد بود.
- ز - بانک عامل با امضای قرارداد عاملیت به صندوق و کالت می‌دهد در صورت تأخیر بانک عامل در بازپرداخت اقساط مربوط به تسهیلات صندوق معادل مبلغ اصل، سود و وجه التزام تسهیلات پرداختی را از حساب/حساب‌های بانک عامل نزد بانک مرکزی برداشت نماید. بانک مرکزی موظف است در برداشت از حساب بانک‌های عامل و بدھکار نمودن آن‌ها اولویت را به مطالبات صندوق بدهد.
- ح - به منظور جلوگیری از تضییغ منابع صندوق و حصول اطمینان از مصرف بهینه آن منطبق با درخواست‌های واصله، بانک عامل موظف است تمهیدات لازم را از طریق کارشناسان یا مشاوران ذی‌صلاح جهت اطمینان از مناسب بودن قیمت موضوع پیش‌فکتورها به کار گرفته و ضمانت اجرایی لازم، اعم از دریافت سود و کلیه خسارت‌های واردہ را در قرارداد خود با متقارضی، پیش‌بینی نماید.
- ی - مدیرعامل و اعضای هیأت مدیره بانک عامل مسئولیت اجرای کلیه تعهدات مندرج در قرارداد عاملیت که براساس این نظامنامه تنظیم می‌شود را داشته و نیز با امضای قرارداد عاملیت پاسخ‌گویی نسبت به تصمیمات اتخاذ شده در رابطه با منابع صندوق در دوره تصدی خود را پذیرفته و به عهده می‌گیرند.

بخش دهم - سایر

نحوه عمل در موارد غیرمصرح در این نظامنامه، تابع اساسنامه صندوق موضوع ماده ۸۴ قانون و سیاست‌های پولی، اعتباری و ارزی ابلاغی بانک مرکزی خواهد بود.

«پیوست شماره سه»

فعالیت‌های واحد اولویت پرداخت تسهیلات ارزی صندوق مصوب جلسه ۱۷/۴/۱۳۹۳ هیأت امنی صندوق توسعه ملی

با توجه به هدف تشکیل صندوق توسعه ملی کلیه طرح‌ها و فعالیت‌هایی که از محل منابع این صندوق تأمین مالی می‌شود باید:

- ۱- در جهت تبدیل این منابع به ثروت‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده اقتصادی و حفظ سهم نسل‌های آینده از این منابع باشد.

- با اصول اساسنامه و مفاد و مندرجات آخرین نظامنامه‌های صندوق انطباق کامل داشته باشد.
  - از توجیه فنی، اقتصادی، مالی برخوردار بوده و اهلیت متقارضی آن توسط بانک عامل احراز شده باشد.
- در اجرای جز (۷) بند (ب) ماده (۸۴) قانون برنامه پنجم ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، فعالیت‌های مورد قبول و واجد اولویت به شرح زیر تعیین می‌گردد:

(الف) صنعت نفت

- طرح‌های بالادستی نفت و گاز با تأکید بر میادین مشترک.
- احداث و توسعه طرح‌های پتروشیمی و پالایشگاهها.
- سکو و دکل حفاری.
- ذخیره‌سازی و نگهداری مواد نفتی، گازی و پتروشیمی.

(ب) صنعت و معدن

- طرح‌ها و فعالیت‌های توسعه صنایع معدنی و فلزی (و ماشین‌آلات مرتبط) با تأکید بر توسعه و تکمیل زنجیره‌های تولید.
- طرح‌ها و فعالیت‌های صنایع کانی غیرفلزی صادراتی.
- ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات و فلزات اساسی.
- ساخت و تجهیزات نیروگاه.
- طرح‌ها و فعالیت‌های صنایع داروسازی و تجهیزات پزشکی.
- صنایع چوب و کاغذ، چاپ و نشر، بسته‌بندی و فعالیت‌های مرتبط.
- صنایع خودرو و نیروی محرکه و ماشین‌آلات کشاورزی.
- صنایع غذایی.
- صنایع نساجی.
- صنایع کوچک صادراتی.

(ج) حمل و نقل

- طرح‌های ایجاد، توسعه و تجهیز بنادر.
- خرید هواپیما.
- حمل و نقل ریلی (تولید و خرید لوکوموتیو، احداث خطوط، تولید و خرید واگن و تجهیزات مرتبط).
- حمل و نقل دریایی (تولید و خرید کشتی‌های تجاری، باری، شناورهای صیادی و تجهیزات مرتبط).
- حمل و نقل جاده‌ای با اولویت نوسازی ناوگان درون و برون شهری

(د) گردشگری

- تأمین تجهیزات هتل و مراکز تفریحی
- آب و کشاورزی

- ساخت و تأمین، تجهیزات و فناوری‌های نوین مورد نیاز بخش آب و کشاورزی و صنایع تبدیلی و تکمیلی.
- فناوری‌های نوین
- طرح‌ها و فعالیت‌های مرتبط با IT و ICT (صنایع ارتباطی، رایانه‌ای، اتوماسیون و الکترونیکی).

«پیوست شماره چهار»

فعالیت‌های واحد اولویت پرداخت تسهیلات ریالی صندوق مصوب جلسه ۱۷/۰۴/۱۳۹۳ هیئت امنی صندوق توسعه ملی

با توجه به هدف تشکیل صندوق توسعه ملی کلیه طرح‌ها و فعالیت‌ها که از محل منابع این صندوق تأمین مال می‌شود باید:

۱. در جهت تبدیل این منابع به ثروت‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده اقتصادی و حفظ سهم نسل‌های آینده از این منابع باشد.

۲. اصول اساسنامه و مفاد مندرجات آخرین نظام نامه‌های صندوق انطباق کامل داشته باشد.

۳. از توجیه فنی، اقتصادی، مالی برخوردار بوده و اهلیت متقاضی آن توسط بانک عامل احراز شده باشد.

در اجرای جزء (۷) بند (ب) ماده (۸۴) قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، فعالیت‌های مورد قبول و

واحد اولویت به شرح زیر تعیین می‌گردد:

(الف) صنعت و معدن

۱ - الف: طرح‌ها ایجادی و توسعه‌ای (کوچک، متوسط و بزرگ)

- طرح‌ها و فعالیت‌های توسعه صنایع معدنی و فلزی (و ماشین‌آلات مرتبط) با تاکید بر توسعه و تکمیل زنجیره‌های تولید.

- طرح‌ها و فعالیت‌های صنایع کانی غیرفلزی با تاکید بر محصولات صادراتی

- ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات و فلزات اساسی

- طرح‌ها و فعالیت‌های صنایع داروسازی و تجهیزات پزشکی.

- صنایع چوب و کاغذ، چاپ و نشر، بسته‌بندی و فعالیت‌های مرتبط

- صنعت نساجی، تولید منسوجات و فرش دستیاف

- طرح‌ها و فعالیت‌ها مرتبط با IT و ICT (صنایع ارتباطی، رایانه‌ای، اتوماسیون و الکترونیک)

- طرح‌ها و فعالیت‌های دانش‌بنیان در تمام فعالیت‌های اقتصادی

- طرح‌ها بازیافت

- صنایع غذایی

- صنایع پایین‌دستی و تکمیل پتروشیمی

- صنایع چرم و کفش

۲ - الف: سرمایه در گردش

- اولویت‌های مندرج در بند (ن) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۳ کل کشور شامل: پرداخت تسهیلات سرمایه در گردش به بخش‌های خصوصی و تعاونی، استفاده از ظرفیت کامل واحدهای موجود و آماده بهره‌برداری و طرح‌های با پیشرفت فیزیکی نزدیک به بهره‌برداری و طرح‌های دارای توجیه فنی و اقتصادی و زیست‌محیطی مرتبط با تولید و صادرات نفت و گاز، پتروشیمی، معدن و آب و برق.

(ب) گردشگری

- احداث و تامین تجهیزات هتل مراکز اقامتی و تفریحی و مجتمع‌های رفاهی بین‌راهنی

- نوسازی ناوگان حمل و نقل
- ج) آب و کشاورزی
- ساخت و تأمین تجهیزات و فناوری‌های نوین مورد نیاز بخش آب و کشاورزی و صنایع تبدیلی و تکمیلی
- طرح‌ها و فعالیت‌های زیر بخش زراعت: تولید محصولات گلخانه‌ای، بذر، محصولات زراعی، گیاهان دارویی، ایجاد و توسعه باغات
- طرح‌ها و فعالیت‌های زیر بخش دامپروری: تولید گوشت قرمز، گوشت مرغ، شیر و تخم مرغ
- طرح‌ها و فعالیت‌های زیر بخش شیلات: پرورش ماهیان دریایی در قفس، گرم‌آبی، سرد‌آبی، خاویاری، میگو و تجهیزات صیادی
- طرح‌ها و فعالیت‌های صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی
- طرح‌های تأمین و بازیافت آب اعم از شرب، صنعتی، کشاورزی با اولویت آب‌های مرزی و مشترک
- افزایش بهره‌وری مصرف آب در بخش کشاورزی از طریق روش‌های نوین آبیاری
- خدمات مکانیزه کشاورزی براساس دستمزد یا قرارداد

قراردادهای ساخت

۱. قراردادهای ساخت، بهرهبرداری و انتقال (B.O.T):

ساخت، بهرهبرداری و انتقال ترجمه عبارت (Build, Operate and Transfer) است که دربردارنده سه مفهوم ساختن، اجرا و بهرهبرداری کردن و نهایتاً انتقال دادن است. در یک قرارداد متعارف B.O.T پروژه‌ای با مجوز دولت توسط یک شرکت خصوصی ساخته می‌شود و پس از انقضای مدت قرارداد پروژه به دولت طرف قرارداد منتقل می‌شود. به بیان دیگر دولت به یک کنسرسیوم خصوصی متتشکل از شرکت‌های خصوصی امتیاز می‌دهد تا کنسرسیوم مطابق قرارداد، تأمین مالی یک طرح زیربنایی را عهدهدار شده آن را بسازد و در ازای خارجی که تقبل کرده برای مدتی از پروژه ساخته شده بهرهبرداری کند و پس از سپری شدن مدت قرارداد، پروژه و حق استفاده از آن را مجاناً به دولت منتقل نماید. قراردادهای B.O.T در شکل اولیه خود به صورت تأمین مالی پروژه‌های دولتی در ازای ارائه امتیاز به یک کنسرسیوم خصوصی طی دوره‌ای مشخص می‌باشد که برای توسعه یک طرح پس از انجام مرحله ساخت، بهرهبرداری و مدیریت آن طی چند سال توسط شرکت پروژه انجام و با صرف هزینه‌های ساخت و بهرهبرداری تجاری از منافع طرح مازادی را به عنوان درآمد برای خود کسب می‌کند و در پایان دوره امتیاز طرح به دولت کشور می‌باند منتقل می‌شود و به بیانی دیگر عبارت است از تعهد یک شرکت خصوصی جهت ساخت تجهیزات تأسیسات یک طرح عمرانی در یک کشور با هزینه خود و با شرط بهرهبرداری، کسب درآمد و نهایتاً انتقال آن به دولت می‌باند در زمان انقضای امتیاز اعطایی. این روش به عنوان مشارکت مالی بخش خصوصی در پروژه‌های زیربنایی در دو دهه اخیر در سطح جهان مطرح شده است. طی این نوع قرارداد، بخش خصوصی برای تأمین مالی در پروژه‌هایی که عموماً در انحصار دولت بوده‌اند مشارکت می‌کند. در این روش تأمین کننده مالی که حامی مالی نامیده می‌شود، سرمایه‌گذاری و تأمین مالی پروژه را بر عهده می‌گیرد و غالباً سهم بالایی از تأمین مالی شرکت پروژه از طریق وام می‌باشد. حامیان مالی پس از انعقاد قرارداد با دولت، شرکتی تحت عنوان شرکت پروژه را تشکیل می‌دهند. شرکت پروژه طی قراردادهایی طراحی و اجرای پروژه را از طریق پیمانکار کلید در دست انجام می‌دهد، و سپس بهرهبرداری از طریق پروژه را خود بر عهده گرفته تا در دوره بهرهبرداری عوارض پروژه جمع‌آوری گردیده و سرمایه آن را باز پرداخت و سود پیش‌بینی شده حاصل گردد. شرکت پروژه، پس از پایان دوره بهرهبرداری، تأسیسات پروژه را بدون دریافت هزینه به دولت یا بخش عمومی بر می‌گردد. در اینجا حامی مالی خود ریسک‌ها و هزینه‌های بهرهبرداری و نگهداری پروژه را متحمل می‌شود تا در یک دوره نسبتاً طولانی از طریق جمع‌آوری عوارض، وام‌های گرفته شده را باز پرداخت کند. لذا ریسک پروژه در طول مدت به صورت یک‌جا به شرکت پروژه منتقل می‌شود. به همین دلیل است که نرخ سود مورد انتظار در پروژه‌های B.O.T نسبت به روش‌های تأمین مالی استقراضی بالاتر می‌باشد. تقسیم ریسک‌ها بین دولت و سرمایه‌گذار خصوصی و تقسیم منافع ناشی از پروژه از موضوعات مناقشه برانگیز در پروژه‌های B.O.T بوده و هزینه‌های مطالعات، توجیه فنی و اقتصادی به عهده سرمایه‌گذار است. یکی از علل تأمین پیمانکار در انتخاب روش T.O.B افزایش محدوده ریسک آن‌ها است، چراکه در روش‌های استقراضی، ریسکی به تأمین کننده مالی وارد نمی‌شود. در مقابل در روش بیع متقابل ریسک‌های طراحی و ساخت به عهده پیمانکار خواهد بود، در حالی که در قبال ریسک‌های بهره‌وری هیچ مسؤولیتی نداشته و این ریسک‌ها بر عهده دولت خواهد بود. در پروژه‌های B.O.T ریسک‌های انتقالی، ریسک‌های بهره‌وری و حتی فروش خدمات پروژه را نیز پیمانکار پذیرا خواهد بود. لذا پیمانکار با انتخاب T.O.B خود را در معرض ریسک‌های بالایی قرار داده که این کار نیازمند تجربیات فراتر از موارد موجود و معمول در پیمانکاران عالم پروژه‌های عمرانی است. در قرارداد T.O.B. شریک خصوصی سرمایه لازم را برای ساخت تسهیلات جدید فراهم می‌نماید. مهم‌تر اینکه در این نوع قرارداد، شریک خصوصی تا زمان مقرر مالک

دارایی‌ها می‌باشد. دوره زمانی قرارداد به اندازه کافی طولانی می‌باشد که توسعه دهنده پروژه بتواند هزینه‌های سرمایه‌گذاری را با استفاده از مبالغ اخذ شده از استفاده کنندگان، پوشش دهد. مشکل هنگامی ایجاد می‌شود که بخش عمومی سطح تقاضا را بالا تخمین زده باشد، در حالی که چنین تقاضایی وجود نداشته باشد. قراردادهای B.O.T عموماً به هسته‌های تأمین مالی پیچیده نیاز دارند تا بتوانند مقادیر بزرگ مالی را با دوره باز پرداخت طولانی جذب کنند. در پایان قرارداد BOT بخش عمومی مالک سیستم خواهد بود و می‌تواند انتخاب کند که مسئولیت بهره‌وری را خود بر عهده گیرد، به توسعه دهنده سیستم واگذار کند یا قرارداد جدیدی را با شریک جدیدی منعقد نماید. تفاوت بین قراردادهای نوع B.O.T با اعطای امتیاز در این است که اعطای امتیاز عموماً مشتمل بر گسترش و بهره‌وری سیستم موجود فعلی می‌باشد، در حالی که B.O.T عموماً شامل سرمایه‌گذاری‌های بزرگ زیر ساختی می‌شود و محتاج منابع مالی بسیاری از خارج مجموعه، هم برای حقوق مالکانه و هم بدھی می‌باشد. با این وجود، در عمل، یک قرارداد اعطای امتیاز ممکن است شامل توسعه بخش‌های اصلی جدید یا سیستم‌های موجود باشد، و یا یک قرارداد B.O.T گسترش تأسیسات موجود را شامل گردد.

۲. قراردادهای ساخت، تملک، بهره‌برداری و انتقال (B.O.O.T):

این عنوان معادل فارسی عبارت (Build, Own, Operate and Transfer) می‌باشد. کلمه تملک از این جهت در این عبارت به کار رفته است که کنسرسیوم اموال مادی موجود در پروژه را برای مدت مقرر در قرارداد تملک می‌کند و سپس آن را به دولت انتقال می‌دهد. این تفاوت درواقع به نحوه قرارداد برمی‌گردد که آیا کنسرسیوم در مدت مقرر صرفاً امتیاز استفاده از پروژه را پیدا می‌کند یا آن را مالک می‌شود در این مکانیزم کنسرسیوم در زمان بهره‌برداری مالک پروژه می‌باشد. این روش را باید نوعی از قرارداد (B.O.O.T) (در شماره بعد می‌آید) با شرط انتقال به دولت میزاندانست. همچنین شاید تفاوت عمدۀ آن با B.O.T در حدود مالکیت آن باشد، حدودی از مالکیت که میزان سرمایه خارجی و حقوق قراردادی آن را تعیین می‌نماید. به نحوی که مالکیت کامل پروژه را در طول بهره‌برداری از آن را فراهم می‌نماید. نتیجه این تلقی را می‌توان در امکان واگذاری مالکیت به ثالث، امکان جانشینی، ایجاد و تنظیم تعریف افزایش قیمت یا کاهش سرمایه و غیره دانست، لیکن تعهد به انتقال پروژه در پایان زمان امتیاز به دولت، جزئی لاینفک از قرارداد است.

۳. قراردادهای ساخت، تملک و بهره‌برداری (B.O.O.):

این عنوان معادل فارسی عبارت (Build, Own and Operate) می‌باشد. در این قرارداد کنسرسیوم مسئول ساخت و بهره‌برداری از پروژه است. بدون اینکه مجبور باشد پروژه ساخته شده را به دولت و یا بخش دولتی واگذار نماید مالکیت پروژه در اختیار کنسرسیوم خواهد بود و کنسرسیوم تمهیدی ندارد که پس از طی مدتی پروژه را به دولت منتقل نماید، به عبارت دیگر بهره‌برداری کنسرسیوم از پروژه محدود به مدت معینی نیست. در اینگونه قراردادها، تعهد انتقال پروژه به دولت میزاندان، پس از پایان امتیاز موجود نمی‌باشد. در چنین قراردادی که با عنصر own هماهنگ است. مالکیت حقوقی پروژه (یعنی عالملاً تا پایان عمر مفید پروژه) در اختیار شرکت دارندۀ امتیاز باقی می‌ماند (مرحله مالکیت) و دولت در این گونه پروژه ها صرفاً نقش خریدار محصولات یا خدمات حاصل از پروژه را خواهد داشت. در مواردی دولت حتی تا این حد نیز خود را در تقبل تعهدات ملزم نمی‌نمایند و شرکت پروژه را آزاد می‌گذارد تا محصول و خدمات حاصل از پروژه را به دولت یا هر شخص ثالثی فروخته و درآمد حاصله را صرف باز پرداخت دیون و سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در پروژه نماید.

اين گونه پروژه ها در کشورهایي به وجود می آيند که:

- الف) دارای حساسیت کمتری در ارتباط با واگذاری امتیاز احداث و بهره برداری از پروژه به سرمایه‌گذاران خارجی می‌باشند.
  - ب) چهارچوب سیاست‌گذاری روشی جهت بهره‌گیری از سرمایه‌گذاری خصوصی تدوین نموده اند.
  - ج) قبلًاً تجربه اجرای يك يا چند پروژه زيربنائي به روش (B.O.T) را كسب نموده باشند.
- به عبارت ديگر شاید بتوان بطور ساده چنین اظهار کرد که اجرای پروژه‌های زيربنائي براساس الگوی (B.O.O) مرحله تکامل یافته و پيشرفته روند خصوصی سازی نسبت به روش (B.O.T) است.

۴. قراردادهای ساخت، تملک و بهره برداری (B.O.O.S):

چنان‌چه در پروژه‌های ساخت، تملک و بهره برداری (B.O.O) کنسرسیوم معهد شود پس از انقضای مدت معینی پروژه را در قال دریافت مبلغی به دولت مزبور بفروشد، از عنوان ساخت تملک، بهره برداری و فروش که معادل عبارت (Build, own and Sell) می‌باشد استفاده می‌شود.

۵. قراردادهای ساخت، اجاره، انتقال (B.R.T) يا (B.L.T)

چنان‌چه کنسرسیوم پروژه را بعد از ساخت تملک کند و آن را برای مدت معینی در مقابل مبلغی به دولت یا بخش خصوصی اجاره دهد و پس از سپری شدن مدت آن را به طور رایگان تملک کند از عنوان ساخت، اجاره و انتقال که ترجمه عبارت (Build,Rent/Lease and Transfer) است استفاده می‌شود. در اين شيوه، جريان درآمد مالي پروژه، مال‌الاجاره پرداختی از سوی مستأجرين است که حسب مورد می‌تواند دولت، شخص حقوقی داخلی یا خارجی باشد. واضح است در اين طريق نيز قواعد و مقررات دولت ميزبان و قرارداد پروژه باید ملحوظ نظر قرار گيرد. ضمن اين‌که به نظر مى‌رسد ماهيت حقوقی اين‌گونه قراردادها شبیه به اجاره به شرط تملیک باشد.

۶. قراردادهای ساخت، انتقال و بهره برداری (B. T. O):

اگر در يك قرارداد B.O.T طرفين بخواهند تاکيد کنند که مالکيت پروژه و هم‌چنين مالکيت تاسيسات آن به محض اتمام به دولت منتقل خواهد شد و سپس دولت امتياز استفاده انحصاری از پروژه را برای مدت مشخصی به کنسرسیوم اعطا کند، از اصطلاح ساخت، انتقال و بهره برداری که ترجمه عبارت (Build,Transfer and Operate) می‌باشد، استفاده می‌شود. استفاده از طريقه مذکور اين مزيت را برای دولت به همراه دارد که تاسيسات و تكنولوجی ايجاد شده، پس از احداث به دولت ميزبان انتقال می‌يابد، اما جزء مهمی از قرارداد مربوط به بهره برداری و کاربری پس از انتقال است. در اين حالت شركت پروژه پس از انتقال حق کاربری و بهره برداری از پروژه برای بازپرداخت تسهيلات از آن را خواهد داشت. فايده اين انتقال را در ورشتگی شركت پروژه به خوبی می‌توان مشاهده نمود. اما ممکن است به دليل انتقال حقوق مالکانه پروژه به دولت ميزبان، اشخاص ثالثی که سهم عمده‌ای در تامین مالي پروژه دارند (يعني وام‌دهندگان)، در زمانی که وثيقه باز پرداخت تسهيلات اعطائي را كليه داري‌هاي شركت پروژه قرار داده باشند با چنین ترتيبی موافق ننمایند.

۷. قراردادهای بازسازی، بهرهبرداری و انتقال (R.O.T):

چنان‌چه پروژه و تأسیساتی که هم‌اکنون موجود است به بخش خصوصی واگذار شود تا توسط بخش خصوصی بازسازی شده و مقابلاً برای مدتی مورد بهره‌برداری بخش خصوصی قرار گیرد و سپس به دولت منتقل شود از اصطلاح بازسازی، بهره‌برداری و انتقال (R.O.T) استفاده می‌شود.

۸. قراردادهای مدرنیزه کردن، بهره‌برداری و انتقال (M.O.T):

چنان‌چه پروژه زیربنایی موجود به بخش خصوصی واگذار شود تا آن را به یک پروژه مدرن تبدیل کرده و در عوض برای مدتی مورد بهره‌برداری قرار دهد و سپس آن را به طور رایگان به دولت انتقال دهد از اصطلاح مدرنیزه کردن، بهره‌برداری و انتقال که ترجمه عبارت (Modernize, Operate and Transfer) می‌باشد استفاده می‌شود. آن‌چه از تنوع این قراردادها به‌دست می‌آید نشان‌دهنده تنوع ساختاری قراردادهای ساخت است و همگی در این امر مشترک هستند که دولت امتیاز ساخت (یا بازسازی یا مدرنیزه کردن) و بهره‌برداری از یک پروژه و نگه داری از آن را به بخش خصوصی واگذار می‌کند تا بخش خصوصی وظیفه تأمین مالی پروژه و ساخت آن را به عهده گرفته و در مقابل از امتیاز بهره‌برداری از آن پروژه برای مدتی بهره‌مند شوند.

انتشار اوراق مشارکت برای طرح‌های دولتی

راهنمای انتشار اوراق مشارکت برای طرح‌های دولتی

این راهنمای انتشار اوراق مشارکت مصوب مجلس شورای اسلامی ایران در تاریخ ۱۳۷۶/۰۷/۰۶ و آئین نامه اجرایی آن با توجه به ضرورت در دسترس بودن اطلاعات مورد نیاز جهت انتشار اوراق مشارکت توسط دستگاه‌های متقاضی و با هدف آشنایی متقاضیان انتشار اوراق مشارکت با فرآیند درخواست انتشار، اخذ مجوز و سایر مراحل مورد نیاز، بر حسب نیاز متقاضیان تهیه و تنظیم شده است.

(الف) تقاضای انتشار اوراق مشارکت از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی:

وزارت امور اقتصادی و دارایی به عنوان مجری طرح‌های عمرانی و انتفاعی دولت مشمول ماده‌ی ۳ قانون نحوه‌ی انتشار اوراق مشارکت شده و پس از بیشینی میزان انتشار اوراق مشارکت در قانون بودجه سالانه‌ی کل کشور نسبت به اخذ مجوز انتشار از بانک مرکزی به شرح زیر اقدام می‌نماید:

- به منظور انتشار اوراق مشارکت دولت، لازم است ابتدا آئین نامه اجرائی نحوه‌ی انتشار اوراق مشارکت در قانون بودجه سال مربوط به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ابلاغ گردد.
- پس از تدوین آئین نامه مربوط، کمیته سه نفره که شامل معاون سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، وزیر امور اقتصادی و دارایی و ریاست کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد مبلغ کل اوراق مشارکت، مدت زمان فروش، تعیین نرخ سود علی‌الحساب و ... را به تصویب رسانده و طی صورت جلسه‌ای به بانک مرکزی ارسال می‌نمایند.
- پس از طی شدن مراحل بالا، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور اعلامیه‌ی قبول تضمین اوراق دولت را به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارسال می‌نماید.
- ارسال سایر مدارک به تشخیص بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران پس از بررسی‌های لازم و تأیید مدارک موجود نسبت به اعطای مجوز انتشار به شرکت‌های متقاضی اقدام خواهد نمود.

(ب) تقاضای انتشار اوراق از سوی شرکت‌های دولتی:

(۱) تقاضای انتشار اوراق مشارکت از سوی شرکت‌های دولتی جهت اجرای طرح‌های عمرانی و انتفاعی دولت که در بودجه شرکت میزان انتشار اوراق آن‌ها لحاظ گردیده است:

- مصوبه هیئت‌وزیران مبنی بر تأیید طرح‌ها به عنوان طرح‌های عمرانی و انتفاعی دولت و همچنین سقف قابل انتشار، نرخ سود علی‌الحساب و نحوه باز خرید اوراق در قالب مصوبه مذکور ارسال شود.
- طی نامه‌ای درخواست دریافت موافقت اصولی به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارسال و پس از بررسی‌های اولیه موافقت اصولی از سوی بانک مرکزی اعلام خواهد شد.
- اعلامیه قبول تضمین اوراق مذکور از سوی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارسال گردد.
- گزارش عملکرد طرح مورد نظر به بانک عامل ارسال تا پس از بررسی کارشناسی و قبولی عاملیت به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران فرستاده شود.
- ارسال سایر مدارک به تشخیص بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران پس از بررسی‌های لازم و احراز شرایط مورد نظر نسبت به اعطای مجوز انتشار به شرکت‌های متقاضی اقدام خواهد نمود.
- (۲) تقاضای انتشار اوراق مشارکت شرکت‌های دولتی که مجری طرح‌های عمرانی و اتفاقی دولت نمی‌باشند و اجازه انتشار اوراق در بودجه آن‌ها به منظور اجرای طرح‌های در دست اجرای خود لحاظ شده است، مشمول ماده (۲۶) قانون بازار اوراق بهادر جمهوری اسلامی ایران خواهد بود و لازم است مراقب را از طریق سازمان بورس و اوراق بهادر پیگیری نمایند.
- (۳) تقاضای انتشار اوراق مشارکت شرکت‌های دولتی که به تشخیص شورای عالی بورس معاف از ثبت نزد سازمان بورس و اوراق بهادر می‌باشند، مشمول ماده ۲۷ قانون بازار اوراق بهادر جمهوری اسلامی ایران خواهد بود و لازم است مراقب به شرح بند (ه) پیگیری شود.

ج) تقاضای انتشار اوراق مشارکت از سوی شهرباری‌ها:

بر اساس ماده ۲۷ قانون بازار اوراق بهادر، اوراق مشارکت شهرباری‌ها معاف از ثبت نزد سازمان بورس و اوراق بهادر می‌باشد.

- (۱) تقاضای انتشار اوراق مشارکت جهت اجرای طرح‌های عمرانی و اتفاقی دولت:
  - مصوبه‌ی هیئت وزیران مبنی بر تأیید طرح‌ها به عنوان طرح‌های عمرانی و اتفاقی دولت و همچنین سقف قابل انتشار، نرخ سود علی‌الحساب و نحوه باز خرید اوراق در قالب مصوبه‌ی مذکور به بانک مرکزی ارسال شود.
  - طی نامه‌ای درخواست دریافت موافقت اصولی به بانک مرکزی ارسال و پس از بررسی‌های اولیه موافقت اصولی از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اعلام خواهد شد.
  - اعلامیه‌ی قبول تضمین اوراق مذکور از سوی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارسال گردد.
  - ارسال گزارش عملکرد طرح مورد نظر به بانک عامل تا پس از بررسی کارشناسی و تأیید به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران فرستاده شود.
  - ارسال سایر مدارک به تشخیص بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران پس از بررسی‌های لازم و تأیید مدارک موجود نسبت به اعطای مجوز انتشار به شرکت‌های متقاضی اقدام خواهد نمود.

۲) تقاضای انتشار اوراق مشارکت جهت اجرای طرح‌های سودآور تولیدی، ساختمانی و خدماتی:

- (۱) پیش‌بینی اجازه انتشار اوراق مشارکت در قانون بودجه عمومی کل کشور:
  - با توجه به پیش‌بینی میزان انتشار اوراق مشارکت در قانون بودجه سالانه کل کشور لازم است شهرباری متقاضی نسبت به اخذ موافقت اصولی از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اقدام نماید.
  - پس از دریافت موافقت اصولی از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران لازم است مجوز وزارت کشور مبنی بر تعیین سطح قابل انتشار اوراق مشارکت از محل قانون بودجه و نرخ سود علی‌الحساب و مدت زمان آن اخذ و به بانک مرکزی ارسال می‌گردد.
  - پس از طی مراحل بالا، لازم است گزارش توجیه فنی، اقتصادی و مالی طرح مورد نظر توسط بانک عامل مورد بررسی کارشناسی قرار گرفته و در صورت تأیید به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارسال گردد.

- ارسال سایر مدارک به تشخیص بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در صورت توجیه پذیر بودن طرح در چارچوب ضوابط اقدام به اعطای مجوز انتشار اوراق مشارکت به شههداری مقاضی خواهد نمود.

د) تقاضای انتشار اوراق از سوی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری تحت نظارت بانک مرکزی:

بر اساس ماده ۲۷ قانون بازار اوراق بهادر جمهوری اسلامی ایران، اوراق مشارکت بانک‌ها و مؤسسات اعتباری تحت نظارت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران معاف از ثبت نزد سازمان بورس و اوراق بهادر می‌باشد و انتشار اوراق مشارکت از سوی بانک‌ها مستلزم طی فرایند زیر می‌باشد:

- ابتدا لازم است سقف قابل انتشار اوراق مشارکت خارج از بودجه از سوی شورای پول و اعتبار (بر اساس تبصره ۲ ماده ۴ قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت) تعیین و به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ابلاغ گردد.
- پس از تعیین سقف مذکور، طی نامه‌ای درخواست دریافت موافقت اصولی به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارسال تا پس از بررسی‌های اولیه موافقت اصولی از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران گردد.
- پس از دریافت موافقت اصولی از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، لازم است گزارش توجیه فنی، اقتصادی و مالی طرح مورد نظر توسط بانک عامل مورد بررسی کارشناسی قرار گرفته و در صورت تأیید به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارسال گردد.
- ارسال سایر مدارک به تشخیص بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در صورت توجیه پذیر بودن طرح، در چارچوب روابط اقدام به اعطاء مجوز انتشار اوراق مشارکت به مقاضی خواهد نمود.

ه) سایر اوراق بهادر معاف از ثبت نزد سازمان بورس و اوراق بهادر به تشخیص سازمان بورس و اوراق بهادر:

بر اساس ماده ۲۷ قانون بازار اوراق بهادر جمهوری اسلامی ایران، اوراق بهادری که به تشخیص شورای عالی بورس و اوراق بهادر نیاز به ثبت نزد سازمان بورس و اوراق بهادر نداشته باشند، از قبیل اوراق منتشره توسط سازمان‌ها و مراجع قانونی دیگر، انتشار اوراق مشارکت از سوی بانک‌ها مستلزم طی فرایند زیر می‌باشد:

- ابتدا لازم است سقف قابل انتشار اوراق مشارکت خارج از بودجه از سوی شورای پول و اعتبار (بر اساس تبصره ۲ ماده ۴ قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت) تعیین و به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ابلاغ گردد.
- پس از تعیین سقف مذکور طی نامه‌ای درخواست دریافت موافقت اصولی به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارسال تا پس از بررسی‌های اولیه موافقت اصولی از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اعلام خواهد شد.
- پس از دریافت موافقت اصولی از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران لازم است گزارش توجیه فنی، اقتصادی و مالی طرح مورد نظر توسط بانک عامل مورد بررسی کارشناسی قرار گرفته و در صورت تأیید به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارسال گردد.
- ارسال سایر مدارک به تشخیص بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در صورت توجیه پذیر بودن طرح در چارچوب ضوابط اقدام به اعطاء مجوز انتشار اوراق مشارکت به مقاضی خواهد نمود.

و) تقاضای انتشار اوراق مشارکت از سوی مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و مؤسسات عام المنفعه و شرکت‌های وابسته به دستگاه‌های مذکور و شرکت‌های سهامی عام و خاص و شرکت‌های تعاونی تولیدی:

- این مؤسسات و نهادها مشمول ماده ۲۶ قانون بازار اوراق بهادار خواهند بود و لازم است مراتب را از طریق سازمان

بورس و اوراق بهادار پیگیری نمایند.

پیوست‌ها: مواد قانونی مرتبط:

(۱) قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت:

ماده (۱) به منظور مشارکت عموم در اجرای طرح‌های عمرانی انتفاعی دولت مندرج در قوانین بودجه سالانه کل کشور و طرح‌های سودآور تولیدی و ساختمانی و خدماتی، به دولت و شرکت‌های دولتی و شهرداری‌ها و موسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و مؤسسات عام المنفعه و شرکت‌های وابسته به دستگاه‌های مذکور و همچنین شرکت‌های سهامی عام و خاص و شرکت‌های تعاونی تولیدی اجازه داده می‌شود طبق مقررات این قانون قسمتی از منابع مالی مورد نیاز برای اجرای طرح‌های مذکور شامل منابع مالی لازم برای تهییه مواد اولیه مورد نیاز واحدهای تولیدی را از طریق انتشار و عرضه عمومی اوراق مشارکت تأمین نمایند.

تبصره) تشخیص انتفاعی بودن طرح‌های عمرانی دولت موضوع این ماده با رعایت تعریف قانونی طرح انتفاعی به عهده هیاتی مرکب از نمایندگان وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان برنامه و بودجه و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. این قبیل طرح‌ها در پیوست طرح‌های عمرانی لوایح بودجه سالانه کل کشور با علامت مشخص درج خواهد شد.

ماده (۳) انتشار اوراق مشارکت از طرف دولت صرفاً برای تامین منابع مالی مورد نیاز جهت اجرای طرح‌های عمرانی انتفاعی دولت موضوع ماده (۱) به میزانی که در قوانین بودجه سالانه کل کشور پیش‌بینی می‌شود مجاز خواهد بود. تضمین بازپرداخت اصل و سود علی‌الحساب و سود تحقق یافته این قبیل اوراق توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی از محل اعتبارات ردیف‌های خاصی که توسط سازمان برنامه و بودجه به همین منظور در قوانین بودجه سالانه کل کشور پیش‌بینی می‌شود به عمل خواهد آمد.

تبصره) انتشار اوراق مشارکت به منظور تامین منابع مالی لازم برای اجرای طرح‌های عمرانی انتفاعی دولت مندرج در قوانین بودجه سالانه کل کشور که مجری آنها شرکت‌های دولتی و یا شهرداری‌ها می‌باشند نیز مشمول حکم این ماده می‌باشد.

ماده (۴) بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران طرح‌های مشمول این قانون به استثناء طرح عمرانی انتفاعی دولت موضوع ماده (۳) را که توسط شرکت‌های دولتی، شهرداری‌ها و موسسات و شرکت‌های غیردولتی موضوع ماده (۱) ارائه می‌شود بررسی نموده و در صورتی که دارای توجيهات کامل اقتصادی، فنی و مالی باشد، پس از ارائه تضمین کافی توسط موسسه و یا شرکت مقاضی به بانک عامل، مجوز انتشار اوراق مشارکت به میزان لازم صادر خواهد کرد.

تبصره (۱) درخواست انتشار اوراق مشارکت توسط شرکت‌های دولتی قبل از ارائه به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران باید به تصویب مجمع عمومی و یا شورای عالی شرکت‌های مربوط رسیده باشد.

تبصره (۲) حداکثر میزان (سفر) اوراق مشارکت قابل انتشار برای طرح‌های موضوع این ماده در هر سال با توجه به سیاست‌های پولی و مالی کشور توسط شورای پول و اعتبار تعیین و اعلام می‌گردد.

تبصره ۳) میزان (سقف) اوراق مشارکت قابل انتشار برای طرح‌های موضوع این ماده در مورد هر یک از متقاضیان می‌باشد و متناسب با خالص دارایی‌های وی (مجموع دارایی‌ها منهای مجموع بدھی‌ها) باشد.

۲) قانون بازار اوراق بهادر جمهوری اسلامی ایران:

ماده ۲۶) از تاریخ لازم الاجراشدن این قانون، وظایف و اختیارات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موضوع ماده (۴) قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت، مصوب ۱۳۷۶/۰۶/۳۰ به سازمان بورس و اوراق بهادر واگذار می‌شود.

تبصره) اوراق مشارکتی که به موجب این قانون معاف از ثبت نزد سازمان بورس و اوراق بهادر باشد، از شمول این ماده مستثنی است.

ماده ۲۷) اوراق بهادر زیر از ثبت نزد سازمان معاف است:

۱. اوراق مشارکت دولت، بانک مرکزی و شهرداری‌ها.

۲. اوراق مشارکت منتشره توسط بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری تحت نظرارت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

۳. اوراق بهادر عرضه شده در عرضه‌های خصوصی.

۴. سهام هر شرکت سهامی عامی که کل حقوق صاحبان سهام آن کمتر از رقم تعیین شده توسط سازمان بورس و اوراق بهادر باشد.

۵. سایر اوراق بهادری که به تشخیص شورای عالی بورس نیاز به ثبت نداشته باشند، از قبیل اوراق منتشره توسط سازمان‌ها و مراجع قانونی دیگر.

تبصره) ناشر اوراق بهادری که از ثبت معاف است، موظف است مشخصات و خصوصیات اوراق و نحوه و شرایط توزیع و فروش آن را طبق شرایطی که سازمان بورس و اوراق بهادر تعیین می‌کند، به سازمان بورس و اوراق بهادر گزارش کند.

ابزارهای مالی اسلامی (صُکوک)

تعريف:

صُکوک ابزار نوینی است که در کشورهای اسلامی به جای اوراق قرضه به کار گرفته می‌شود. صُکوک جمع صِک به معنای سند و سفته است و مُعَرَّب واژه‌ی چک در فارسی است. اعراب این واژه را توسعه داده بر کلیه‌ی انواع حوالجات، تعهدات و اسناد مالی بکار بردن. ابزارهای مالی اسلامی (صُکوک)، اوراق بهادر با ارزش مالی یکسان و قابل معامله در بازارهای مالی هستند که بر پایه‌ی یکی از قراردادهای مورد تأیید اسلام طراحی شده‌اند و دارندگان اوراق به صورت مشاع مالک یک یا مجموعه‌ای از دارایی‌ها و منافع حاصل از آن‌ها می‌باشند. صُکوک در واقع گواهی‌هایی با ارزش اسمی یکسان است که پس از اتمام عملیات پذیره نویسی، بیانگر پرداخت مبلغ اسمی مندرج در آن توسط خریدار به ناشر است و دارنده آن مالک یک یا مجموعه‌ای از دارایی و یا ذینفع یک پروژه یا یک فعالیت سرمایه‌گذاری خاص می‌شود. سازمان حسابداری و حسابرسی نهادهای مالی اسلامی، صُکوک را این‌گونه تعریف کرده است: گواهی‌هایی با ارزش اسمی یکسان که پس از اتمام عملیات پذیره نویسی، بیانگر پرداخت مبلغ اسمی مندرج در آن توسط خریدار به ناشر است و دارنده‌ی آن مالک یک یا مجموعه‌ای از دارایی‌ها، منافع حاصل از دارایی و یا ذی‌نفع یک پروژه یا یک فعالیت سرمایه‌گذاری خاص می‌شود.

فلسفه صُکوک:

در نظام مالی متدالوی غربی برای پروژه‌های بزرگی که نیاز به سرمایه کلان دارند به صدور اسناد بر پایه اوراق قرضه اقدام می‌کنند و صاحبان این اسناد چیزی جز بستانکاران نیستند و فقط بهره‌ای را که متناسب با بهره بازار پول است، به دست می‌آورند اما ابزارهای مالی اسلامی به گونه‌ای طراحی شده‌اند که دارندگان اوراق به صورت مشاع در فعالیت‌های واقعی اقتصاد حضور دارند.

تفاوت صُکوک با اوراق قرضه (اوراق ربوی با درآمد ثابت):

۱) این که صُکوک بیانگر مالکیت یک دارایی مشخص است در حالی که اوراق قرضه فقط حاکی از تعهد بدھی هستند. یعنی رابطه بین صادرکننده و خریدار اوراق قرضه رابطه وام دهنده و وام گیرنده است که نرخ بهره وام هم ثابت است و این همان ریاست است.

۲) نکته دوم این است که دارایی موضوع اوراق صُکوک از نظر شرعی باید مجاز و صحیح باشد. در حالی که در اوراق قرضه دارایی‌هایی که از نظر اسلام پذیرفته نیست نیز می‌تواند پشتوانه اوراق قرار بگیرد.

۳) این که اعتبار اوراق قرضه به اعتبار صادرکننده یا ناشر آن وابسته است و با آن سنجیده می‌شود در حالی که اعتبار صُکوک به ناشر بستگی ندارد بلکه به ارزش دارایی پشتوانه بستگی دارد.

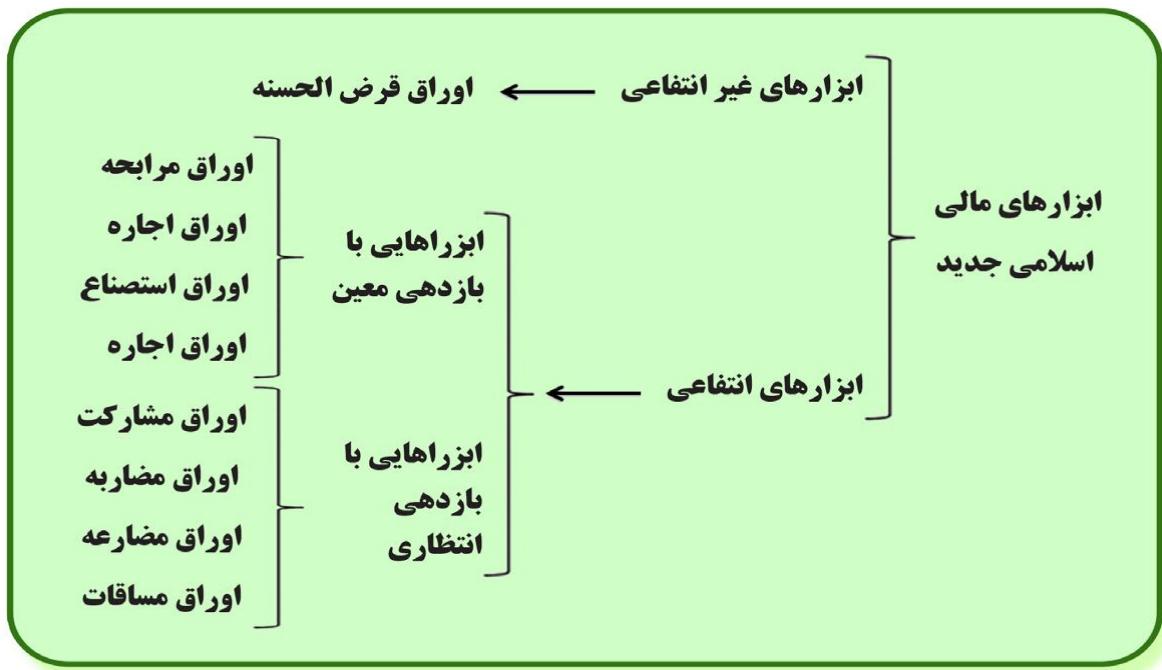
۴) این که فروش صُکوک در بازار ثانویه فروش مالکیت یک دارایی است اما فروش اوراق قرضه فروش بدھی است.

۵) تفاوت پنجم این است که در صُکوک امکان افزایش اصل دارایی و در نتیجه ارزش خود ورقه صُکوک وجود دارد در حالی که اصل بدھی در اوراق قرضه قابلیت افزایش ندارد.

در برابر این ۵ تفاوت، وجود تشابه صُکوک و اوراق قرضه هم شامل قابلیت نقدشوندگی در بازار ثانویه، درجه بندی اعتباری توسط مؤسسات رتبه‌بندی، قابلیت افزایش اعتبار و تنوع در طراحی و عرضه هستند.

انواع صکوک:

متفسران مسلمان توانستند با رعایت ضوابط شرعی و نیازهای واقعی جوامع اسلامی، انواعی از ابزارهای مالی طراحی کنند، این ابزارها که برخی بیش از ده سال تجربه عملی دارد و برخی در حد ایده و فکر است به سه گروه تقسیم می‌شوند. گروه نخست، ابزارهای مالی غیرانتفاعی که بر اساس قرارداد قرض الحسنہ طراحی شده‌اند؛ گروه دوم، ابزارهای مالی انتفاعی با نرخ‌های سود معین که بر اساس قراردادهای مبادله‌ای طراحی شده‌اند؛ گروه سوم، ابزارهای مالی انتفاعی با نرخ‌های سود انتظاری که بر اساس قراردادهای مشارکتی طراحی شده‌اند.

ارکان انتشار صکوک:

بانی: شخص حقوقی است که انتشار اوراق بهادر به منظور تأمین مالی وی صورت می‌گیرد.
شرکت واسط (فاسنر): شخص حقوقی است که با هدف نقل و انتقال دارایی به وکالت از دارندگان اوراق اجاره، و انتشار آن تشکیل می‌شود.

سرمایه‌گذاران: اشخاص حقوقی یا حقيقی، که اوراق بهادر را خریداری و مالک مشاع دارایی می‌باشند و از این طریق بانی را تأمین مالی می‌نمایند.

امین: شخص حقوقی است که به نمایندگی از سرمایه‌گذاران و به منظور حفظ منافع آنان در چارچوب ضوابط، مسئولیت نظارت بر کل فرآیند عملیاتی اوراق اجاره را بر عهده دارد.

شرکت تامین سرمایه: شرکتی است که به عنوان واسطه بین ناشر و سرمایه‌گذاران فعالیت می‌نماید.

عامل: بانک یا مؤسسه مالی و اعتباری است که از طرف ناشر نسبت به دریافت وجود از سرمایه‌گذاران و پرداخت اصل و سود اوراق در سرسیدهای معین طبق قرارداد عاملیت مبادرت می‌ورزد.

ضامن: شخص حقوقی است که بازپرداخت اصل و سود متعلق به اوراق را در سرسیدهای مقرر تعهد و تضمین می‌نماید.

حسابرس: منظور حسابرس معتمد سازمان است که زیر نظر امین کار می‌کند.

✓ عامل فروش از بین بانک‌ها یا موسسات مالی و اعتباری تحت نظارت بانک مرکزی جمهوری اسلامی و شرکت‌های تامین سرمایه، شرکت‌های کارگزاری بورس اوراق بهادار تهران یا فرابورس ایران توسط بانی تعیین می‌گردد.

عامل پرداخت: شرکت سپرده‌گذاری اوراق بهادار و تسویه وجوه عامل پرداخت در اوراق بهادار اسلامی است.

✓ عامل پرداخت، نسبت به پرداخت‌های مرتبط با اوراق بهادار اسلامی در سر رسیدهای معین به سرمایه‌گذاران یا دارندگان اوراق اقدام می‌نماید.

✓ این نهاد برای پرداخت سود و اصل اوراق بهادار قراردادی تحت عنوان «قرارداد عاملیت فروش» با نهاد واسط منعقد می‌کنند. عامل پرداخت،

متعهد پذیره‌نویس: عبارت است از تعهد شخص حقوقی ثالث برای خرید اوراق بهاداری که ظرف مهلت پذیره‌نویسی به فروش نرسد.

✓ نهاد متعهد پذیره‌نویسی شخصی جدا از خریداران اوراق است و در صورتی که اوراق مطابق پیش‌بینی‌های انجام شده به فروش نرسد، نهاد واسط موظف خواهد بود تا با انعقاد قرارداد با متعهد پذیره‌نویس مابقی اوراق را به او بفروشد و با استفاده از این روش منابع لازم جهت خرید دارایی مورد نظر را فراهم نماید.

✓ متعهد پذیره‌نویسی توسط بانی معرفی و در صورت کفایت سرمایه با تایید سازمان بورس و اوراق بهادار انتخاب می‌گردد.

بازارگردان: نهاد مالی است که وظیفه نقدشوندگی اوراق را در بازار ثانویه بر عهده دارد.

✓ بازارگردان نهادی است که در روان نمودن بازار ثانویه اوراق بهادار نقش دارد و زمانی که بازار اوراق بهادار با کسادی روبرو گردد این نهاد با خرید و فروش اوراق به روانی بازار کمک می‌کند.

✓ بازارگردان موظف است تا در موقعی که دارنده اوراق به نقدینگی نیاز دارد و خواهان فروش اوراق خویش در بازار ثانویه است اما به دلیل رکو بازار خریدار مناسبی برای اوراق نمی‌یابد اوراق را از دارنده آن خریداری نماید.

بازارگردان به تبادل اوراق اشتغال دارد از یک سو اوراق را خریداری و از سوی دیگر به فروش آن‌ها می‌ادرست می‌ورزد از این‌رو به لحاظ حقوقی بازارگردان مانند هر خریدار دیگر اوراق عمل می‌نماید و تفاوت این نهاد با خریدار عادی اوراق در این است که بازارگردان موظف به خرید اوراق در وضع کسادی بازار اوراق بهادار است.

بورس کالای ایران

انواع قراردادهای قابل معامله در بورس کالا:

هم اکنون معاملات در دو بخش فیزیکی و مشتقات صورت می‌گیرد:

بخش فیزیکی:

در بخش فیزیکی، سه نوع قرارداد برای مبادلات در نظر گرفته شده است که عبارتند از:

۱. **قرارداد نقدی (spot):** در این قرارداد، خریدار می‌باشد کل مبلغ قرارداد را به علاوه کارمزد کارگزار به صورت نقد پرداخت کند و فروشنده نیز می‌باشد حداکثر ظرف سه روز، کالای مورد معامله را به خریدار تحويل دهد.
۲. **قرارداد سلف (forward):** در این قرارداد، کل مبلغ در زمان انجام معامله توسط خریدار پرداخت می‌گردد و فروشنده متعهد می‌شود در تاریخ مشخص و زمان معین به خریدار تحويل دهد.
۳. **قرارداد نسبیه (credits):** قراردادی است که کالا به صورت فوری به خریدار تحويل داده می‌شود و بهای آن در تاریخ سرسیید به فروشنده پرداخت می‌گردد.

بخش مشتقات:

بورس کالا به منظور عملیاتی کردن یکی از کارکردهای اصلی خود یعنی پوشش ریسک و جذب سرمایه‌گذاران از همان ابتدای تاسیس، راه اندازی قراردادهای مشتق کالایی را در دستور کار قرار داد که این مهم سرانجام در پاییز سال ۸۷ به ثمر نشست و نخستین قرارداد آتی معاملات سکه طلا در بورس کالای ایران به ثبت رسید. از آن زمان قراردادهای آتی بورس کالا با سرعت بسیار چشمگیری توسعه پیدا کرده است. هم‌چنین در این بخش مطالعات و اقدامات اجرایی قراردادهای اختیار معامله نیز به اتمام رسیده و با دریافت مجوزهای لازم راه اندازی این قراردادها نیز در دستور کار بورس کالا قرار گرفته است.

۱. **قرارداد آتی (futures):** قراردادی است که بر اساس آن فروشنده متعهد می‌شود در سرسیید معین، مقدار معینی از کالای مشخص را به قیمت مشخص بفروشد و در مقابل، طرف دیگر قرارداد متعهد می‌شود همان کالا با همان مشخصات را در سرسیید معین بخرد و برای اینکه هر دو طرف به تعهدات خود عمل کنند باید مبلغی را به عنوان وجه تضمین اولیه نزد اتاق پایاپای بگذارند که متناسب با تغییرات قیمت آتی باید این وجه تضمین اولیه را تعدیل کنند.

۲. **قرارداد اختیار معامله (options):** این قرارداد شامل قرارداد اختیار خرید و قرارداد اختیار فروش می‌شود که کار مطالعاتی و طراحی این قراردادها نیز در حال اتمام است و راه اندازی آن در برنامه‌های توسعه‌ای بورس قرار دارد:

- ۲-۱ **قرارداد اختیار خرید:** قراردادی است که به موجب آن عرضه کننده کالا، حق خرید مقدار معینی از کالای مورد نظر و منطبق با استاندارد بورس را در زمان معین و با قیمت مشخص به طرف قرارداد مصالحه می‌نماید، بدون آن که طرف دیگر ملزم به خرید آن باشد.

- ۲-۲ **قرارداد اختیار فروش:** قراردادی است که به عنوان شرط ضمن عقد لازم که به موجب آن یک طرف قرارداد (خریدار) حق فروش مقدار معینی از کالای مورد نظر و منطبق با استاندارد بورس را در زمان معین و با قیمت مشخص با طرف دیگر مصالحه می‌نماید بدون آن که طرف دیگر (فروشنده) ملزم به فروش آن باشد.

مراحل خرید در بورس کالای ایران:

به طور کلی مراحل خرید در بورس کالای ایران به شرح ذیل می‌باشد:

- ✓ از آن جایی که تمام بورس‌های دنیا، کارگزار محور هستند لذا در هیچ بورسی امکان معامله مستقل برای خریداران یا فروشنده‌گان وجود ندارد و حتماً می‌بایست هرگونه خرید یا فروش از طریق یک کارگزار صورت گیرد و به همین دلیل اولین اقدام هر معامله‌گر در بورس، انتخاب کارگزار است.
- ✓ تکمیل فرم ثبت سفارش نزد کارگزار همراه با پیشنهاد قیمت و دریافت کد معاملاتی
- ✓ واریز حداقل سپرده مورد نیاز معامله به حساب کارگزار نزد اتاق پایاپایی
- ✓ انتقال سفارش مشتری به تالار معاملات توسط کارگزار
- ✓ شرکت در حراج توسط کارگزار و انجام معامله در تالار
- ✓ واریز باقی‌مانده وجه معامله پس از کسر سپرده‌ها به حساب کارگزار نزد اتاق پایاپایی
- ✓ تسویه اسنادی معاملات در اتاق پایاپایی و صدور اسناد معاملاتی
- ✓ تسویه مالی معاملات در اتاق پایاپایی
- ✓ نقل و انتقال وجود پس از کسر هزینه‌ها به حساب معامله‌گران از طریق حساب بانکی

بنیاد برکت

بنیاد برکت هشت سال پیش در ۲۰ آذر ماه ۱۳۸۶ از سوی ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره) و با رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی «مدخله‌العالی» با هدف انجام مسؤولیت‌های اجتماعی، توسعه و توانمندسازی مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته کشور تشکیل شد و در این مدت در حوزه‌های مختلف نظیر توانمندسازی اقتصادی و کارآفرینی، ساخت مدارس و توسعه فضاهای آموزشی، افزایش دسترسی آحاد مردم به خدمات بهداشتی و درمانی، توسعه خدمات زیربنایی و فرهنگی، ارایه خدمات مالی، بانکی و بیمه‌ای در این مناطق فعالیت‌های گسترده‌ای داشته است.

خوشبختانه اکنون در کشور نهادهای بسیاری فعالیت خود را در این راستا آغاز کرده و نتایج مثبت و مشمرمی نیز داشته‌اند. «بنیاد برکت» یکی از همین نهادهای پرتلاش است که در پیشانی فعالیت‌های خود، به خودکفایی مردم مناطق محروم و هموطنانی که مجالی برای بروز استعدادهای خود نداشته‌اند، می‌پردازد.

بنیاد برکت که منابع مالی آن از سوی ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره) تأمین می‌شود، در بیش از هشت سال فعالیت مستمر خود دستاوردهای ارزندهای در زمینه‌های گوناگون به ارماگان آورده است. بنیاد برکت به منظور توسعه و توانمندسازی اقتصادی و کارآفرینی در مناطق محروم آغاز به کار کرد، به همین دلیل وجود استراتژی مناسب و منحصر به فرد از همان ابتدا بر بنیان گذاران آن آشکار بود. به همین منظور و پس از مطالعات اقتصادی بیش از ۸۰ مدل مشابه در جهان، الگوی فعالیت این بنیاد تدوین شد؛ الگویی که مطالعه آن نشان می‌دهد نه کم‌نظیر، که در سطح جهان بی‌نظیر است.

هم اکنون بنیاد برکت در حوزه‌های وسیعی در جهت خدمت به محرومین و نقاط کمتر توسعه‌یافته فعالیت دارد که مواردی از قبیل توانمندسازی اقتصادی و کارآفرینی، توسعه فضاهای آموزشی از طریق تأسیس مدارس برکت، انجام امور زیربنایی، ساخت مراکز فرهنگی - مذهبی، توسعه‌ی خدمات بیمه‌ای، مالی و حمایتی، توسعه‌ی محصولات راهبردی دارویی با تأکید بر فناوری‌های نوین، ساخت بیمارستان و افزایش دسترسی آحاد جامعه به ویژه هموطنان ساکن مناطق محروم به خدمات بهداشتی و درمانی را شامل می‌شود.

مأموریت و چشم‌انداز بنیاد برکت

فلسفه وجودی بنیاد برکت، کمک و همیاری برای بهبود و ارتقای توانمندی اقتصادی و کارآفرینی افراد، گروه‌ها و واحدهای کسب و کار مستعد فعالیت و فاقد دانش و مهارت لازم در مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته‌ی کشور، در راستای تحقق اهداف سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران و رهنمودهای مقام معظم رهبری است.

بنیاد برکت با مشارکت در راهاندازی و توسعه طرح‌های اقتصادی در بخش‌های مختلف صنعتی، کشاورزی و ...، انجام طرح‌های عمرانی و زیربنایی، مدرسه‌سازی و ...، به دنبال تأثیر کلی بر توسعه اقتصادی مناطق محروم کشور، افزایش فرصت‌های شغلی، توسعه‌ی کارآفرینی، فقرزدایی و جلوگیری از مهاجرت نیروهای محلی به شهرهای بزرگ است.

بنیاد برکت در افق سند بیست ساله جمهوری اسلامی ایران با بهره‌مندی از امکانات و توانمندی‌های بالقوه و بالفعل کارآفرینان و بهره‌گیری کامل از پتانسیل سازمان‌های غیردولتی و عام‌المنفعه، قصد دارد در توزیع مناسب درآمد و ایجاد

فرصت‌های برابر، به دور از فقر و تعیض و بهره‌مند از رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی و ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل در مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته، اقدام‌های مؤثری را به انجام برساند.

حفظ ارزش‌های انقلاب اسلامی و حقوق مردم، تأکید بر عدالت اجتماعی و اقتصادی، حفظ کرامت انسانی، مسئولیت‌پذیری، صیانت و توجه خاص به حقوق و نیازهای اساسی افسار آسیب‌پذیر، از ارزش‌های بنیادین و اساسی مورد تأکید بنیاد برکت به شمار می‌روند.

ویژگی فعالیت‌های بنیاد برکت

نکته‌های کلیدی و محوری در نگرش بنیاد برکت نسبت به فعالیت‌های محرومیت‌زدایی و توانمندسازی اقتصادی در کشور عبارتند از:

- ✓ تأکید بر این باور که توسعه اقتصادی مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته از طریق سرمایه‌گذاری و راهاندازی بنگاه‌های اقتصادی با توجه به مزیت‌های نسبی در این مناطق انجام می‌گیرد.
- ✓ تأکید بر ایجاد فرصت‌های شغلی محلی و جلوگیری از مهاجرت نیروهای بومی از مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته.
- ✓ تأکید بر مشارکت بنیاد برکت به شکل غیرتصدی‌گرایانه و غیرماندگار به کارآفرینان و سرمایه‌گذاران محلی در جهت راهاندازی بنگاه‌های اقتصادی در قالب اصول اقتصاد و مالیه اسلامی (مشارکت‌های حقوقی و مدنی).
- ✓ تأکید بر کمک به توسعه اقتصادی و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته از طریق استفاده از مشارکت مردمی و آموزشی در زمینه‌ی اصول و روش‌های صحیح شرکت‌داری.
- ✓ توجه ویژه به انجام امور زیربنایی و ایجاد فضاهای آموزشی و فرهنگی به عنوان مکمل فعالیت‌های اقتصادی در مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته.

«توانمندسازی اقتصادی و کارآفرینی» اولویت نخست بنیاد برکت

عملکرد بنیاد برکت طی هشت سال فعالیت نشان می‌دهد که مهم‌ترین دغدغه این بنیاد، رفع ریشه‌ای محرومیت در اقصی نقاط ایران اسلامی است و برای رسیدن به این هدف والا، توانمندسازی اقتصادی و کارآفرینی همواره نخستین اولویت بنیاد برکت بوده است؛ امری که جز با رعایت سیاست‌ها و اولویت‌های اقتصاد مقاومتی انجام‌پذیر نخواهد بود. سیاست راهبردی مهم بنیاد برکت در اجرای پروژه‌های اقتصادی در مناطق محروم کشور، همواره پرهیز از تصدی‌گری، اجرا و استفاده کامل از توان سازمان‌های غیردولتی، عام‌المنفعه، اشخاص حقیقی و حقوقی کارآفرین و سپردن مسئولیت و مدیریت طرح‌ها به کارآفرینان بومی بوده است. در واقع مشارکت بنیاد برکت صرفاً بهمنظور توانمندسازی اقتصادی و استقلال سرمایه‌های خرد خصوصی در مناطق محروم انجام می‌پذیرد.

الگوی فعالیت در این گونه طرح‌ها، مشارکت حداکثر ۴۹ درصدی بنیاد برکت و حداقل ۵۱ درصدی کارآفرین بومی است. این گونه مشارکت در اجرای طرح‌های کوچک و متوسط، با استفاده از مدل‌های مالیه خرد انجام می‌شود. این یعنی کارآفرینان با داشتن طرحی در مناطق محروم می‌توانند شریکی قدرتمند داشته باشند که آن‌ها را در کارآفرینی یاری کند. از مزیت‌های فراوان این شیوه مشارکت بنیاد، می‌توان به ایجاد فرصت‌های شغلی محلی و در نهایت جلوگیری از مهاجرت نیروهای بومی از مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته اشاره کرد.

مشارکت بنیاد برکت با این شیوه غیرتصدی گرایانه و غیرماندگار، فرصت بی‌مانندی در اختیار کارآفرینان و سرمایه‌گذاران محلی قرار می‌دهد و راهاندازی این گونه بنگاه‌های اقتصادی در قالب اصول اقتصاد و مالیه اسلامی (مشارکت‌های حقوقی و مدنی)، منجر به هرچه مردمی‌تر شدن اقتصاد می‌شود.

در سال‌های گذشته بسیاری از واحدهای تولیدی به دلیل جهش نرخ ارز، کمبود سرمایه در گردش و تعمیق رکود دچار مشکل تولید و حتی تعطیلی کامل شده‌اند و طبیعی است که با توجه به این شرایط، سرمایه‌گذاران بخش خصوصی رغبت چندانی به حضور در مناطق محروم نداشته باشند. با توجه به این کمبود بزرگ در مناطق محروم، کمک‌های بنیاد برکت به سرمایه‌گذارانی که در این مناطق دچار مشکلات ناشی از تکانه‌های اقتصادی هستند، برای این کارآفرینان بسیار ارزشمند و مثيرثمر خواهد بود. هدف نهایی بنیاد برکت از مشارکت با واحدهای تولید و انجام سرمایه‌گذاری در پروژه‌ها، تولید و ایجاد اشتغال است که موجب حفظ نیروی کار بومی، تثبیت جمعیت و جلوگیری از مهاجرت می‌شود و توانایی‌های اقتصادی را از بالقوه به بالفعل تبدیل می‌کند.

خدمات بنیاد برکت

فعالیت‌های بنیاد برکت در زمینه‌های توانمندسازی اقتصادی کمک شایانی به تثبیت جمعیت و ایجاد فعالیت‌های اقتصادی پایدار در مناطق محروم کرده است که حاصل آن، ایجاد خدمات متنوع و تأسیس مراکز خدماتی و زیرساختی در آن مناطق و در نتیجه توانمند شدن آن مناطق بوده است. پس از آغاز فعالیت‌های بنیاد، این نیاز به توانمند شدن در مناطق محروم بیش از پیش نمود پیدا کرد، به‌طوری که حجم و تنوع خدمات بنیاد از سه نوع خدمت که شامل توانمندسازی اقتصادی، توسعه‌ی امور زیربنایی و مدرسه‌سازی با اعتباری بالغ بر چهار هزار و ۸۳۳ میلیارد ریال در بدوج تأسیس بود، به ۳۰ نوع خدمت با اعتباری بالغ بر ۵۸ هزار و ۶۴۰ میلیارد ریال در مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته‌ی ۳۱ استان کشور افزایش یافته است.

از جمله فعالیت‌های یاد شده می‌توان به چنین مواردی اشاره کرد: فعالیت‌های زیربنایی، آموزشی و فرهنگی مانند طرح‌های راهسازی، پل‌سازی، آبرسانی، برق‌رسانی، احداث مراکز ICT و مخابراتی، احداث خانه بهداشت، خدمات سلامت الکترونیک، بیمه‌ای، مالی و حمایتی، پاسگاه و حوزه‌ی انتظامی، احداث مسکن محرومین، ساخت و تکمیل بیمارستان، خدمات دانشبنیان و زیست محیطی، اجرای پروژه‌های آبخیزداری و زیرساخت باغبانی، ساخت مدرسه، مسجد، حوزه‌های علمیه، دارالقرآن و خانه‌های عالم.

نحوه مشارکت بنیاد برکت در طرح‌های اقتصادی

در موسسه بنیاد برکت مدل جدیدی برای استفاده از درآمدهای ستاد تعریف شده که بر مبنای آن به جای آنکه از درآمدی که ستاد در اختیار موسسه بنیاد برکت می‌گذارد، به صورت مستقیم و مالکیت ۱۰۰ درصدی برای احداث طرح‌های تولیدی و اشتغال‌زاوی اقدام شود، به صورت مشارکتی و با سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، طرح‌ها تعریف شده تا از این طریق از یک سو حجم سرمایه‌گذاری به شیوه میکروفاینانس – تأمین مالی خرد – افزایش یابد و از سوی دیگر کارآفرینی در مناطق محروم نیز احیا شود.

محور اصلی فعالیت‌های بنیاد برکت از آذر سال ۱۳۸۶ که شروع به کار کرد، توانمندسازی کارآفرینان، با هدف محرومیت‌زدایی و ایجاد اشتغال و کار آفرینی بود.

سیاست راهبردی بنیاد برکت در اجرای پروژه اقتصادی در مناطق محروم کشور، پرهیز از تصدی‌گری، اجرا و استفاده کامل از توان سازمان‌های غیر دولتی، عام المنفعه، اشخاص حقیقی و حقوقی کارآفرین و سپردن مسئولیت و مدیریت طرح به کارآفرین بومی است. شرکت برکت برای توانمندسازی و استقلال سرمایه‌های خرد خصوصی است.

کارآفرینان که قرار است بنیاد برکت با تکیه بر ایشان در محرومیت‌زدایی مشارکت کند از همان مناطق محروم برخاسته‌اند و بومیان مناطق محروم کشور هستند که سرمایه کافی ندارند و به دنبال شریک هستند که بنیاد برکت با ایشان همکاری کرده و شرکت می‌کند. بخش دیگر کارآفرینان کسانی هستند که در مورد مناطق اقتصادی مناطق محروم دارند از آنجا که پتانسیل‌های این مناطق کشف نشده است، به دلیل علقه‌هایی که دارند یا با هدف سودآوری می‌آیند و با ایجاد یک طرح اقتصادی، آن منطقه محروم را زنده می‌کنند.

بنیاد برکت با این دو دسته کارآفرینان شریک می‌شود. این افراد از طریق استانداری، فرمانداری، بخشداری‌ها، نمایندگی ستاد اجرایی در استان‌ها، مسئولین و متنفذین محلی به بنیاد معرفی می‌شوند و شناسایی اولیه به این طریق صورت می‌گیرد. از سویی دیگر شرکت‌های تعاونی، سهامی زراعی و تعاونی‌های تولید افراد حرفة‌ای و قوی را که قادرند طرح‌های اقتصادی را در قالب شرکت‌های سهامی خاص یا حاکمیت شرکتی سامان دهند به بنیاد برای شرکت معرفی می‌کنند.

مدل مشارکت بنیاد برکت، مدلی انحصاری و مخصوص است که تا به حال در ایران اجرا نشده است و بنیاد برخلاف بانک‌ها که سیستم قرض دهی یا وام را دارند، به کسی وام نمی‌دهد. مدل بنیاد مشارکتی بوده و نوع مشارکت نیز کاملاً بر اساس اصول مالی خرد شکل گرفته است. یعنی اصول مالی خرد امتزاج منابع سرمایه‌ای شریک و منابع سرمایه‌ای بنیاد برکت به علاوه مقادیری از وام بانکی که در عرف مالی منابع غیرسرمایه‌ای گفته می‌شود، حجم کل سرمایه یک طرح را تشکیل می‌دهد.

سقف مشارکت بنیاد برکت تا ۴۹ درصد است که در مناطق سرمایه‌ای و آورده‌ای متقاضی مشارکت می‌کند. بنابراین شریک بنیاد همواره یک سرمایه گذار ۵۱ درصدی است و بنیاد برکت همواره یک سرمایه گذار ۴۹ درصدی است.

بعد از این یک شخصیت حقوقی شکل می‌گیرد و شرکت سهامی خاص گفته می‌شود که در ادبیات پژوهشی SPC یک شرکت سهامی خاص است که برای اجرای یک پروژه در یک منطقه تاسیس می‌شود. اولین کار این شخصیت حقوقی جمع‌آوری منابع سرمایه‌ای است، بنابراین این شرکت افزایش سرمایه می‌دهد، در تفاهم بنیاد برکت با این شرکت همه اجزا طرح اقتصادی می‌آید. بر اساس این تفاهم گفته می‌شود که بنیاد برکت چه میزان به این طرح اختصاص می‌دهد، این بدان معنی است که برکت طی یک دوره زمانی مشخص در قالب سرمایه‌ای متوالی، سرمایه شرکت را بر اساس تعهد خودش به همان نسبتی که گفته شد، بالا می‌برد.

بعد از اخذ وام از بانک مناسبات بنیاد برکت یک مناسبات قانون تجاری است و بر این اساس سهام دار ۴۹ درصدی اگر هیات مدیره سه نفره باشد، یه جایگاه و اگر پنج نفره باشد دو جایگاه خواهد داشت.

بنیاد برکت به هیچ عنوان در جایگاه مجری ظاهر نمی‌شود و نمایندگان قانونی بنیاد برکت حق این که مدیر عامل یا حتی رئیس هیات مدیره بشوند را ندارند، اما حق این را دارند که به عنوان عضو غیرموظف هیات مدیره به عنوان ردياب چک‌ها یک

طرف امضای چک‌ها همواره با نمایندگان برکت باشد و این هم به دلیل وجه نظارتی بنیاد برکت است که نماینده بنیاد برکت بتواند گزارش دهد که این طرح بر اساس همان توافقانی که شریک با بنیاد داشته جلو می‌رود و از موضوعش انحراف ندارد. بنیاد برکت اصول شرکت‌داری را به شرکای خود آموزش می‌دهد و شرکت باید گزارش حسابرس و بازرگانی داشته باشد و برای افزایش سرمایه گزارش توجیهی برایشان تهیه می‌شود. همچنین اساسنامه شرکت را تنظیم و حسابهای بانکی مشخص، بازرگانی و حسابرس قانونی برای آنها فرستاده می‌شود.

خیلی از این شرکت‌ها اسناد ندارند و اسناد را بنیاد تهیه می‌کند. کارشناسان رسمی قوه قضائیه یا دادگستری منابع و اسناد را ارزیابی، احصا و تقویم می‌کنند و در نهایت یک گزارش تهیه می‌کنند. این شرکت‌ها صورت‌های مالی حسابرسی شده ندارند و بنیاد این کار را با همکاری شرکت‌ها انجام می‌دهد.

بنیاد برکت تلاش می‌کند به شرکای خود در سراسر ایران آموزش دهد وظیفه بنیاد آموزش حين انجام فعالیت اقتصادی است. ارتقای توانمندی، دانش و مهارت حرفه‌ای شرکای برکت از طریق آموزش و مشاوره‌های حقوقی و فنی، مالی و بازرگانی، از سیاست‌های راهبردی این بنیاد است. بنیاد برکت در فرایند شراکت با کارآفرینانی که عموماً از مردم عادی بوده و از دانش کافی در حقوق تجارت و مناسبات تولیدی بی‌بهره یا کم بهره‌اند. آموزش به بزرگسالانی که عموماً زمینه لازم برای مطالعه و یادگیری را ندارند، نمی‌تواند با تشکیل کلاس و امتحانات مرسوم که با دانش عملی تفاوت دارد، انجام گیرد. از این رو بنیاد برکت می‌کوشد با درگیری عملی کارآفرینان با فعالیت اقتصادی، قوانین را به صورت عملی به ایشان بیاموزد.

از سوی دیگر سرمایه‌گذاری در بخش محروم، توسعه پایدار را به دنبال خواهد داشت. با توسعه پایدار، کشور از هزینه‌های عدم توازن در امان خواهد بود و با محرومیت‌زدایی از طریق ایجاد مزیت در مناطق محروم که همان اشتغال است، مهاجرت از روستاهای بزرگ که خود از عوامل تشدید بیکاری، بژه‌های اجتماعی و شکاف طبقاتی است، کاسته خواهد شد. بنیاد برکت با فعالیت خود خصوصی‌سازی را گسترش داده و باعث می‌شود فرد از حالت مصرف کننده به تولید کننده‌ای مطلع ارتقا یابد.

بانک جهانی

بانک جهانی متشكل از پنج موسسه مستقل و در عین حال هماهنگ با سیاست‌های کلی بانک می‌باشد که عبارت‌اند از:

۱) بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه^۱ (IBRD)، به کشورهای در حال توسعه خدمات وامدهی و کمک‌های فنی و تکنیکی خود را ارائه می‌دهد.

۲) موسسه مالی بین‌المللی^۲ (IFC) در سال ۱۹۵۶ میلادی باهدف حمایت از فعالیت‌های بخش خصوصی در کشورهای عضو تأسیس شد. این موسسه وظایف حمایتی بانک در قبال بخش خصوصی کشورهای عضو را عهده‌دار شده است.

۳) موسسه بین‌المللی توسعه^۳ (IDA) در سال ۱۹۶۰ میلادی باهدف فعالیت در کشورهای بسیار فقیر آغاز به کار کرد. این موسسه در حال حاضر به کشورهای با درآمد سرانه کمتر از ۸۶۰ دلار وام‌های با بهره کم اعطا می‌کند.

۴) مرکز بین‌المللی حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری^۴ ICSID وظیفه داوری و حل و فصل اختلافات فی‌مایبن سرمایه‌گذاران خارجی و کشورهای عضو را بر عهده دارد.

۵) موسسه تضمین سرمایه‌گذاری‌های چندجانبه^۵ MIGA در سال ۱۹۸۸ میلادی فعالیت خود را آغاز کرد و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی در کشورهای در حال توسعه را در دستور کار خود قرارداده است. بر اساس اساسنامه، این موسسه ریسک‌های غیراقتصادی (سیاسی) در کشورهای در حال توسعه را پوشش می‌دهد. این ریسک‌ها عبارت‌اند از: ریسک مصادره اموال، ریسک نقض قرارداد، ریسک انتقال یا تبدیل ارز و ریسک جنگ یا شورش‌های داخلی.

در حال حاضر بانک جهانی با نام رسمی گروه بانک جهانی شامل ۵ سازمان زیرمجموعه فوق‌الذکر است و در مکاتبات رسمی بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه (IBRD) و موسسه توسعه بین‌المللی (IDA) در مجموع به عنوان بانک جهانی (The World Bank) شناخته می‌شوند. در شرایط کنونی هدف اصلی بانک جهانی کاهش فقر در جهان است.

بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه:

مطابق ماده اول اساس‌نامه بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه، بانک جهانی ۵ هدف اصلی را دنبال می‌کند.

۱- مساعدت در ترمیم و توسعه کشورهای عضو از طریق سرمایه‌گذاری در امور تولیدی

۲- تشویق سرمایه‌گذاری خارجی از طریق تضمین یا مشارکت در اعطای وام‌ها.

۳- تشویق رشد متوازن و بلندمدت تجارت بین‌الملل و حفظ تعادل در موارنه پرداخت‌ها از طریق تشویق سرمایه‌گذاری بین‌المللی.

۴- اعطای وام یا تضمین با اولویت‌های بالا در کشورهای عضو.

۵- هدایت فعالیت‌ها با توجه به تأثیر سرمایه‌گذاری بین‌المللی بر شرایط اقتصادی کشورهای عضو و کمک به ایجاد یک دوره تحول در اقتصاد پس از جنگ کشورها.

¹ International Bank for Reconstruction and Development

² International Finance Corporation

³ International Development Association

⁴ International Center for Settlement of Investment Disputes

⁵ Multilateral Investment Guarantee Agency

نوع تسهیلات اعطائی:

ارائه وام و یا کمک‌های بلاعوض تسهیلات مالی و همچنین با ارائه خدمات مشاوره‌ای، کمک‌های فنی و یا برگزاری سمینارها و کنفرانس‌ها دانش و تجربیات خود را به کشورهای عضو منتقل می‌نماید. بهره‌گیری از کمک‌های فنی و مشاوره‌ای کارشناسان برجسته بانک، از مزایای مهم همکاری بانک می‌باشد که باعث می‌شود مجریان پروژه‌ها و کارشناسان داخلی به‌واسطه این همکاری‌ها، با آخرین تحولات تکنولوژیکی و اقتصادی جهان آشنا شوند. از سوی دیگر این همکاری‌ها می‌تواند آثار مثبت بین‌المللی نیز به همراه داشته باشد. چراکه عملکرد خوب ایران در همکاری‌های متقابل با بانک جهانی، باعث افزایش اعتبار، حیثیت و وجهه ایران در آن بانک به عنوان یکی از معتبرترین مؤسسات مالی بین‌المللی خواهد شد.

ایران با توسعه همکاری با این موسسه معتبر بین‌المللی نه تنها از منابع مالی تقریباً ارزان قیمت آن موسسه بهره‌مند می‌گردد بلکه سایر خدماتی که ره‌آورد این همکاری‌ها می‌باشد نیز نصیب کشور می‌گردد (همانند خدمات مشاوره‌ای، فنی، انتقال دانش، بورس‌های تحصیلی احتمالی و تجربی کارشناسان خبره آن بانک). بانک جهانی حتی در فرآیند تدوین و آماده‌سازی پروژه‌های مشترک خود، بر اساس نظر و مشورت کارشناسان داخلی به تعديل رهیافت‌های خود نیز می‌پردازد و پروژه‌های مشترک را بر اساس ویژگی‌های خاص هر کشور تدوین و اجرا می‌کند. بانک بر این عقیده است که کارآمدترین استراتژی توسعه، استراتژی است که بر اساس اولویت‌های توسعه‌ای کشور تدوین شود. علاوه بر این، بانک جهانی مطابق اساس‌نامه خود حق ندارد ملاحظات سیاسی را در تصمیم‌گیری‌های خود دخالت دهد.

نحوه ارائه تسهیلات:

۱. برای تعیین طرح‌ها و مشخص نمودن اولویت‌های سرمایه‌گذاری، بانک معمولاً هیئتی را به کشور عضو اعزام می‌کند تا طرح‌های پیشنهادی و اولویت‌دار کشور را با مقامات ذیصلاح (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط) موردنیازی قرار دهد.
۲. گزارشی از سوی بانک جهانی تحت عنوان استراتژی همکاری با کشور عضو (CAS) شامل پروژه‌های موردن توافق بانک جهانی و کشور عضو تدوین می‌شود.
۳. پس از تصویب گزارش فوق‌الذکر توسط هیئت‌مدیره بانک جهانی، سند مذکور بنای همکاری سه‌ساله آینده بانک جهانی و ایران را تشکیل می‌دهد.
۴. سپس گروه کارشناسان پروژه‌ها را یک‌به‌یک از جنبه‌های مالی، فنی، مدیریتی و اقتصادی بررسی می‌کنند.
۵. مجوزهای لازم داخلی از قبیل مصوبه شورای اقتصاد، تأییدیه سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور جهت پیش‌بینی ردیف بودجه ریالی و ارزی وام برای سال‌های جذب و بازپرداخت وام توسط دستگاه اجرایی باید اخذ و ارائه گردد.
۶. پس از آن که کشور وام‌گیرنده و بانک درباره کلیه اجزاء هر یک از طرح‌ها به توافق رسیدند مذاکرات وام با حضور مقامات کشور وام‌گیرنده و بانک جهانی به منظور توافق نهایی بر روی سند موافقت‌نامه وام صورت می‌گیرد.
۷. پیشنهاد اعطای وام برای تصویب به هیئت‌مدیره بانک ارائه می‌گردد و همراه با پیشنهاد اعطای وام، گزارش‌های کاملی درباره وضعیت اقتصادی کشور وام‌گیرنده، شرح فنی طرح پیشنهادی و جنبه‌های حقوقی قرارداد وام به هیئت‌مدیره ارائه می‌شود.
۸. پس از تصویب و صدور مجوز اعطای وام، مجوز امضای موافقت‌نامه وام و یا تضمین وام از هیئت محترم دولت اخذ و سپس نماینده دولت موافقت‌نامه وام را امضاء می‌نماید و پروژه موردنظر وارد مرحله اجرایی می‌گردد.

۹. دو ماه پس از تصویب وام در هیئت مدیره بانک جهانی کشور درخواست کننده وام ملزم به پرداخت Commitment Fee خواهد بود.

۱۰. در طول مدت زمان اجرای پروژه گزارش هایی توسط بانک از پیشرفت پروژه تهیه می گردد و بر اساس پیشرفت عملی پروژه مبلغ وام به صورت نظارت شده و مرحله به مرحله در حساب خاصی که توسط کشور میزبان به همین منظور افتتاح می شود واریز می گردد.

۱۱. در پایان مراحل اجرایی، گزارش ارزیابی از نتایج و تجارب حاصله و نیز پیشنهادهایی به منظور اجرای پروژه های جدید تهیه خواهند شد که گزارش ها مربوطه در همکاری های آتی کشور با بانک و نیز انعکاس توان اجرایی کشور بسیار مؤثر می باشند.

شرایط اعطای تسهیلات:

وام های بانک مذکور برای گروه کشور مان دارای یک مهلت سه تا پنج ساله (grace period) می باشد و مدت باز پرداخت آن حسب نوع پروژه می تواند بین ۱۲ تا ۱۷ سال باشد. یک درصد از مبلغ وام در ابتدای امر به عنوان هزینه اولیه (Front end Fee) معادل ۷۵٪/۰ از مبلغ وام به نفع بانک جهانی برداشت می شود. حق تخصیص وام برای کشور (Commitment Fee) معادل ۷۵٪/۰ در سال برای آن بخش از وام می باشد که هنوز جذب نشده است. بر اساس آخرین مصوبات هیئت مدیره بانک جهانی معمولاً ۵٪/۰ حق تخصیص مذکور بخشیده می شود و تنها ۲۵٪/۰ حق تخصیص قابل پرداخت خواهد بود. هزینه آن بخش از وام نیز که جذب می شود معادل ۷۵٪/۰ LIBOR می باشد که معمولاً ۲۵٪/۰ مبلغ مذکور به عنوان جایزه خوش حسابی بخشیده می شود. به هر حال هزینه متوسط وام های بانک جهانی با در نظر گرفتن تمام هزینه های مربوطه مجموعی از درصد های موصوف و نرخ LIBOR خواهد بود.

به منظور احراز شرایط دریافت وام از بانک جهانی معمولاً یک تا دو سال زمان برای شناسایی و آماده سازی هر پروژه لازم است و طبق تجربه ای که در مورد وام های قبلی وجود دارد، اجرای پروژه ها بین ۵ تا ۷ سال به طول می انجامد.

پروسه اخذ وام

در حال حاضر با توجه به تجربیات پیشین، سقف استفاده از وام های بانک جهانی در هرسال تا سقف ۵۰۰ میلیون دلار پیش بینی می شود و سقف وام اختصاصی برای هر طرح متغیر می باشد و به نوع پروژه بستگی دارد، چنان که در برخی طرح ها این رقم حدود ۲۰ میلیون دلار و در برخی بیش از ۲۰۰ میلیون دلار بوده است که می توان گفت سقف مشخصی برای این منظور پیش بینی نشده و چنانچه طرح ها مکمل یکدیگر باشند رقم اختصاص یافته برای چند پروژه های که در یک راستا باشند می تواند از این رقم نیز افزایش یابد.

اختصاص مبلغ وام تنها مختص به پروژه های جدید و یا دولتی نیست و این وام به طرح های نیمه تمام یا خصوصی نیز در صورت احراز شرایط موردنظر دریافت وام از بانک جهانی می تواند تعلق گیرد؛ اما این نکته حائز اهمیت است که در کلیه طرح ها بدون توجه به نوع آن، مطالعات فنی و شناسایی طرح باید همانند کلیه طرح های دیگر صورت پذیرد.

از آنجاکه انتخاب پروژه ها با مطالعات کافی اقتصادی، مالی و مدیریتی (Feasibility Study) همراه است، نتایج بررسی پروژه هایی که با کمک بانک در کشورهای در حال توسعه به مرحله اجرا گذارده شده، گویای موفقیت نسبتاً خوب این پروژه هاست.

کشورها در اجرای پروژه‌های مختلف با همکاری بانک جهانی از عملکردهای مختلفی برخوردار بوده‌اند به‌طوری که برخی از پروژه‌ها با عملکرد بسیار خوب ارزیابی شده و برخی دیگر نیز از عملکرد مطلوبی برخوردار نبوده‌اند. با نگاهی به جداول آماری بانک جهانی می‌توان به‌وضوح دریافت که کشور ما در پروژه‌ها و برنامه‌های خود در مجموع وضعیت بهتری در مقایسه با کشورهای همسایه خود از نظر جذب وام‌های اعطایی داشته است.

مراحل استفاده از تسهیلات اعتباری خارجی:

طرح‌های دولتی:

۱. معرفی پروژه و همچنین تهیه و ارسال گزارش کامل توجیه فنی، اقتصادی و مالی طرح (Feasibility Study) به زبان انگلیسی توسط متقاضی تسهیلات (حداقل شش ماه قبل از سالی که پروژه مورد نظر بایستی توسط بانک مذکور مورد بررسی قرار گیرد) توسط رئیس دستگاه مربوطه به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
۲. تأیید طرح توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و مبادله موافقت‌نامه با سازمان مذکور، لحاظ نمودن بخش ریالی بودجه موردنیاز طرح در بودجه سنواتی دستگاه مربوطه و همچنین پیش‌بینی ریالی جهت بازپرداخت اصل و هزینه‌های تبعی تسهیلات اخذشده در بودجه سنواتی دستگاه مربوطه.
۳. معرفی رسمی طرح به وزارت امور اقتصادی و دارایی (سازمان سرمایه‌گذاری) از سوی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی به همراه جدول زمانی اجرای پروژه و مدارک بندهای (۱) و (۲) فوق.
۴. اخذ مصوبه شورای اقتصاد جهت طرح مذکور.
۵. اخذ گواهی مسدودی حساب ارزی از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۶. اخذ مصوبه هیئت‌وزیران در خصوص: مجاز بودن دستگاه جهت استفاده از تسهیلات بانک جهانی، مجاز بودن امضاء و مبادله موافقت‌نامه اخذ تسهیلات توسط متقاضی و همچنین مجاز بودن وزارت امور اقتصادی و دارایی جهت صدور ضمانت‌نامه.
۷. امضاء موافقت‌نامه اخذ وام با بانک جهانی، صدور ضمانت‌نامه و لازم‌الاجرا شدن موافقت‌نامه مذکور.

طرح‌های بخش خصوصی:

- الف) در مورد طرح‌های بخش خصوصی که با ضمانت دولت انجام می‌شود علاوه بر ارائه گزارش کامل مطالعه امکان‌سنجی پروژه به زبان انگلیسی لازم است مدارک ذیل ارائه گردد:
- (۱) ارائه تأییدیه مقررات ارزی و مالی مصوب بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و گواهی ثبت آماری.
  - (۲) ارائه تأییدیه سیستم بانکی (بانک عامل) دایر بر تodicع وثائق کافی جهت تأمین و پوشش اقساط بازپرداخت تسهیلات مالی شامل اصل و فرع هزینه‌های مربوط در سراسید.
- ب) در مورد طرح‌های بخش خصوصی که قادر تضمین دولت هستند، لازم است که مستقیماً با IFC مکاتبه شود. سایت اینترنتی موسسه مذکور www.ifc.org می‌باشد.

موسسه مالی بین‌المللی، (IFC)

موسسه مالی بین‌المللی (IFC) یکی از اعضای گروه بانک جهانی است که در سال ۱۹۵۶ تأسیس شد. این موسسه با ارائه خدمات سرمایه‌گذاری و مشاوره‌ای به پروژه‌های بخش خصوصی که دارای طرح توجیه مناسب هستند باعث رونق بخش خصوصی می‌شود. توسعه بخش خصوصی در راستای هدف و شعار بانک جهانی در خصوص توسعه و کاهش فقر می‌باشد به‌گونه‌ای که توسعه بخش خصوصی را عاملی مثبت در روند فقرزدایی و رشد اقتصادی دانسته و آن را عامل درون‌زای توسعه معرفی می‌کنند.

مطابق اساسنامه IFC رئیس این موسسه، رئیس بانک جهانی است که قائم مقام او در IFC به عنوان مدیر اجرایی ایفای نقش می‌کند. در فعالیت‌های اجرایی IFC دو معاون به مدیر اجرایی کمک می‌کنند، معاونت سهام و ریسک و معاونت اجرایی. مدیران مناطق جغرافیایی (آسیا و اقیانوسیه، اروپا و آسیای مرکزی، خاورمیانه و شمال آفریقا، جنوب صحراء و آفریقا، آمریکای جنوبی و منطقه کارائیب) نیز زیر نظر دو معاون فوق فعالیت می‌کنند. در حال حاضر کشورهای اهدا کننده منابع مالی و سهامداران عمدۀ در تصویب پروژه‌ها نقش اساسی دارند.

تسهیلات اعطایی:

IFC بر پایه کسب منفعت و سود فعالیت‌های خود را شکل می‌دهد. به‌گونه‌ای که در پروژه‌های خیریه و یا پروژه‌هایی که دارای توجیه‌پذیری و سودآوری مناسبی نیستند مداخله نمی‌کند. مؤسساتی برای استفاده از خدمات IFC مناسب هستند که یا متعلق به بخش خصوصی بوده و یا دست کم ۵۱ درصد سهام آن را بخش خصوصی در اختیار داشته و توسط بخش خصوصی مدیریت شوند. تنها استثنای در این زمینه شرکت‌های دولتی هستند که در حال خصوصی شدن بوده و در مرحله آماده شدن برای گذار به سمت خصوصی شدن می‌توانند از خدمات IFC بهره‌مند شوند. همچنین پروژه باید در یک کشور درحال توسعه عضو IFC اجرا شود. با این حال اگر پروژه‌ای در یک کشور صنعتی اجرا شود ولی منافع آن به کشورهای درحال توسعه نیز تعلق گیرد امکان استفاده از تسهیلات IFC را خواهد داشت.

سقف مشارکت IFC در پروژه‌های جدید ۲۵ درصد کل مبلغ پروژه است. این سقف برای حالت‌های خاص می‌تواند تا ۳۵ درصد نیز باشد. برای گسترش پروژه‌های در حال فعالیت IFC می‌تواند تا ۵۰ درصد در هزینه‌های گسترش شرکت نماید مشروط بر اینکه رقم کل مشارکت IFC بیش از ۲۵ درصد کل پروژه در قبل و بعد از گسترش نباشد.

IFC هیچ‌یک از خدمات خود را به رایگان عرضه نمی‌کند و در هر فعالیت کارمزد خود را مطالبه خواهد کرد. با این حال به دلیل اینکه IFC بدون کسب ضمانت‌نامه‌های دولتی به فعالیت اقتصادی می‌پردازد در ریسک‌های مربوط به هر پروژه نیز سهیم خواهد بود، به این ترتیب همانند مؤسسات مالی تجاری عمل می‌کند. IFC در مقابل مشارکت مالی در پروژه‌های بخش خصوصی درخواست ضمانت‌نامه دولتی یا بانکی نمی‌کند و توجیه‌پذیر بودن طرح و همچنین نرخ بازده مناسب پروژه بر اساس ارزیابی موسسه، برای سرمایه‌گذاری این موسسه در یک پروژه کفايت می‌کند.

خدماتی که توسط IFC ارائه می‌شوند، عبارت‌اند از:

- اعطای وام از محل منابع داخلی IFC
- مشارکت سرمایه‌گذاری در پروژه‌های بخش خصوصی
- اعطای وام سندیکایی
- خدمات مدیریت ریسک

- خدمات جذب سرمایه‌گذار برای پروژه‌های بخش خصوصی
- مشاوره و کمک‌های فنی

توضیح این نکته ضروری است که عدم نیاز به تضمین دولت در پروژه‌های IFC به معنی عدم اطلاع وزارت امور اقتصادی و دارایی نیست. مطابق اساسنامه موسسه هر قرارداد مالی زمانی لازم‌اجرا خواهد شد که وزیر امور اقتصادی و دارایی و یا نماینده وی عدم مخالفت خود را با انعقاد قرارداد اعلام نماید.

موسسه توسعه بین‌المللی (IDA)

پس از تأسیس بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه بانک جهانی به سال ۱۹۴۴ و دستیابی به اهداف اولیه از تأسیس موسسه موصوف که همانا بازسازی و احیای اقتصادی کشورهای اروپایی آسیب‌دیده از جنگ جهانی دوم بود، در سال ۱۹۵۰ اعضاي بانک جهانی تصمیم گرفتند، جهت سرعت بخشیدن به رشد و توسعه کشورهای فقیر و کمدرآمد، کمک‌های بلاعوض و وام‌های بدون بهره به کشورهای مذکور اعطای شود. درنهایت موسسه توسعه بین‌المللی International Development Association، در سال ۱۹۶۰، با اجماع نظر کلیه کشورهای عضو به عنوان بخشی از بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه، ایجاد شد و هر کشور پیش از عضویت در IDA می‌باشد در وهله نخست به عضویت IBRD درآمده باشد، زیرا علاوه بر همسان بودن کارمندان، تیم اجرایی و مقر این دو موسسه، عملکرد و فعالیت آن‌ها تحت شرایط و استاندارد مشابه، به یک ریس کل مشترک ارائه می‌گردد. بالین حال منابع، میزان و نحوه ارائه تسهیلات اعتباری در IDA و IBRD باهم متفاوت است. تا آغاز سال ۲۰۰۶ میلادی، ۱۶۵ کشور به عضویت موسسه بین‌المللی توسعه درآمده‌اند.

موسسه IDA از سال ۱۹۶۰ تاکنون، ۱۷۰ میلیارد دلار به ۱۰۸ کشور واحد شرایط، کمک مالی پرداختنموده است. این مساعدت‌ها به منظور تأمین اهداف ذیل به کشورهای عضو و دارای شرایط اهدا می‌شوند:

- ارتقاء کیفیت تحصیلات پایه در کشورهای کمدرآمد و فقیر،
- افزایش و فرآگیر نمودن خدمات و امکانات اولیه بهداشت و سلامت در جوامع،
- کاهش آلودگی هوا،
- حفاظت از محیط‌زیست،
- انجام اصلاحات، بهبود و ارتقاء ساختار اقتصادی کشورهای توسعه‌نیافرته و درحال توسعه فقیر به‌ویژه در بخش خصوصی.

انتظار می‌رود، ماحصل این کمک‌ها، دستیابی کشورهای عضو به توسعه پایدار، ایجاد اشتغال، افزایش درآمد و بهبود شرایط زندگی در آن‌ها، باشد. اعتبارات اعطائی IDA، با حداقل ده سال دوره تنفس و موعد سرسید ۳۵، ۲۰ یا ۴۰ ساله و فاقد سود متعلقه بوده و تنها سود متعلقه به این اعتبارات هزینه اداری ۰/۷۵ درصد برای خدمات اداری و مدیریتی ارائه شده، در خلال انجام طرح می‌باشد. تسهیلات IDA بر اساس رده‌بندی درآمدی کشورهای عضو، میزان موقفيت و رتبه‌بندی کشورها در مدیریت طرح‌های مشترک پیشین و تعداد پروژه‌های اولویت‌دار کشورها با این موسسه، اعطای می‌گردد.

میگا، آژانس چندجانبه تضمین سرمایه‌گذاری^۱ (MIGA)

حوادثی که در سال‌های ابتدای دهه ۱۹۸۰ در سطح اقتصاد جهان به وقوع پیوست، کاهش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) را در پی داشت که از مهم‌ترین علت‌های آن افزایش خطرات (ریسک‌های) غیرتجاری یا سیاسی در دنیا بود. شایع‌ترین خطراتی که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه تهدید می‌کرد، جنگ بین کشورها یا شورش‌های داخلی، نقض قراردادهای دولتی با سرمایه‌گذاران خارجی و همچنین مصادره اموال و دارایی‌های سرمایه‌گذار بود. بروز این وضعیت موجب کاهش شدید میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در دنیا شد. اقتصاددانان مطرح دنیا با مشاهده این وضعیت به فکر تأسیس موسسه‌ای بین‌المللی برای جلوگیری از روند فوق افتادند و در این میان تلاش یک اقتصاددان مصری به نام دکتر شبیانی بسیار مؤثر و حائز اهمیت بود. به‌این‌ترتیب میگا موسسه تضمین سرمایه‌گذاری چندجانبه Multilateral Investment Guarantee Agency در ۱۲ آوریل ۱۹۸۸ به‌عنوان بازوی بیمه‌ای گروه بانک جهانی تأسیس شد.

گروه بانک جهانی در حقیقت با تأسیس میگا و ایجاد پوشش بیمه‌ای برای ریسک‌های غیرتجاری به دنبال افزایش سرمایه‌گذاری خارجی در جهان بود و در ادامه نیز تا حد نسبتاً زیادی به این مهم نائل آمد. در حال حاضر ۱۶۴ کشور عضو میگا شده‌اند که بیانگر قدرت اثربخشی این موسسه در فرایند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در جهان است. نکته قابل توجه آن که میگا تنها سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در حال توسعه را پوشش می‌دهد و هم‌اکنون نیز فعالیت خود را بر تشویش سرمایه‌گذاری خارجی و حمایت از بخش خصوصی در این کشورها متمرکز کرده است. در پایگاه اینترنتی این موسسه با نام www.miga.org اطلاعات مفیدی در این زمینه وجود دارد.

استفاده از تضمین میگا

میگا (آژانس چندجانبه تضمین سرمایه‌گذاری) به‌عنوان یکی از اعضای گروه بانک جهانی درواقع نوعی موسسه بیمه می‌باشد و تفاوت عمده آن با دیگر مؤسسات بیمه ملی یا بین‌المللی اول در مقررات خاص حاکم بر آن و دوم در نوع ریسک‌های تحت پوشش است. میگا ریسک‌های غیرتجاری را تحت پوشش قرار می‌دهد. مقررات حاکم بر استفاده از تضمین‌های میگا را می‌توان به سه بخش تقسیم‌بندی نمود.

بخش اول: ریسک‌های تحت پوشش و سرمایه‌گذاری‌های واجد شرایط.

بخش دوم: شرایط سرمایه‌گذار و دولت میزان.

بخش سوم: مراحل درخواست تضمین و جرمان خسارت.

بخش اول: ریسک‌های تحت پوشش و سرمایه‌گذاری‌های واجد شرایط

الف – ریسک‌های تحت پوشش

طبق ماده ۱۱ اساسنامه میگا، این موسسه سرمایه‌گذاری‌های واجد شرایط را در برابر ضرر ناشی از یک یا چند مورد از ریسک‌های ذیل تضمین می‌نماید:

۱- انتقال ارز

هر عمل قابل انتساب به دولت میزان که موجب محدود شدن امکان تبدیل پول رایج آن دولت به «ارز قابل استفاده به صورت آزاد» یا پول دیگر قابل قبول برای دارنده تضمین شود یا انتقال آن ارز را به خارج از کشور میزان محدود نماید، ریسک

^۱ Multilateral Investment Guarantee Agency

انتقال ارز نامیده شده و تحت پوشش تضمین میگا قرار میگیرد. این نوع تضمین در صورتی اجرا میشود که دولت میزبان به درخواست سرمایه‌گذار در مورد انتقال ارز در مدت معقول پاسخ ندهد.

۲- سلب مالکیت و اقدامات مشابه

هرگونه اقدام قانون‌گذاری یا اجرایی، فعل یا ترک فعل قابل انتساب به دولت میزبان که دارنده تضمین را از مالکیت یا کنترل یا بهره‌برداری اساسی از سرمایه‌گذاری اش محروم نماید، ریسک سلب مالکیت و اقدامات مشابه آن نامیده میشود. البته این ریسک اقدامات غیر تعیین‌آمیز عالم الشمول را شامل نمیشود که عموماً دولتها به منظور تنظیم فعالیت‌های اقتصادی در سرزمینشان انجام می‌دهند.

۳- نقض قرارداد

هرگونه نفی یا نقض قرارداد از جانب دولت میزبان در برابر دارنده تضمین این ریسک در مواردی تضمین میشود که (الف) دارنده تضمین به مرجعی قضایی یا داوری جهت ادعای نفی یا نقض دسترسی ندارد، یا (ب) تصمیم مرجع فوق الذکر در دوره زمانی معقولی که طبق مقررات آزادس از قرارداد تضمین معین شده، صادر نگردیده باشد، یا این که (ج) چنان تصمیمی را نتوان اجرا نمود.

۴- جنگ و آشوب‌های داخلی

هرگونه عملیات نظامی یا آشوب‌های داخلی در هر بخش از سرزمین دولت میزبان که اساس‌نامه میگا در آن جا قابل اعمال است.

هیئت می‌تواند به درخواست مشترک سرمایه‌گذار و کشور میزبان و با کسب «اکثریت خاص» ریسک‌های غیرتجاری دیگری را نیز تضمین نماید؛ اما در هیچ موردی کاهش یا تنزل ارزش پول را تضمین نخواهد نمود.
ضررها ناشی از موارد ذیل تضمین نخواهد شد:

- ۱- هر فعل یا ترک فعل دولت میزبان که دارنده تضمین به آن رضایت داده یا خود مسئول آن بوده باشد.
- ۲- هر فعل یا ترک فعل دولت میزبان یا هرگونه اتفاقی که پیش از انعقاد قرارداد تضمین رخ داده باشد. آن‌چنان‌که در این ماده ذکر شد میگا فقط سرمایه‌گذاری‌های واجد شرایط را تضمین می‌نماید.

این سرمایه‌گذاری‌ها در ماده ۱۲ اساسنامه میگا تعریف شده‌اند که عبارت‌اند از:

الف) مشارکت در سرمایه‌گذاری (مشارکت سهامی)، از جمله وام‌های میان و بلندمدت که توسط دارندگان سهام (سرمایه) به شرکت مربوطه اعطاء می‌گردد و یا مورد تضمین قرار می‌گیرد و دیگر اشکال سرمایه‌گذاری مستقیم که هیئت‌مدیره در خصوص آن‌ها تصمیم‌گیری می‌نمایند.

ب) هیئت‌مدیره میگا می‌تواند با «اکثریت خاص» هرگونه سرمایه‌گذاری میان‌مدت یا بلندمدت دیگری را نیز واجد شرایط تشخیص دهد از جمله سرمایه‌گذاری‌هایی که به سرمایه‌گذاری خاصی که تحت موسسه هستند یا قرار است تحت پوشش آن قرار گیرد، مربوط هستند.

ج) تضمینات محدود به سرمایه‌گذاری‌هایی است که قبل از انجام آن‌ها درخواست تضمین شده باشد. (پس از انجام سرمایه‌گذاری، درخواست تضمین توسط میگا پذیرفته نمی‌شود.)
از جمله این سرمایه‌گذاری‌ها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- هرگونه انتقال ارز خارجی که به منظور مدرنیزه کردن، گسترش یا توسعه سرمایه‌گذاری موجود صورت پذیرد.

- سرمایه‌گذاری درآمدهای حاصل از سرمایه‌گذاری‌های موجود که در غیر این صورت به خارج از کشور میزبان منتقل می‌شود.

- د) در تضمین سرمایه‌گذاری، آژانس باید موارد ذیل را احراز نماید:
- ۱- توجیه اقتصادی سرمایه‌گذاری و اثر آن بر توسعه کشور میزبان.
- ۲- انطباق سرمایه‌گذاری با قوانین و مقررات کشور میزبان.
- ۳- سازگاری سرمایه‌گذاری با اهداف و اولویت‌های توسعه‌ای اعلام شده کشور میزبان.
- ۴- شرایط سرمایه‌گذاری در کشور میزبان، از جمله انجام رفتار عادلانه و منصفانه با سرمایه‌گذاران خارجی و حمایت حقوقی از آنان.

شرایط سرمایه‌گذاران و دولت میزبان

میگا شرایط خاصی را برای سرمایه‌گذاران تعیین کرده از جمله این شرایط عضویت دو کشور سرمایه‌پذیر و کشور متبع سرمایه‌گذار در میگا می‌باشد. بهموجب ماده ۱۳ اساس‌نامه میگا سرمایه‌گذاران واجد شرایط عبارت‌اند از:

(الف) هر شخص حقیقی یا حقوقی می‌تواند از تضمینات آژانس بهره‌مند گردد منوط به این که:

- ۱- شخص حقیقی تبعه دولتی غیر از دولت میزبان باشد.
- ۲- شخص حقوقی، در کشور عضو میگا تأسیس شده و محل اصلی فعالیت آن در همان کشور باشد یا اکثریت سرمایه آن متعلق به دولت یا دولتهای عضو یا اتباع آن‌ها یا اتباع باشد، مشروط بر این‌که در همه موارد مجبور کشور عضو غیر از کشور میزبان باشد.
- ۳- شخص حقوقی، خواه با مالکیت خصوصی یا غیر آن، بر مبنای تجاری فعالیت نماید.

(ب) در مواردی که سرمایه‌گذار دارای بیش از یک تابعیت است، بهمنظور اعمال مقرره بخش الف فوق، تابعیت دولت عضو بر تابعیت دولت غیر عضو و تابعیت کشور میزبان بر تابعیت هر کشور عضو دیگر برتری خواهد داشت.

(ج) با درخواست مشترک سرمایه‌گذار و کشور میزبان، هیئت می‌تواند، با تصویب «اکثریت خاص» شخص حقیقی که تبعه کشور میزبان است یا شخص حقوقی که در کشور میزبان تأسیس گردیده یا اکثریت سرمایه آن در مالکیت اتباع کشور میزبان است را نیز واحد شرایط بداند مشروط بر این‌که اموال سرمایه‌گذاری شده از خارج به کشور میزبان انتقال داده شده باشد.

دول میزبان (سرمایه‌پذیر) بایستی از کشورهای درحال توسعه باشند طبق ماده ۱۴ اساس‌نامه میگا سرمایه‌گذاری‌ها فقط در صورتی تضمین خواهند گردید که در سرزمین کشور عضو درحال توسعه انجام‌پذیرند.

مراحل درخواست تضمین و جبران خسارت

عملیات میگا را از حیث اجرایی در دو قسمت می‌توان مورد بررسی قرارداد. در قسمت اول میگا مستقیماً با سرمایه‌گذار خصوصی سروکار دارد و در قسمت دوم، با دولت میزبان ارتباط دارد. برای استفاده از تضمین میگا ابتدا باید سرمایه‌گذار درخواست خود را مستقیماً به آژانس ارسال نماید و پس از آن میگا این درخواست را به دولت میزبان اعلام خواهد نمود دولت میزبان بایستی طرف ۳۰ روز از تاریخ وصول اعلام میگا نظر خود را در این مورد اعلام کند. طبق مقررات میگا عدم اعلام نظر در موعد مقرر به معنای موافقت با صدور تضمین تلقی خواهد شد. میگا در مجموع با بررسی اسناد و مدارک ارسالی و شرایط

پروژه نسبت به ارائه تضمین تصمیم خواهد گرفت. شایان ذکر است که مخالفت دولت میزبان با ارائه تضمین باعث خودداری از صدور ضمانتنامه خواهد شد. این موضوع به صراحت در ماده ۱۵ اساسنامه میگا ذکر شده است. طبق این ماده:

«آزانس پیش از تأیید کشور میزبان مبنی بر صدور تضمین جهت خطرات مقرر، هیچ قرارداد تضمینی را منعقد نخواهد کرد.»

با توجه به موارد فوق درخواست صدور هرگونه تضمین بایستی ابتدا توسط سرمایه‌گذار به میگا ارسال گردد و در مراحل بعد این سازمان به عنوان نماینده دولت ایران و با درخواست میگا «عدم اعتراض» خود را نسبت به موضوع اعلام نماید.

پس از اعلام میگا به سازمان سرمایه‌گذاری به عنوان مرجع ملی میگا در ایران، این سازمان بررسی‌های لازم را در خصوص سرمایه‌گذاری مزبور انجام می‌دهد. در این بررسی باید به موارد ذیل توجه نمود:

الف - سرمایه‌گذاری‌های خارجی به دو گروه تقسیم می‌شوند گروه اول که بزرگ‌ترین گروه است سرمایه‌گذاری‌هایی است که مجوز سرمایه‌گذاری خارجی از هیئت سرمایه‌گذاری خارجی دریافت نموده‌اند. در مورد این گروه باید به نوع ریسک‌های تحت پوشش توجه نمود. میگا چهار نوع ریسک انتقال ارز، سلب مالکیت و اقدامات مشابه، نقص قرارداد، جنگ و نابسامانی داخلی را پوشش می‌دهد و قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی ریسک‌های انتقال ارز، سلب مالکیت و ملی شدن را تضمین می‌نماید.

ب - چنان‌چه در یک سرمایه‌گذاری خارجی تقاضای پوشش میگا برای ریسک‌های انتقال ارز و سلب مالکیت شده باشد و این سرمایه‌گذاری مجوز سرمایه‌گذاری خارجی را از هیئت سرمایه‌گذاری خارجی کسب نموده باشد بررسی‌های انجام گرفته توسط کارشناسان سرمایه‌گذاری خارجی و هیئت مربوطه کافی می‌باشد و بررسی‌های دیگری لازم نیست. توضیح این‌که در رابطه میان تضمین میگا و مجوز سرمایه‌گذاری خارجی با دو تعهد رو به رو هستیم. در صدور مجوز سرمایه‌گذاری خارجی، تعهد اول مجوز سرمایه‌گذاری خارجی است که طبق آن دولت به عنوان متعهد به محض وقوع هر یک از موارد (ملی شدن، سلب مالکیت و ممانعت از انتقال ارز) ملزم به انجام تعهد خود می‌باشد.

در تعهد نوع دوم یا اخذ تضمین میگا: دو تعهد داریم. تعهد یا قرارداد اول که میان سرمایه‌گذار و میگا منعقد می‌شود و متعهد اصلی آن میگا است تعهد دوم قراردادی است فی‌ما بین دولت میزبان و میگا که شرایط آن در قرارداد اول و اساسنامه میگا مجموعاً آمده است و با اعلام میگا به دولت میزبان و عدم مخالفت دولت این قرارداد منعقد می‌شود. رابطه میان این دو تعهد به این شکل است که تعهد دوم متعلق است بر ایفای تعهد اول یعنی ابتدا باید میگا خسارت سرمایه‌گذار را پردازد یا ترتیبی برای پرداخت آن بدهد و سپس خواهان خسارت از دولت میزبان شود قرارداد دوم نوعی عقد متعلق است که ایجاد شده ولی تأثیر آن منوط به اجرا قرارداد اول است.

با توجه به رابطه میان این دو تعهد باید گفت دولت ایران با پذیرش تعهد اول به عنوان متعهد اصلی تعهد دوم را به عنوان خامن به طریق اولی می‌تواند پذیرد و بررسی‌های انجام شده در مورد تعهد اول برای پذیرش تعهد دوم کافی است. ضمن اینکه سرمایه‌گذار تنها از یکی از این دو تعهد می‌تواند استفاده کند و نمی‌تواند با توصل به این دو، دو بار جبران خسارت نماید.

ج - چنان‌چه مقاضی تضمین میگا خواهان تضمین این موسسه جهت ریسک‌های نقص قرارداد یا جنگ و نابسامانی داخلی باشد چون مجوز سرمایه‌گذاری خارجی این دو نوع ریسک را در برنمی‌گیرد و احتمالاً بررسی‌های لازم نیز توسط کارشناسان سرمایه‌گذاری خارجی در این مورد انجام نشده بنابراین اکتفای به مجوز سرمایه‌گذاری خارجی کافی نبوده و باید بررسی‌های لازم را انجام داد چرا که در این‌جا تعهد جدیدی برای دولت ایجاد می‌شود در حالی که در مورد قبل تعهد قبلی به شکل دیگری تکرار می‌شد. در این‌جا باید به طور دقیق و عندالزوم با استفاده از کارشناسان سرمایه‌گذاری خارجی و همچنین استعلام از وزارت خانه‌های مربوطه به بررسی موضوع پرداخت.

در مورد ریسک نقض قرارداد تنها از قراردادهایی را باید پذیرفت که متعهد قرارداد یک سازمان یا شرکت دولتی ایرانی باشد؛ به عبارت دیگر تعهدات طرف دولت ایران را تضمین نمود همچنان که در بند ۳ ماده ۱۱ اساسنامه میگانیز آمده است هرگونه نفی یا نقض قرارداد از جانب میزبان شامل این نوع تضمین میشود. در این مورد احراز دولتی بودن طرف قرارداد سرمایه‌گذاری خارجی الزاماً است.

در خصوص پذیرش ریسک دیگری که تحت پوشش مجوز سرمایه‌گذاری خارجی نمیباشد یعنی جنگ و نابسامانی داخلی باید به چند نکته توجه نمود ازجمله نوع سرمایه‌گذاری و این که آیا سرمایه‌گذاری مربوطه میتواند از جنگ یا نابسامانی داخلی متاثر شود یا خیر. دوم، محل سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاری نیز اثر مهمی در اعطای این نوع تضمین دارد. هرچند باید توجه داشت که سرمایه‌گذاری در مناطقی که پتانسیل ناآرامی دارند منجر به بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی مردم شده و احتمال بروز این مشکلات را کاهش خواهد داد. لازم به ذکر است که قبل از ارسال درخواست سرمایه‌گذاران بایستی مطالعات و بررسی‌های لازم را انجام دهند، ازجمله این که راهنمای زیستمحیطی میگارا مطالعه و از آن آگاه باشند.

بانک توسعه اسلامی

بانک توسعه اسلامی (IDB) با هدف پیشبرد توسعه اقتصادی و پیشرفت اجتماعی کشورهای عضو و جوامع مسلمان کشورهای غیر عضو در سراسر جهان بر اساس اصول شریعت اسلامی در سال ۱۹۷۵ با سرمایه اولیه ۷۵۵ میلیون دینار اسلامی تأسیس گردید.

تسهیلات پروژه‌ای بانک توسعه اسلامی به بخش دولتی:

تسهیلات پروژه‌ای عمدتاً به منظور تأمین نیازهای ارزی پروژه‌های تولیدی، عمرانی و زیربنایی اولویت‌دار بخش دولتی، تعیین شده براساس برنامه همکاری سه‌ساله کشورمان با بانک توسعه اسلامی، اعطای می‌گردد. بانک توسعه اسلامی با اعزام هیئت‌هایی جهت تعیین پروژه‌های الوبیت دار دولتی کشور، ضمن برگزاری جلساتی با وزارت‌خانه‌های مختلف و نهادهای دولتی، سند سه یا چهارساله همکاری بانک با کشورمان را تنظیم می‌نماید که این سند به عنوان ملاک عمل جهت تأمین مالی پروژه‌های اولویت‌دار کشور در طی مدت زمان برنامه، قرار می‌گیرد. سقف تسهیلات بانک توسعه اسلامی برای هر پروژه حداقل ۱۰۰ میلیون دلار می‌باشد و سود و کارمزد آن به صورت شناور یا ثابت می‌باشد. بر اساس ضوابط و مقررات بانک کلیه مراحل اجرایی پروژه از جمله تهیه استناد مناقصات جهت انتخاب پیمانکار، مشاور مدیریت طرح (PMC)، مشاور ناظر، حسابرس طرح و برگزاری مناقصات مربوطه بایستی زیر نظر بانک صورت پذیرد و قبل از پیمانکار و مشاورین آن انتخاب نشده باشند. روش‌های مالی به کار گرفته شده برای تأمین مالی پروژه‌ها عمدتاً شامل فروش اقساطی، اجاره به شرط تمليک، استصناع (تولید کالای سرمایه‌ای یا ارائه خدمات، با ویژگی معین، قیمت مشخص در زمان خاص) می‌باشد. پرداخت مستقیم به پیمانکار بر اساس گزارش‌های پیشرفت پروژه و صورت وضعیت‌های ارسالی پیمانکار توسط مشاور مدیریت طرح صورت می‌پذیرد. مضافاً تأمین مالی طرح توسط بانک توسعه اسلامی منوط به تملک اراضی مورد نیاز قبل از شروع فرایند اجرایی پروژه می‌باشد. ارائه استناد و مدارک مربوط به تملک اراضی موردنیاز، تدارک بودجه تکمیلی داخلی و همچنین اخذ و ارائه مجوزهای اجرای طرح از سایر نهادهای ذی‌ربط (مانند شهرداری‌ها، سازمان محیط‌زیست و ...) ضروری می‌باشد.

بنابراین چنان‌چه پروژه‌ای اولویت‌دار توسط بالاترین مقام دستگاه یا وزارت‌خانه مربوطه به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و وزارت امور اقتصادی و دارایی (سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی) معرفی گردد و سپس گزارش امکان‌سنگی پروژه مشتمل بر توجیهات فنی، اقتصادی و مالی به زبان انگلیسی (مطابق فرم شماره یک) ارائه گردد، در صورت پذیرش طرح و ملحوظ گردیدن در برنامه سه‌ساله همکاری آینده، متعاقباً اخذ و ارائه مجوزهای قانونی لازم (از جمله اخذ و ارائه مصوبه شورای اقتصاد، اخذ تائیدیه مبنی بر پیش‌بینی بازپرداخت اقساط اعتبار درخواستی در بودجه سنواتی دستگاه ذی‌ربط، گواهی مسدودی ارزی) ضروری و از جمله پیش‌نیازهای اساسی استفاده از منابع مالی خارجی می‌باشد. فرآیند اخذ اعتبار بلندمدت و استناد و مدارک موردنیاز به شرح ذیل می‌باشد:

فرآیند داخلی و خارجی و مراحل اخذ تسهیلات اعتباری پروژه‌ای (بلندمدت) بانک توسعه اسلامی برای بخش دولتی

۱. معرفی رسمی پروژه توسط وزیر یا بالاترین مقام اجرایی دستگاه مربوطه به ریاست جمهوری.
۲. معرفی رسمی پروژه توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی به وزارت امور اقتصادی و دارایی (سازمان سرمایه‌گذاری) به عنوان یک پروژه اولویت‌دار جهت استفاده از تسهیلات بانک توسعه اسلامی.

۳. شناسایی پروژه‌های اولویت‌دار مورد تائید سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و بانک توسعه اسلامی و گنجاندن آن‌ها در برنامه همکاری‌های سه‌ساله یا چهارساله بانک با کشورمان.
۴. تهیه گزارش امکان‌سنگی پروژه مشتمل بر توجیهات کامل فنی، اقتصادی و مالی و زیستمحیطی پروژه به همراه مطالعات تفضیلی طراحی مهندسی مطابق با فرمت مورد تائید بانک توسعه اسلامی، به زبان انگلیسی توسط متخصصی تسهیلات و ارائه آن به این سازمان جهت بررسی و ارسال به بانک توسعه اسلامی. (فرم امکان‌سنگی)
۵. اعزام هیئت آمده‌سازی بانک توسعه اسلامی جهت جمع‌آوری اطلاعات بیشتر در راستای گزارش امکان‌سنگی پروژه.
۶. اعزام هیئت ارزیابی بانک توسعه اسلامی و امضا یادداشت تفاهم و قطعی شدن مبلغ اعتبار تخصیص یافته به دستگاه اجرایی
۷. اخذ مصوبه شورای اقتصاد
۸. اخذ گواهی مسدودی ارزی از بانک مرکزی
۹. عدم بدھی معوقه دستگاه متخصصی به بانک مرکزی
۱۰. انعقاد موافقتنامه ماده ۲۱۵ قانون برنامه پنجم توسعه
۱۱. انعکاس ضوابط و شرایط کلی به ذی‌نفع و بانک مرکزی جهت تائید و انعکاس مراتب به بانک توسعه اسلامی.
۱۲. تصویب پروژه مورد نظر توسط بانک توسعه اسلامی و اعلام شرایط و ضوابط تسهیلات مصوب به این سازمان و متعاقباً اعلام آن به ذی‌نفع.
۱۳. اخذ تأییدیه سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی مبنی بر پیش‌بینی معادل ریالی بازپرداخت اقساط در لوایح بودجه سنتوای در صورتی که برای اجرای پروژه نیاز به خریدهای خارجی (وارادات کالا و خدمات) باشد به جای تأییدیه، اخذ مجوز ماده ۶۲ قانون محاسبات عمومی و انعقاد قرارداد موضوع ماده ۶۲ قانون محاسبات عمومی کشور فی‌ما بین ذی‌نفع تسهیلات، وزارت‌خانه مربوطه و اداره اعتبارات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ضروری می‌باشد.
۱۴. ارسال پیش‌نویس موافقتنامه تنظیمی توسط بانک توسعه اسلامی به ذی‌نفع و بانک مرکزی جهت اخذ نقطه‌نظرات آن‌ها و ارسال آن به بانک توسعه اسلامی.
۱۵. امضاء اصل موافقتنامه توسط دستگاه ذی‌نفع و بانک توسعه اسلامی.
۱۶. صدور نظریه حقوقی توسط مشاور حقوقی سازمان سرمایه‌گذاری.
۱۷. صدور ضمانتنامه دولتی توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی.
۱۸. صدور نظریه حقوقی توسط مشاور حقوقی دستگاه ذی‌نفع.
۱۹. لازم‌الاجرا شدن موافقتنامه تأمین مالی و برگزاری مناقصه جهت خرید تجهیزات مورد نیاز مطابق با مقررات بانک و قوانین داخلی.

تسهیلات کوچه مدت تجاری شرکت اسلامی بین‌المللی تأمین مالی تجاری (ITFC)

شرکت اسلامی بین‌المللی تأمین مالی تجاری (ITFC)^۱، وابسته به بانک توسعه اسلامی در سال ۲۰۰۸ تاسیس و با اعتقاد بر نقش مهم بخش خصوصی در توسعه اقتصاد به تامین منابع مالی کوتاه مدت تجاری برای بخش خصوصی از طریق شیوه‌های جذاب و انعطاف‌پذیر تمرکز نمود تا بتواند حجم تجارت کشورهای عضو بانک توسعه اسلامی را افزایش دهد و در توسعه اقتصادی کشورهای عضو تأثیرگذار باشد. در این راستا شرکت مذکور دو شیوه تأمین مالی تجاری کوتاه مدت را سر لوحة کار خود قرار داده است که در ذیل به تفصیل به هر یک از آن‌ها پرداخته شده است:

شیوه‌های تأمین مالی ITFC:

(الف) اعطای تسهیلات به صورت مستقیم:

جهت تأمین مالی نیازهای وارداتی شرکت‌های عمده‌تأثیرگذاری چنان‌چه، حداکثر میزان تسهیلات درخواستی ۲۵ میلیون یورو و حداقل میزان تسهیلات درخواستی ۵ میلیون یورو باشد.

(ب) اعطای خط اعتباری به بانک‌ها و موسسات مالی کشورهای عضو:

جهت پاسخ‌گویی به نیازهای تأمین مالی شرکت‌های کوچک و متوسط جهت واردات (چنان‌چه میزان تسهیلات درخواستی کمتر از ۳ میلیون یورو باشد). این مورد به دو صورت اعطای تسهیلات مستقیم و اعطای خط اعتباری به بانک‌ها و موسسات مالی صورت می‌گیرد که در ذیل به تفصیل شرح داده می‌شود:

کanal درخواست استفاده از تسهیلات مستقیم ITFC، در تسهیلات مستقیم:

درخواست متقاضیان تسهیلات مستقیم ITFC بایستی به مرتع ملی شرکت مذکور در کشور ارائه گردد و از طریق کanal ارتباطی مربوط به ITFC انعکاس یابد. مرتع ملی ITFC در کشورمان وزارت اقتصادی و امور دارایی و کanal ارتباطی دفتر وام‌ها، مجتمع و موسسات بین‌المللی سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران می‌باشد.

شرایط و ضوابط جهت استفاده از تسهیلات مستقیم:

امکان استفاده از تسهیلات اعتباری شرکت اسلامی بین‌المللی تأمین مالی تجاری ITFC جهت واردات مواد خام، مواد اولیه یا قطعات منفصله برای موسساتی فراهم می‌گردد که صورت‌های مالی آن‌ها وضعیت مثبتی را از حیث سوددهی و استحکام مالی نشان دهد. نرخ سود این تسهیلات libor باضافه ۷۵/۴٪ و هزینه مدیریتی و اجرایی اعطای تسهیلات مذکور حداکثر ۴۰,۰۰۰ دلار می‌باشد.

برای استفاده از این تسهیلات، ارائه ضمانتنامه بانکی جهت تضمین باز پرداخت تسهیلات برابر با اصل و فرع تسهیلات درخواستی ضروری است و بانک ضامن می‌تواند یکی از بانک‌های دولتی یا خصوصی کشور باشد. شرکت متقاضی بایستی قیلاً مراتب پذیرش عاملیت از بانک ضامن جهت صدور ضمانتنامه را اخذ و به دفتر وام‌ها، مجتمع و

^۱ International Islamic Trade Finance Corporation

موسسات بین‌المللی ارائه نماید. مع‌الوصف، در صورت احراز شرایط فوق، شرکت متقاضی می‌بایست ضمن در نظر داشتن مراتب ذیل اسناد و مدارک مورد نیاز را جهت انجام بررسی و اقدامات لازم به این دفتر ارسال تا این طریق به شرکت مذکور انعکاس یابد:

۱. صورت‌های مالی حسابرسی شده سه سال اخیر شرکت، همراه گزارش حسابرسی و یادداشت‌های توضیحی به زبان انگلیسی؛
۲. مشخصات فنی کالای مورد نیاز وارداتی به زبان انگلیسی؛
۳. معرفی بانک ضامن جهت صدور ضمانت‌نامه برابر با اصل و فرع تسهیلات درخواستی و اخذ و ارائه نامه پذیرش عاملیت (فرم اعلام قصد صدور ضمانت‌نامه) از بانک ضامن جهت صدور ضمانت‌نامه را اخذ و به دفتر وام‌ها مجامع و موسسات بین‌المللی ارائه نمایند؛
۴. بررسی و پذیرش کتبی شرایط عمومی استفاده از اعتبارات ITFC توسط شرکت‌های متقاضی و رعایت کلیه ضوابط و مقررات آن؛
۵. استفاده از اعتبار مصوب بایستی در طی یک برنامه زمانی مشخص صورت پذیرد (حداکثر دو ماه جهت پذیرش شرایط مصوب، اعلام امضاء شخص مجاز، صدور ضمانت‌نامه، گشایش اولین اعتبار اسنادی و نهایتاً استفاده کامل از اعتبار مصوب (حد اکثر طی شش ماه)؛
۶. هرگونه در خواست تمدید مهلت استفاده از اعتبار بایستی با ارائه دلایل و مستندات و توجیهات کامل و انحصاراً از طریق دفتر وام‌ها صورت پذیرد؛
۷. هرگونه تعلل و عدم بهره‌برداری به موقع از اعتبار که منجر به انقضا، مهلت در نظر گرفته شده در بند ۵ فوق و نهایتاً ابطال اعتبار مصوب گردد، باعث می‌شود که درخواست‌های آتی شرکت مذبور در اولویت دفتر متبع جهت انعکاس به ITFC قرار نگیرد.

اعطای خط اعتباری به بانک‌ها و موسسات مالی:

شرکت اسلامی بین‌المللی تأمین مالی تجاری ITFC به منظور تأمین مالی نیازهای وارداتی شرکت‌ها و موسسات تولیدی کوچک و متوسط و بر پایه درخواست رسمی صادره از سوی دفتر وام‌ها، مجامع و موسسات بین‌المللی سازمان سرمایه‌گذاری تسهیلاتی را در قالب خطوط اعتباری در اختیار بانک‌های تجاری قرار می‌دهد.

در حال حاضر ITFC اقدام به اعطای خط اعتباری تجاری به پنج بانک توسعه صادرات ایران، ملی، صنعت و معدن، پارسیان و کارآفرین نموده است. قابل ذکر است بانک‌های کشورمان می‌توانند با ارائه گزارش سالیانه سه سال اخیر (به زبان انگلیسی) و ارائه درخواست خط اعتباری به دفتر وام‌ها، مجامع و موسسات بین‌المللی سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های فنی و اقتصادی ایران - وزارت امور اقتصادی و دارایی - درخواست تصویب خط اعتباری کوتاه مدت تجاری

ITFC نمایند و متعاقباً پس از بررسی مدارک ارائه شده توسط آن دفتر و در صورت تصویب خط اعتباری توسط ITFC از تسهیلات مزبور بهره‌مند گردند.

کanal درخواست استفاده از تسهیلات کوتاه مدت خط اعتباری اعطایی ITFC نزد بانک‌ها:

متقاضیان استفاده از تسهیلات کوتاه مدت تجاری ITFC با نیازهای تأمین مالی کمتر از سه میلیون یورو جهت واردات کالاهای مشمول ریفاینانس، می‌توانند مستقیماً به اداره امور بین‌الملل بانک‌های فوق‌الاشاره مراجعه و درخواست خود را جهت بررسی امکان انتفاع از تسهیلات مزبور ارائه نمایند.

بانک تجارت و توسعه سازمان همکاری اقتصادی «اکو»

سازمان اکو یک سازمان منطقه‌ای دولتی محسوب می‌گردد که در سال ۱۹۸۵ از سوی ایران، پاکستان و ترکیه با هدف پیشبرد همکاری‌های اقتصادی، فنی و فرهنگی میان کشورهای عضو می‌باشد که از سال ۸ تأسیس گردید. اکو درواقع جانشین سازمان همکاری منطقه‌ای برای توسعه ۱۹۶۴ تا ۱۹۷۹ موجودیت داشت. در سال ۱۹۹۲ سازمان اکو، هفت عضو جدید را به عضویت پذیرفت که عبارت‌اند از: افغانستان، آذربایجان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان. اکو مبادرت به تعریف چندین پروژه بر اساس طرح‌های اولویت‌دار مبتنی بر همکاری نموده، که عبارت‌اند از: انرژی، تجارت، حمل و نقل، کشاورزی و کنترل مواد مخدوش. فعالیت‌های اکو از طریق مدیران تحت نظارت دبیر کل و معاونین وی صورت می‌پذیرد. بدین ترتیب که طرح‌ها و برنامه‌هایی که دارای منافع متقابل در حوزه‌های زیر باشند را مدنظر قرار می‌دهند:

- تجارت و سرمایه‌گذاری
- حمل و نقل و مخابرات
- انرژی، مواد معدنی و محیط‌زیست
- کشاورزی، صنعت و توریسم
- منابع انسانی و توسعه پایدار
- پژوهش و آمار و پژوهش اقتصادی
- روابط بین‌الملل

شیوه‌های تأمین مالی توسط بانک تجارت توسعه اکو

ازجمله شیوه‌های تأمین منابع مالی توسط این بانک می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- تأمین مالی تجاري کوتاه‌مدت که به‌طور غیرمستقیم و از سوی بانک‌های عامل به تمام کالاهایی مانند دخانیات، صنایع شیمیایی و تولیدات تسليحات نظامی، پرداخت می‌شود. زمان بازپرداخت این وام‌ها ۱۸ ماه است که اگر در بازپرداخت دیرکردی اتفاق افتد، ۲ تا ۳ درصد به سود بازپرداخت افزوده می‌شود
- ارائه تسهیلات و خدمات به شرکت‌های کوچک و متوسط که این امر جزء اولویت‌های بانک قرار دارد. در این نوع از تسهیلات، بین ۳۰ هزار تا یک میلیون دلار به واحد مورد نظر تسهیلات اعطای می‌شود که باید در یک تا ۴ سال به بانک اکو برگردانده شود. در این نوع تسهیلات تمام عملیات پرداخت وام به‌واسطه بانک‌های اکو انجام می‌گیرد و شرکت‌هایی که بین ۱۰ تا ۲۵۰ نفر کارمند داشته و گردش مالی آن‌ها کمتر از ۱۵ میلیون یورو باشد، جزء شرکت‌های کوچک و متوسط محسوب می‌شود
- در رابطه با شرکت‌های بزرگ نیز نوع دیگری از تسهیلات در نظر گرفته شده است. اگر شرکتی قصد خرید ماشین‌آلات داشته باشد تا حدود ۸۵ درصد از منابع لازم را می‌تواند به عنوان فاینانس از بانک اکو دریافت کرده و در یک تا پنج سال به این بانک بازگرداند و اگر برای گردش مالی نیازمند تسهیلات باشد، بین یک تا دو سال برای بازپرداخت وام مهلت دارد. در خصوص طرح توسعه یا تأسیس یک واحد تولیدی، تنها ۵۰ درصد از منابع لازم را می‌توان در قالب فاینانس از بانک اکو دریافت کرد و متناسب با پروژه، زمان بازپرداخت این وام که بین ۵ تا ۳۰ میلیون دلار متغیر است، بین یک تا هفت سال تعیین شده است.

منابع و مأخذ:

- ۱- پهلوان، حمید و رضوی، سید روح الله، ۱۳۸۶، «اوراق صکوک: تعریف، انواع و ساختار»، تهران: مدیریت پژوهش توسعه و مطالعات اسلامی سازمان بورس و اوراق بهادار.
- ۲- تبریزی، عده، ۱۳۸۶، «بررسی شیوه‌های تأمین مالی پروژه مجتمع تجاری - اداری و مسکونی مجد مشهد (فاز دوم)»، مشهد، شرکت عمران و مسکن سازان ثامن.
- ۳- سازمان بورس و اوراق بهادار، ۱۳۸۶، «ضوابط ابزار مالی اوراق اجاره»، تهران
- ۴- سروش، ابوذر، ۱۳۸۶، «بررسی صکوک اجاره»، ماهنامه بورس، شماره ۵۶، مردادماه.
- ۵- سروش، ابوذر؛ صادقی، محسن، ۱۳۸۶، «مدیریت ریسک اوراق بهادار اجاره (صکوک اجاره)» فصلنامه اقتصاد اسلامی، سال هفتم، شماره ۲۷.
- ۶- دولتی، نیکو؛ جعفری، ابوالفضل، ۱۳۸۸، «بررسی چالش‌های مالیاتی تأمین مالی از طریق صکوک اجاره»، فصلنامه اقتصاد اسلامی، سال دوم، شماره دوم.
- ۷- صادقی، رضا، ۱۳۸۷، «مدیریت ریسک اوراق اجاره»، فصلنامه علمی، پژوهشی اقتصاد اسلامی، سال ۷، شماره ۲۷.
- ۸- مهرانی، فاطمه، ۱۳۸۹، «کارکرد ابزارها و نهادهای مالی در تأمین مالی پروژه‌های شهری»، سومین همایش مالیه شهری، تهران
- ۹- نجفی، مهدی، ۱۳۸۵، «بررسی فرآیند تأمین مالی از طریق انتشار اوراق صکوک»، تهران: پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده معارف اسلامی و مدیریت دانشگاه امام صادق.
- ۱۰- رضایی، مجید، «بررسی فقهی ابزارهای مالی مشتقه»، مجله اقتصاد اسلامی، پاییز ۱۳۸۲.
- ۱۱- سلیمان پور، محمد جواد، «قراردادهای مالی جدید در اسلام»، مجله اقتصاد اسلامی، پاییز ۱۳۸۲
- ۱۲- احمدیان مقدم، فرید، بررسی جنبه‌های حقوقی قراردادهای (B.O.T)، دانشگاه قم، پایان نامه، ۱۳۸۰، ص ۶۳
- ۱۳- شیروی، عبدالحسین، پروژه‌های ساخت، بهره برداری و انتقال (B.O.T)، نامه سفید، شماره ۲۶، ص ۳۳
- ۱۴- تأمین مالی پروژه‌های زیربنایی خصوصی، شرکت سرمایه‌گذاری بین المللی (IFC)، دروس آموخته از تجربه، ترجمه سازمان توسعه برق ایران، ۱۳۷۸، ص ۱۰
- ۱۵- صندوق توسعه ملی (www.ndf.ir)
- ۱۶- سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران (<http://www.investiniran.ir/home-fa.html>)
- ۱۷- پایگاه اطلاع‌رسانی دولت (<http://dolat.ir/NSite/FullStory/News/?Serv=0&Id=205355>)
- ۱۸- انجمن تخصصی تجارت بین الملل (<http://ibfon.org/forums>)